

DKP

udkast til

Besættelsestids-

Historie

1949

v/ Børge Houmann
Optryk 1999

DKP OG 39

FRIHEDSKAMPEN

DANMARKS KOMMUNISTISKE PARTI
CENTRALKOMITEENS SEKRETARIAT

DR. TVÆRGADE 1 - KØBENHAVN K
Tlf.: PALE 9836 - POSTGIRO: 2753

København, d. 2. 7.

1949.

Aksel Larsen

Kammerat!

Som aftalt er jeg nu gået igang med nedskrivningen af Besættelsesstidens Historie.

Med den tid, jeg har til rådighed - om 6 uger - vil det være muligt at leve hele det forberedende arbejde, som egentlig burde gøres før den endelige udformning. Jeg har derfor valgt i forste omgang bare at skrive los - efter en meget summarisk disposition i.h.t. de drøftelser, vi allerede har fort - og dernæst sende manuskriptet i afskrift til enkelte udvalgets medlemmer med anmodning om, at hver enkelt gennemgår det meget kritisk og noterer sig forslag til tilføjelser, udsladelser, ændringer osv. Derefter vil jeg foreslå, at vi på en række udvalgsmedlemmer gennemgår hvert enkelt kapitel og enes om den endelige (eller entrent endelige) udformning, hvorefter jeg skriver hele historien igennem påny.

Tedlagt følger de forste sider, og såfremt du mener, det er helt godt gettet os, vil jeg selvfølgelig være taknemmelig for at få et proj snarest muligt for ikke at spilde tiden på arbejds, der alligevel skal leveres os. Under alle omstændigheder vil jeg være glad for at modtage et par ord om dit syn på dette i enhver henseende ufuldkomne forste udkast.

Med kammeratlig hilsen

BH

Førstebigt forslag til kapitelinddeling

Omfatter tiden:

indtil maj 1940

1939/1940

1940/41

1. 9. april
Samarbejdspartierne stilling og vir -
Det politiske udvalgs brev til medlemmerne
(15/4-40) - Baggrunden for 9. april -
Komunisternes kamp mod nazismen og
Chamberlain-politiken - Valget i 1939 -
Komunisterne og ikke-angrebsepagten (maj 39)
Partiets opråb 1/9-39 - Folketingsserklæringen
Januar 40 - Krigens kampster - Danmarks
økonomiske stilling ved besættelsens
begyndelse
2. Kampen om sindelaget
Alsang og algang contra mobilisering til
kamp for de økonomiske interesser -
Priser og lønninger - Laurits Hansen om
enaretningen af fagbevægelsen (Gerlev-
mødet 17/8-40) - Tvangsarbejdslæjre for
ungdommen - Krav om beslaglæggelse af
fagforeningekasserne (25/11-40) -
DKU/DGU - Stemmings studenteforeringstale
3. Forberedelse til illegalitet
Partiets oorganisering - ændring af
partiledelsen - Rich. Jensen - Indkøb af
hurtigpresse, papir m.v. - Samtaler med
Klaus og andre
4. 22. juni 1940
Evan berører ansvaret - Politiets forberedende
arbejde - Stemmings rolle - Aktionens
resultat i de enkelte byer,

5. Danske tøner

Regeringserklæringen af 8. juli -
 Kommunistloven og diskussionen om dens
 grundlovensmæssighed - citater fra dens
 behandling i presse og på rigsdag -
 Døfs 7 punkter - Cirkularet om kommunister
 i fagforeningaledelser (ex. på, hvad det
 førte til: Johs. Larsen, Fritz Møller) -
 Globus-aktivitet - Dansk presse om de
 strålende tyske sejre. - DANSKE TØNER
 (26/9-41) - Atlantic Charter - Antikesintern-
 demonstranter - Arbejdets finansiering

22/6 - 31/12 1941

6. Horsens

Reddernes historie indtil flugtforsøget -
 Bentzen, Thune Jacobsen m.fl. (hvad der
 ligger herefter bør vel inderhøjes i de
 bedst egnede kapitler)

1942

7. Frit Danmark

Nytårskrisen - Sodatandsbevægelsen begynder
 at tage form under kommunisternes førerskab -
 FRITE DANMARK (9/4-42) - Diskussionerne om
 sabotagens igangsatelse - Første 9. april
 (2 minutters stilhed)

1942

8. Socialdemokratisk aktivitet

Den røde hær viger - 2. front ventes forgerves -
 Sociallevens revision forberedes - Buhle
 tale om sabotagen(2/9-42) - Vort svar -
 Oktober krisen - Best kommer til Danmark
 (5/11) - Scaveniusregeringen dannes (9/11) -
 De store kommunistrazisær - Als arrestation

1 9 4 3
indtil maj9. Stalhøjrad

Nordjysk arbejdsmandskonference (2/9/11-42) -
 Strejkebevægelsene Jan.-Marts 43 -
 Stalhøjrad(31/1-43) - Faglig konference i
 København (13-14/2-43) - Arbejderne er snydt! -
 Folketingssvalget (23/3) Politikerne fatter
 med: Valget har bekræftet tilliden til
 regeringen - Kommunevalget (5/5) - Resulta-
 terne - De kommunistiske byrådsmedlemmer -
 De forskellige blade i tilslutning til
 byrådgrupperne - Første dødsdom (7/5)

10. Med samling

Kominterns oplysning - "communisternes 6 betingelser" - Kommunisterne og fremtiden - den tyske udplyndring forstærkes - Husmændenes landmande og deres krav

Maj 1943

11. LAND OG FOLK

Bladets historie

12. Folkestrejkerne

Oprindelse og forløb, by for by - arbejdsgivernes stilling til spørge- målet om betaling af strejkedage - Kommunerne stilling hertil (her evt. et forsøg på en opgørelse over, hvad arbejdernes direkte her betalt for at føre modstandskamp gennem tabt arbejds- fortjeneste - evt. sammenstillet med en opgørelse over de former, der indtjantes i det samme tidsrum)

Maj - august
194313. 22. august 1943

Politikernes kramngtige forsøg på at undgå bruddet og så strejkerne ned - Forhandlingerne forud - "Generalstrejken" i København - Hvorfor fulgte parolen ikke? - Alsing Andersens cirkulare - AL og Horsensfolkene til Tyskland - Italien kapitulerer - Jædeopgøreserne - Aage Nielsens død

efteråret
194314. Danmarks frihedsråd

Forudsætningen for dets dannelse — arbejdet med programmet Når Danmark er frit (Frode Jacobsens stilling til nem arbejde med politikerne) — U-udvalget — SHAEFFs første forsøg på at erobre modstandsbevægelsen (dec. 43)

15. Demokratiets fjender

Formandskabet går mod arbejderne - Tjenestemandenes protestaktioner, der fører til sejr (9/3-44) Forholdene på B&W - Typografstrejke på Politiken og Berlingske Tidende

ligl

16. Vi kæmper for et sandt demokrati
 Vor parole: Dig overenskomsterne op! -
 Agitationen mod kommunisterne (væbentyverier)
 - pjejen: Vi kæmper for et sandt demokrati
 og fagbevægelsens vej

17. Sabotagen

De forskellige organisationer - Vor virksomhed i alt væsentligt trukket op fra begyndelsen til sommeren 1944 - forbindelsen til englanderne - politikernes forsøg på at gøre ind til fordel for visse virksomheder - skildring af etsrre aktioner - Opbygningen af den underjordiske har - Frede Jacobsens ekspedition til Sverige (april 44)

1 9 4 4

18. Arbejdet for enheden

De faglige kongresser 1944 - samtaler med ledende socialdemokrater

Sommeren 1944

19. Folkemøtet i København 1944

Dens forudsmning og forløb - Hjem lededes den - Kontaktudvalget oprettes - Motiveringen herfor - Bestrebelsene for at få Danmark anerkendt som allieret nation - Væbenleverancerne - Schiætz-kriksen. - Attentat mod Hitler - Tysklanden kapitulerer - Paris befries

20. Embedsmændstyret

Politikernes intrigespil - de 11 fra Shellhuset - Politiet deporteres - Forhandlingerne om vagtværnet og dato kompetence - Kommissarisk partipolitik forhindrer Danmarks anerkendelse som allieret nation - Seidenfadene besøg for at opnå anerkendelse som speciel udsending til Moskva - Arbejdspledernes aktion gav resultat - Prisskruen sættes - gang og flygtningeinvitationen begynder - "Vor skal det legale LAND OG FÆRD trykkes ?

21. Når Danmark åtter et frit

Forhandlingerne i Frihedsrådet om regeringsdannelse - "Ingen regering uden en frihedsbevægelsen" - Motiveringen herfor - - Xrin-konferencen - Lønkræften går vidare - "Døfs krev må være minimumskrav" - "Tre skridt til venstre" - De mange løfter - Forsøg på at skabe et økonomisk program for frihedsbevægelsen

22. 5. maj

Frihedsrådets sidste proklamation -
Vort opråb

Spørsmål til afgørelse af udvalget

Skal der medtages enkeltheder som f.x. aktionerne til
forsel for Kexp, Kirk, Døssing m.v. ?

Kan vi bringe pjecerne Dansk Råd (1st omakrevet) d.v.s.
mere novellistisk prægede afsnit ?

Skal bogen beskæftige sig - periferisk eller udforligt -
med det tyske kommunistiske partis arbejde, som vi jo havde
lidt med at gøre ?

Skal der nævnes nogen - kun enkelte eller i almindelighed ?

Skal der - hvor lejlighed byder sig - polariseres mod allerede
udsendte varer om besættelsestiden ?

Skal partidokumenter aftenlykken i teksten eller bringes som
bilag - og i hvor stor udstrækning skal de anvendes -
fører o.l.

Skal vi bringe en liste over døde - deporterede - hørselsføle -
fengslede og dømte kommunister ?

Skal vi bringe Nationalbankens månedsbalance fra 9/4 til 5/5
grafisk fremstillet ?

Skal vi bringe materiale fra den parlamentariske kommission ?

Erl man indførstædt med meget billedmateriale - fotos, dokumenter -
tegninger, plakater o.l.

Dekast til spørgeskema til provinssamarster**Fortæl om partiets opbygning**

- - - - økonomi
- - - undsætninger indenfor fagbevægelsen
- - - faglige aktioner
- - - politiske -
- - - sabotage -

Trykkerier

Udsendte i selvstændige flyveblade - ekspl. bedes indsendt
med angivelse af entrentlig oplag o.l.

Udsendte i selvstændige lokale blade - hvor ofte - hvor
stort oplag ?

Hvormange ekspl. duplikerede I af LAND OG FOLK ?

Episoder

Navn isvrigt nidsomme episoder, som du mener vil være af
interesse for besættelsesstidens historie --
her du avisudklip af interessa - udtalelser af
politikere o.l.

Hvormange kommandoer indenfor dit område (navn områdets
grænser) blev fengslet (dansk/tysk) - deporteret -
dømt - henrettet.

BØRGE HOUMANN:

UDKAST TIL BESÆTTELSESTIDSHISTORIE

Bind 1:

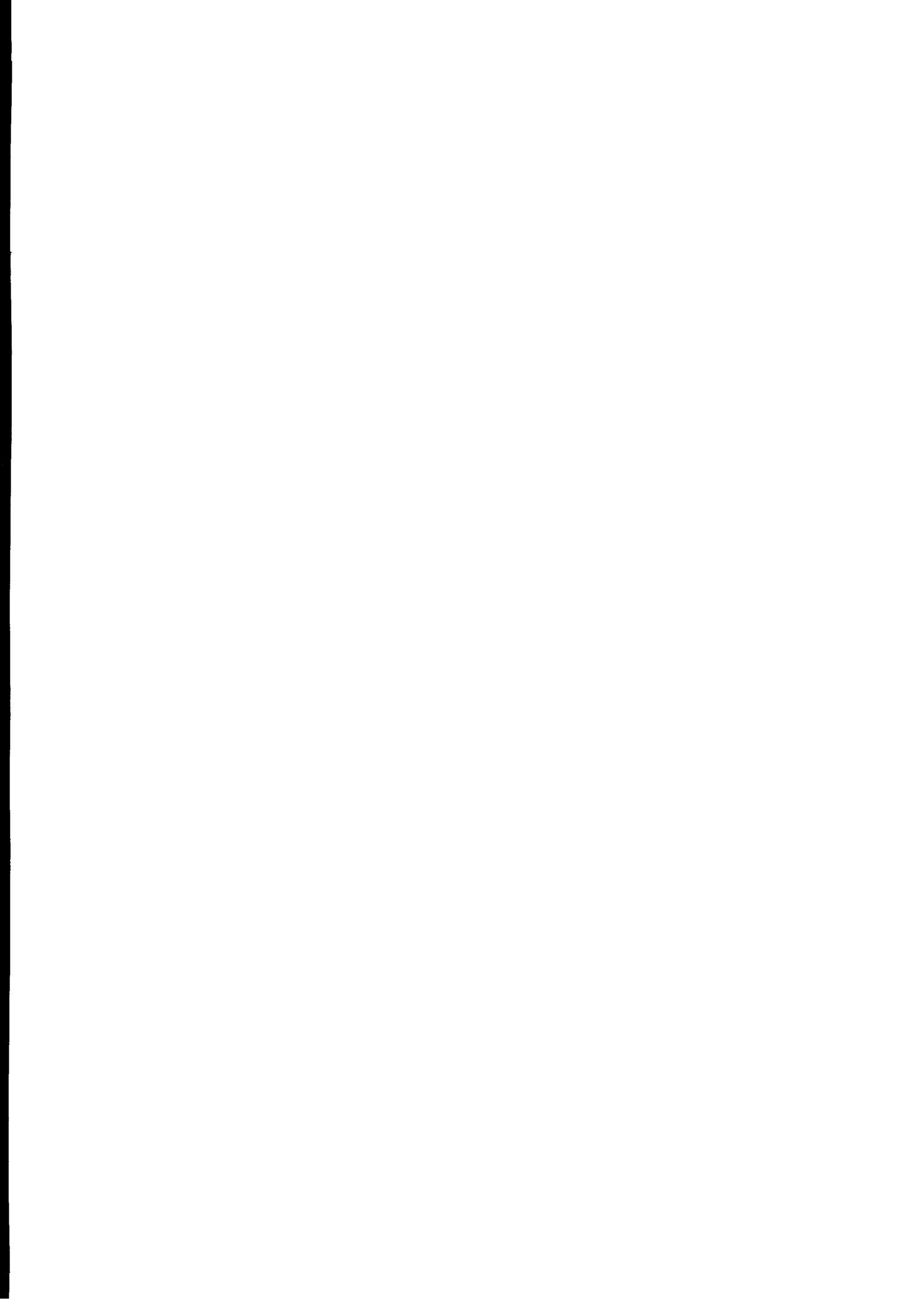
Kapitel 1: Forspillet	64 sider
" 2: 9. april	43 "
" 3: De store tyske sejre, der har slæt verden med forbavelse og beundring	34 "
" 4: Pangermansk kammeratskab	32 "
" 5: "Tvangsoportunister" og "lystopportunister"	32 "
" 6: Legende og virkelighed	60 "
" 7: Bordet fanger	46 "
" 8: Den 22. juni 1941	32 "
" 9: Store forventninger	41 "

Kapitel 10 blev ikke skrevet, men skulle dreje sig om Horserød-lejren.

Bind 2:

Kapitel 11: Krig i hele verden	22 sider
" 12: Den hårde vinter 1941-1942	29 "
" 13: Frit Danmark	25 "
" 14: De store forhåbningers sommer	18 "
" 15: Nazistisk offensiv	38 "
" 16: "Den private udenrigspolitik"	29 "
" 17: Stalingrad	47 "
" 18: Modstanden modnes	34 "
" 19: Den urolige sommer	46 "

ialt 672 sider

Forspillet.

Kun 20 år efter den første verdenskrig formelt afsluttedes med freden i Versailles, styrtes verden ud/en ny, en endnu mere omfattende og endnu mere ødelæggende krig.

Fredelige havde disse 20 år ingenlunde været. De var økonomisk præget af de voldsomme kriser, det kapitalistiske verdens system gennengik, politisk var de fyldt af uro, internationale stridigheder og forviklinger, og i de sidste år før det officielle krigsutbrud rasede åbne krigs i Kina, Abessinien og Spanien.

Folkene ønskede ikke denne nye krig. Hvem bærer da ansvaret for de millioner af dræbte soldater og civilpersoner, de uoverskuelige ødeleggelser og den grænseløse sorg, nød og fortvivelse, som blev krigens umiddelbare resultat?

Som indgang til en skildring af det danske folks lidelser, kampe og sejr på dets lille afsnit af krigens store front, kan det være formålstjenligt i korte træk at opridse forspillet for derigennem at fastholde, hvem der bærer ansvaret, at ikke de samme krafter endnu en gang skal få lejlighed til i desperat had til fremskridtet at bortedsle folkenes liv og ejendom.

Verdenskrisen i 1929 ramte Tyskland hårdt. Til tider var op mod hveranden arbejder arbejdsløs. De mindre virk-

somheder ruineredes og hele middelstanden drovet ud i en desperat følglede af utryghed. Ungdommen drev arbejdsløs rundt uden udsigter for fremtiden. Den reaktionære Brüning-regering sogte i årene 1929-32 at rette rigets økonomi gennem en skrap nedskæringspolitik, der f.x. skar arbejdslohnene tvangsmæssigt ned med nogle og tyve procent. Dette skabte selvsagt endnu større utilfredshed i mæsserne og bidrog til at miskreditere Weimar-republikken i arbejdernes øjne.

Nazisterne, der først og fremmest blev finansieret af de tyske Montane- og rustningsherrer, forstod ved psykologisk udnyttelse af navnlig middelstandens og ungdommens nød og påtrængende sociale behov, deres splittethed og farvirkning forvirrede antikapitalistiske indstilling, ved anvendelse af socialistisk propaganda og ikke mindst gennem en chauvinistisk-aktivistisk udnyttelse af Versaillestraktatens åbenlyse uretfærdigheder, at skabe sig en massebasis, navnlig blandt de unge, middelstanden og de kronisk arbejdsløse.

Allerede i 1932 begyndte imidlertid verdenskonjunkturerne at gå i vejret igen med det resultat, at Nazismen efter var ved at miste sit tag i mæsserne. Ved valget den 6. november 1932 mistede de 2 millioner stemmer og 34 rigsdagsmandater (men havde dog stadig 32% af velførerne bag sig mod 37% i juli samme år).

Hitler var nu klar over, at kun et kup kunne redde nazismen og i januar 1933 fik han med de tysk-nationales

støtte og von Papens konspirationer præsident Hindenburg til at afskedige den reaktionære Schleicher som statsminister til fordel for sig selv. Schleicher henvendte sig da til fagforeningerne og foreslog generalstrejke støttet af rigsværnet for at forhindre Hitlers overtagelse af statsministeriet. Rigsværnet, kommunisterne og de katolske fagforeninger var villige til aktionen, men socialdemokraterne nægtede at være med til "noget ulovligt". Resultatet blev da, at Hitler kom til magten og i hurtig rækkefølge fulgte så forbud mod det kommunistiske partis møder og offentlige virksomhed, massearrestationer af kommunister og en feberagtig anti-marxistisk hetz, undtagelseslove og ophævelse af alle borgelige friheder og massearrestationer også af socialdemokrater.

Denne udvikling før og omkring 1933 udviser alle de svagheder hos nazismens modstandere som lige frem til krigen skulle vise sig igen og igen på tværs af alle erfaringer i land efter land:

1. De borgelige sagde at "overflodiggøre" nazisterne ved selv at føre en sterk reaktionær politik og økonomisk nedskæringspolitik til fordel for finanskapitalen - men opnåede derved kun at undergrave massernes tillid til demokratiet og ødelagge de progressive klasseskrifter, der alene havde været i stand til aktivt og effektivt at modstå nazismen.

2. Arbejderklassen stod splittet og var derfor ude

af stand til at samle de folkeslementer, som først og fremmest udgjorde nazismens massebasis: ungdommen og middelklassen. Kommunisterne var ofte for langsomme til at overvinde politiske fordomme og anvendelse af stereotyper, foreldede paroler. Men nævnlig stod socialdemokraternes "legale" indstilling selv overfor notoriske lovskandere og forbrydere (Hitlers tidligere kupforsøg, Fehmemordene o.s.v.) deres stædige sociale pacifisme, således som deres stilling til Schleicher's generalstrejkeforslag viser og i ørdeles-hed deres forbundethed med monopolkapitalismen, i vejen for skabelsen af den folkenes front, som kunne have knukket Hitler og umuliggjort krigen.

Da Hitler først ved overtagelsen af de statslige magtmidler: hær, politi, embedsstand, sad fast i sadlen, tog han straks fat på virkeligigheden af sine hensigter.

Når det fra engelsk-amerikansk side har været hevdet, at forberedelserne til den tyske aggression, som resulterede i den anden verdenskrig, først tog deres begyndelse i efteråret 1939, er dette ikke i overensstemmelse med kendsgerningerne og kan kun tilsigte at virke som en "undskyldning" overfor folkene.

Tyskland begyndte krigsforberedelserne umiddelbart efter, at Hitler kom til magten, og engelske, franske

og amerikanske regeringskredse billigede fuldt ud, at de af dem kontrollerede tyske monopolier støttede Hitler-regimet.

Først at opruste og for at kunne skaffe sig de nyeste våben måttet Tyskland genoprette og udvikle sin sværindustri. De forenede Stater ydede den tyske imperialisme en vidtrækkende støtte på dette område.

Et betegnende eksempel på den nære infiltration mellem amerikansk, men også engelsk og tysk kapital, frembyder den kendte Schröderbank, i hvilken den tyske ståltrust, det af Stinnes, Thyssen og andre industrimagnater grundlagte "Vereinigte Stahlwerke A.G." spillede en førende rolle, og som havde centraler i New York og London. I denne banks forretninger havde Allan Dulles, London, Köln og Hanburger Schröderne i New York - J. Henry Schröder, Banking corporation - et stort ord. En førende rolle i denne banks New York central spillede det kendte sagfirmaerfirma Sullivan og Cromwell, der efter krigen ledes af John Foster Dulles, Mr. Marshalls hovedrådgiver. Firmenet er tæt knyttet til Rockefellers verdenstrust Standard Oil samt til USAs største bank, Chase National Bank, der har anbragt kampesummer i den tyske industri. Såsnart inflationen var blevet bremset i Tyskland i tiden efter Versailles og marken stabiliseret, flod dor - som det betones i en af R. Sasuly i New York 1947 udsendt bog - bogstaveligt talt en strøm af udenlandske lån til Tyskland. I tiden fra 1924 til 1930 steg Tysklands gæld til udlandet med mere end 30 milliarder mark.

Ved hjælp af udenlandsk - hovedsagelig amerikansk - kapital blev den tyske industri, nævnlig Vereinigte Stahlwerke A.G., indgående rekonstrueret og moderniseret, og enkelte lån gik lige ind i sådanne firmer, som ved en genoprustning ville komme til at spille hovedrollen.

Støttet af den finanzielle hjælp - hovedsagelig fra amerikanske monopolier - skabte Tyskland på kort tid igen en stark krigsindustri, som var i stand til at fremstille en kolossal mængde første klasses krigsmaterialer.

Det må altså ikke glemmes, at den første og vigtigste forudsætning for den nazistiske aggression var genopbygningen og fornyelsen af sværindustrien og den øvrige rustningsindustri i Tyskland og at denne genopbygning kun fuliggjordes gennem den direkte og vidtgående finans-hjælp fra de herskende kredse i USA.

Også på andre, betydningsfulde områder modtog den tyske fascismus hjælp fra England og Amerika.

Allerede i 1933 undertegnedes således en pagt om forståelse og samarbejde mellem de fire stater England, Frankrig, Tyskland og Italien.

Denne pagt betød, at den engelske og franske regering indgik en studehandel med den italienske og tyske fascismus, som allerede dengang ingen hemmelighed gjorde af deres aggressive hensigter. Samtidig betød denne pagt med de fascistiske lande, at man forlod en politik, der skulle befeste de fredselskende nationers enhedsfront mod de aggressive stater.

I 1934 hjalp England og Frankrig Hitler med at udnytte de med den allierede polske godsejeres fjendtlige indstilling overfor Sovjetunionen til en tysk-polsk ikke-angrebssagt, der var en betydningsfuld etape i forberedelserne til den tyske aggression. Hitler behøvede denne pagt for at kunne bringe forvirring i rækkerne indenfor tilhængerne af den kollektive sikkerhed og vice disse et eksempel på, at Europa ikke trængte til kollektiv sikkerhed, men til tosidige aftaler. Dette gjorde det muligt for de tyske angribere selv at bestemme med hvem og hvornår de ville slutte aftaler, hvem de ville overfalde, og hvornår det skulle ske. Utvivlsomt var den tysk-polske pagt den første alvorlige bresche i den kollektive sikkerhedsbygning.

I 1935 sluttedes der i London en engelsk-tysk flåde-aftale, hvorefter Storbritannien gik ned til en genopbygning af de tyske søstridskrafter i et omfang, der næsten svarede til den franske krigsmarines. Desuden opnåede Hitler ret til at bygge ubåde med en samlet tonnage på inddel 45% af den engelske ubådsflåde.

I samme tidsrum falder Hitlertysklands mange encidige handlinger, som alle tilsigtede at fjerne de indskrænkninger, versaillestraktaten pålagde de tyske stridskrafters udvikling. Ikke i noget tilfælde modte disse handlinger modstand fra Frankrig, Englands eller USAs side.

Heller ikke Danmark fandt sig på noget tidspunkt foranlediget til at yde modstand eller blot løfte sin rust mod det, som foregik og som så åbenlyst bar mod krig.

Det danske socialdemokrati benyttede tværtimod lejligheden til endnu engang at understregte sin mangelnde politiske indsigt. Det klyngede sig fortæst til sådanne bekvenne - men realitetsfjerne - teorier som denne, der formuleredes af Alborg-kongressen i 1935:

"Danmarks geografiske og befolkningsmæssige forhold anviser os os pladsen udenfor de krigsførendes rækker og uden indblanding i andre nationers forhold, i hvorventnivå om, at denne korrekte holdning også berettiger til et vente en korrekt og hensyntagen holdning overfor Danmark."

Kun kommunisterne har + med Sovjetunionens kommunistiske Parti (bolsjevikerne) i spidsen - i årene efter den første krig utvistligt fremholdt farens for en ny krig og forklaret de arbejdende masser, at kapitalismen på grund af sin natur fremkalder krige, at modsætningerne mellem de imperialistiske lande ikke ophevedes gennem Versailles og andre imperialistiske fredsdeklarationer, men tværtimod, at disse modsætninger efter nogen tids forløb ville bryde frem med ny og endnu større voldsamhed.

Gang på gang har Stalin advaret mod farens for en ny imperialistisk krig og har peget på de årsager, som fremkalder den. I sin tale på Sovjetunionens kommunistiske Partis (bolsjevikerns) 16. partikongres i 1930 sagde han:

"De borgerlige stater gennemfører oprustningen og genoprustningen i et vanvittigt tempo. Med hvilket formål? Naturligvis ikke for deres formøjelæs skyld, men for krægens skyld. Imperialisterne behøver krigen, fordi den er det eneste middel til nyopdeling af verden, til påny at opdele afslutningsmarkederne, råstoffilderne og områderne for kapital-investering". (J. Stalin: Fragen des Imperialismus, Moskva 1933, s. 493)

I sin snatale med Roy Howard den 1. marts 1936 fremhævede Stalin, at hovedårsagerne til krigen ligger i kapita-

lismen, i dens imperialistiske, erobringslystne udtryksformer. Han udtalte dengang:

"De husker, hvordan den første verdenekrig opstod. Den opstod på grund af ønsket om en ny opdeling af verden. Nu foreligger den samme begrund. For findes kapitalistiske stater, som er af den mening, at de kan til kort ved den foregående nyopdeling af interesser, territorier, råvarekilder, markeder o.s.v., og som nu snører påny at opdele dem til deres fordel. Kapitalismen er i sin imperialistiske fase et system, som betragter krigen som en berettiget metode til løsning af internationale modsatninger, som en, om ikke juridisk, så dog ifølge sagens natur berettiget metode." (J.Stalin: *Unterrredung mit Roy Howard, Moskva, s.7*).

På den 17. partikongres i Sovjetunionens kommunistiske Parti (bolsjevikerne) i 1934 fastslag Stalin overfor den tyske fascismes aggressive tone, at det ikke var Sovjetunionen, men Tyskland der ændrede sin udenrigspolitiske orientering. Han sagde:

"Det tilkommer ikke os, der har mættet udstå Brest-Litofsk-fredens skænkel, at lovpriise Versaillestraktaten. Vi er kun ikke indforstået med, at verden på grund af denne traktat styrtes i en ny krigs afgund. Det samme må man sige om Sovjetunionens påståede nyorientering. Vi orienterede os ikke efter Tyskland. Lige så lidt som vi nu orienterer os efter Tyskland og Frankrig. Vi orienterede os i fortiden og orienterer os i nutiden mod Sovjetunionen og kun mod Sovjetunionen. Og når Sovjetunionens interesser kræver en tilhæmelse til disse eller hine lande, som ikke er interesserede i, at freden forstyrres, så er vi uden væklen parat dertil.

Nej, det er ikke det, det drejer sig om. Det drejer sig om forandringer i Tysklands politik. Det drejer sig om, at der i Tyskland - allerede før - men især efter, at de nuværende tyske politikere kom til magten - er begyndt en kamp mellem to politiske linjer, mellem den gamle politik, som gav sig udtryk i de bekendte traktater mellem Sovjetunionen og Tyskland, og den "nye" politik, som i det væsentlige minder om den politik, den forhenverende tyske kejser førte, da han en tid lang holdt Ukraine besat, foretog et felttog mod Leningrad og forvandlede de baltiske lande til opmarschområde for et sådant felttog, og den "nye" politik vinder åbenbart overhind over den gamle." (Stalin: *En ny verden skabes. s. 59-60*)

Det var imidlertid ikke kun på politikens område, at disse år rummede alvorlige rystelser for de kapitalistiske lande. Også økonomisk gennemgik de rystelser som ingensinde

tidligere. Den økonomiske krise, som begyndte i de kapitalistiske lande i sidste halvdel af 1929, varede til slutningen af 1933. Derefter gik krisen over i en depression efterfulgt af en vis genoplivelse, et vist opsving i industrien. Denne genoplivelse i industrien gik imidlertid ikke over i en velstandsperiode, således som det sædvanligt sker i en opsvingsperiode. Tvertimod, fra midten af 1937 satte en ny økonomisk krise ind, som først greb Amerikas forenede Stater og derefter England og Frankrig og en rekke andre lande.

De kapitalistiske lande stod overfor en ny økonomisk krise endnu førstend da var kommet sig efter den forudgående økonomiske krisens slag.

Om denne kapitalismens nye krise udtalte kammerat Stalin på Sovjetunionens kommunistiske Partis (bolsjewikernes) 18. partikongress den 10. marts 1939:

"Karakteristisk for den nye krise er det, at den på flere punkter adskiller sig fra den foregående krise, og ikke til det bedre men til det værre. For det første er den nye krise ikke begyndt efter en velstandsperiode for industrien, hvad der var tilfældet i 1929, men efter en depression og en vis genoplivelse, som dog ikke var gået over i en velstandsperiode. Det betyder, at den nuværende krise vil blive hårdere og vanskeligere at bekæmpe end den foregående krise. Endvidere udspilles den nuværende krise ikke i fredstid, men i en periode, hvor en ny imperialistisk krig allerede er begyndt, hvor Japan, som allerede på andet år fører krig mod Kina, desorganiserer det umiddelige kinesiske marked og gør det mest utilgangeligt for varer fra andre lande; hvor Italien og Tyskland allerede har ledet deres nationalekonomiske ind på krigsøkonomiens bane og til dette formål har opbrugt deres forråd af råstoffer og valuta, hvor alle øvrige stormagter begynder at omstille sig til krigen. Dette betyder, at kapitalismen har langt ringere hjelpemidler til rådighed for på normal måde at komme ud af den nuværende krise, end tilfældet var i den forudgående kriseperiode."

Mil belysning af krisetilstanden i de kapitalistiske

landes industri i de seneste fem år og udviklingen af det industrielle opsving i Sovjetunionen anførte kommerat Stalin følgende tal:

(Industriproduktionsens omfang i procenter i forhold til 1929 - tabellen side)

Af denne tabel fremgår det, at Sovjetunionen var det eneste land i verden, som ikke kendte til krise, og hvis industri uafbrudt gik i vejret.

Stalin fortsatte:

"Det er klart, at en sådan ugunstig vending i de økonomiske anliggender måtte føre til en skerpelse af de indbyrdes forbindelser mellem magterne. Allerede den foregående krisa bragte verden i kortene og førte til en skerpelse af kampen om afaestningsmarkeder, om råstoffilder. Japans rov af Mandjuriet og Kina, Italiens rov af Abessinien - alt dette gav udtryk for skarpheden i kampen mellem magterne. Den nye økonomiske krisa må føre til en yderligere skerpelse af den imperialistiske kamp og fører også faktisk til det, at drøjer sig slet ikke længere om konkurrence på markederne, om handelskrig og dumping. Visse kampnøjler anses forlængst for utilstærkkelige. Det drøjer sig nu om nydelingen af verden, af indflydelsesområderne, af kolonierne, ved hjælp af krigshandlinger.

Japan forsøgte at retfærdiggøre sine aggressive handlinger med, at man havde forfordelt det ved afslutningen af nimagtstraktaten, og at man ikke havde tilladt det at udvide sit territorium på Kinas bekostring, medens England og Frankrig besidder betyldige kolonier. Italien kom i tanke om, at man havde forfordelt det ved dølingen af byttet efter den første imperialistiske krig, og at det måtte holde sig skadeslos på bekostring af Englands og Frankrigs indflydelsesområder. Tyskland, som havde lidt alvorlig skade ved den første imperialistiske krig og ved Versaillesfreden, sluttede sig til Japan og Italien og kravede forsgelse af sit territorium i Europa og tilbagegivelse af de kolonier, som sejrherrerne i den første imperialistiske krig havde frataget det.

Således begyndte dannelsen af de tre aggressive staters blok.

Nydelingen af verden ved hjælp af krig blev sat på dagsordenen."

Tysklands krigsforberedelser ramte også Danmark - i form af en handelsaftale, som blev underskrevet den 31. januar 1936. Erfaringerne fra sidste verdenskrig havde belært Tyskland om en blokades frygtelige følger, og

Hitler havde derfor straks efter sin magtovertagelse gradvis preseet samhandelen med Danmark i vejret, som det fremgår af nedenstående tabel:

	Hornkveg 1000 stk	Smer 100 t	Eg 100 snese
1933.....	28	162	123
1934.....	67	201	126
1935.....	96	250	130

Den nye handelsaftale, som omfattede endnu større mængder end i 1935 havde endvidere den tilfsjelse, at den tvang Danmark til at betale en kraftig del af vareimporten fra Tyskland - for storstedelen færdighaver, som udkonkurrerede dansk industri - med sterling, som dengang var "hård" valuta.

Handelsaftalen var så åbenlys urimelig og ufordelagtig for Danmark, at den affodte følgende kommentarer i Times:

"Andre lande og især Tyskland har på så hensynslos måde svært pres på den danske regering for at dreje restriktionerne i deres favør, at den britiske handel har gjort mindre fremskridt end ventet, da traktaten blev underskrevet. Nedens den britiske handel holdes i skak som tidligere - skønt handelsbalanceen stadig er i Danmarks favør - er det lykkedes Tyskland at påtvinge Danmark en overenskomst, hvorfed det får en gunstig balance på omkring 100 000 £ pr. måned på Danmarks bekostning, og dette til trods for Nationalbankens betenklig lave udenlandske valutabeholdning. Det er ikke mange xxxx uger siden, at den danske valutastilling måtte styrkes med et lån på 1,5 millioner, der blev rejsjt i London. Det er svært at slutte andet, end at overskudet på den dansk-engelske handel hjälper til at finansiere den tyske oprustning."

Times havde utvivlsomt ret i sin slutning. Danmark var - ligesom England, Frankrig og USA - med til at finansiere Tysklands oprustning, og det var da heller ikke så meget denne kendsgerning som det forhold, at Danmarks

1/13

handel med Tyskland gencrede England, der fremkaldte den bekymrede kommentar.

Krigen, der umiskabeligt sneg sig ind på nationerne, havde allerede på dette tidspunkt draget over 500 millioner mennesker ind i sin malstrom. Denne havde udstrakt sit virkeområde over veldige strækninger: fra Tientsin, Shanghai og Kanton over Abyssinien til Gibraltar.

I 1935 overfaldt og annekterede Italien Abyssinien.

I sommeren 1936 organiserede Tyskland og Italien den militære intervention i Spanien, hvorved Tyskland satte sig fast i Nordspanien og spansk Marokko, medens Italien satte sig fast i Sydspanien og på de baleariske øer.

For de kommunistiske partier i de kapitalistiske lande blev Spanien den store prævesten såvel på deres evne til hurtig omstilling som på deres kadrers kampdygtighed og mod.

I sin tale om Verdenssituationen og Kommunistisk Internationale på Sovjetunionens kommunistiske Partis (bolsjevikernes) 18. partikongres den 11. marts 1939 sagde D. Manuilski herom:

"Kommunisterne i de kapitalistiske lande er ikke tilstrækkeligt forberedt på pludselige vendinger i begivenhederne og er endnu ikke blevet næstte i de kampformer, der diktiores af den spændte internationale situation. Han må dog fremhæve, at de kommunistiske partier har gjort et stort arbejde for at tilægne sig også disse kampformer. Aldrig vil det spanske folk glemme den hjælp, som den kommunistiske verdensbevægelse ydede ved at skabe de internationale brigader.

I de internationale brigader fandtes ikke blot kommunister, men disse var deres ophavsmænd og organisatorer. Det kommunistiske parti i Frankrig stillede til dette forudsætning sine dygtigste funktionærer, sine bedste organisatorer til disposition. Det var ingen let opgave at bringe nogle titusind mænd

over de hermetisk lukkede grænser, over have, ja endog over Atlanterhavet. Borgerskabet foranstaltede razziaer mod de frivillige, forfulgte dem og stillede dem for retten. Men folkene tog dog af sted, trods alle hindringer, de slog sig igennem om natten, i sne til bultestedet, af bjergstier, eller sejlede ned i iskørbåde, i hvilke de hvert sjeblik kunne blive ofre for bolgerne. Blandt de frivillige var franske proletarer, efterkommere af pariserkommunarderne, italienske emigranter, tyske antifascister, kanadiske skovarbejdere - trafiksikre skarpskytter - polske arbejdere, hvis Lombokowski-bataillon ved Libro-offensiven ikke afventede bygningen af pontonbroen, men svommede gennem floden, og som de første brud ind i de fjendtlige stridskrafter.

Blandt dem der slog sig igennem til Spanien, var der ikke så få medlemmer af centralkomiteerne og deres ledende partiaktiv, der af 53 kommunistiske partier blev sendt til de internationale brigader. Der var blandt dem Hans Beimler, medlem af Tysklands kommunistiske partis centralkomite, hvis sunde lemmet skal have været i en tysk koncentrationslejr, og som faldt ved Palacete med råbet Red Front på løberne. Der var også som den gamle ungarske kommunist Noyesi, der i spidsen for Rakosibataillon ved Huesca angreb et betonforsvarsfort, stormede det og sammen med bataillonens kommissær led helledsen. Der var jyvne krigere i række og følged som den lastbilchauffør, den engelske kammerat John, der under modstanderens morderiske beskydning bragte torstpine soldater vand, og så, da han blev dodeligt såret, sagde: "avis kammerat Stalin havde set dette her, så ville han klappe mig på skulderen og sige: Det har du gjort godt, du er en pragtig kammerat, John."

Hvad er det for mennesker? Det er mennesker af den staliniske epoke, i hvilken heroismen bliver et uadskilleligt karaktertræk for bolsjevikere med og uden partibog. Det er mennesker af samme staliniske prægning som de, der ved Khassan-scen gik over til stormangreb med råbet: For vor hjenstavn for kommunismen, for Stalin.

Skabelsen af de internationale brigader var tegn på den kommunistiske verdensbevægelses modenhed, den var en bolsjevikisk støtståning for kominterns sektioner, den var en ildprobe for de kommunistiske kadrer."

Danmarks

Efter den første verdenskrig skabte de sejrende stater væsentlig England, Frankrig og USA, et nyt system af forbindelser mellem landene: efterkrigstidens fredsregime. De vigtigste grundpiller i dette regime var i det fjerne østen Minsktraktaten, i Europa Versailles-traktaten og en hel række andre traktater. Folkeforbunde+

var bestemt til at ordne forholdene mellem landene indenfor dette regimes rammer på grundlag af en staternes enhedsfront, på grundlag af et kollektivt forsvar for staternes sikkerhed. De tre aggressive stater og de af dem påbegyndte krige slog imidlertid hele dette system for efterkrigstidens fredsregime i stykker. Japan sonderrev Ningtstraktaten, Tyskland og Italien Versaillestraktaten. For at få frie hænder trådte alle disse tre stater ud af folkeförbundet.

Skant de aggressive stater, Tyskland, Italien og Japan under udviklingen af den nye imperialistiske krig på enhver måde skadede de ikke-aggressive staters interesser, i første række Englands, Frankrigs og USA's, veg disse sidstnevnte stater gang på gang tilbage for aggressorerne, ja gjorde dem den ene indremmelse efter den anden.

Forklaringer på dette ensidige og salsomme karaktertræk ved den nye imperialistiske krig gav kommorat Stalin i sin beretning "på Sovjetunionens kommunistiske Partis (bolsjevikernes) 18. partikongres den 10. marts 1959.

Han sagde:

"Man kunne for eksempel forklare dette med en følelse af frygt for en revolution, som kan bryde ud, hvis de ikke-aggressive stater træder ind i krig'en, og krig'en bliver til en verdenskrig. De borgerlige politikere ved naturligvis, at den første imperialistiske verdenskrig førte revolutionens sejr i et af de største lande med sig. De frygter, at den nye imperialistiske verdenskrig ligesledes kan føre til sejr for revolutionen i et eller flere lande.

Men det er for tiden ikke den eneste og ikke gang den vigtigste årsag. Den vigtigste årsag består i, at de fleste ikke-aggressive lande og navnlig England og Frankrig har sagt sig løs fra den kollektive sikkerheds politik, fra det kollektive modværge politik med aggressorerne, at de har stillet sig på ikke-indblandingens standpunkt, "neutralitets" standpunkt."

Stalin sluttede dette afsnit af sin historiske beretning ved med klare ord at udtrykke, hvad vi komunister mener om de engelske og franske imperialisters "moral":

"Jeg skal ikke komme ind på at moralisere over Ikke-inblandingspolitik og tale om forredderi, løftebrud og lignende. Det ville være naivt at prædike moral for folk, som ikke anerkender menneskelig moral. Politik er politik, som de gamle durkrevne diplomater siger. Det er i midlertid hvidvendigt at bemærke, at det store og farlige politiske spil, som Ikke-inblandingspolitikkens tilhængere har begyndt, kan ende med en alvorlig fiasco for den."

De dokumenter, som sovjettropperne, efter at Tyskland var slæt ned, beslaglagde i det tyske udenrigsministerium, bekræfter ikke alene kommunisternes gang på gang fremsatte advarsel i trediverne om, at det var mod en stor krig anstiftet af Hitler med Englands og Frankrigs direkte hjælp. De understreger og afslører tillige Englands og Frankrigs udenrigspolitik dengang. De viser, hvorledes man spillede folkenes skabne, hvor skamlost man købslog om fremmede territorier, hvordan verdenskorset hemmeligt blev modelleret om, hvordan man ansporedet Hitleraggressionen, og hvilke anstrengelser man gjorde sig for at rette denne aggression mod øst, mod Sovjetunionen.

Et talende eksempel herpå er et tysk dokument, der refererer en samtale mellem Hitler og den britiske minister Halifax i overværelse af den tyske udenrigsminister von Neurath den 19. november 1937. Halifax erklaerede, at han (Halifax) og andre medlemmer af den engelske regering var overbevist om, at føreren ikke alene i selve Tyskland havde udrettet store ting, men at han

også ved udryddelsen af kommunismen i sit eget land havde spærret denne vejen til vesteuropa, og at Tyskland derfor med rette kunne betragtes som vestens bolwerk mod komunismen."

I den engelske premierminister Chamberlains navn erklærede Halifax, at der absolut var en mulighed for at finde en løsning selv af de sværeste problemer, når det lykkedes Tyskland og England, at nå til forståelse med Frankrig og Italien. Halifax sagde: Der må ikke opstå et indtryk, at Berlin-Rom-aksen eller det gode forhold London-Paris ville lide gennem en tysk-engelsk forståelse. Bagefter, når jorden er forberedt gennem en tysk-engelsk overenskomst, må de fire store vesteuropæiske magter (hermed nænes England, Frankrig, Tyskland og Italien red.) sammen skabe et grundlag for en varig europæisk fred. Under ingen omstændigheder må nogen af de fire magter udelukkes af dette fallesskab, for i så fald vil den bestående usikkerhed aldrig få ende.

Halifax tilbød således allerede i 1937 i den britiske regerings navn Englands og samtidig også Frankrigs tilslutning til aksen Berlin-Rom.

Hitler besvarede dog dette forslag med, at det syntes ham meget let at få en sådan firemagtsoverenskomst i orden, når der var tale om god vilje og elskværdig holdning overfor hinanden, men sagen blev mere kompliceret, når Tyskland skulle behandles som en stat "der ikke mere bærer Versaillestraktatens moralske eller materielle stigma".

1/16 A

Ifølge optegnelserne svarede Halifax:

"Englanderne er et folk med realitetssans, og måske mere end andre overtydet om, at Versaillesdiktatets fejl må gøres gode igen. England har jo også tidligere på denne realistiske måde gjort sin indflydelse gældende. Man kan henvise til Englands rolle ved færdigstillelse af Rhinlandene, ved løsning af erstatningsspørgsmålet lige som ved genbesættelsen af Rhinlandet." Af optegnelserne fra forhandlingerne mellem Hitler og Halifax fremgår endvidere, at den britiske regering billigede Hitlers planer om at "erhverve Danzig, Østrig/^{og} Tjekkoslovakiet". Efter at Halifax havde talt med Hitler om austrustning og folkeforbund og havde bemerket, at disse spørgsmål måtte drøftes nærmere, erklærede han:

"Alle andre spørgsmål kan man karakterisere som ændringer i den europæiske orden, der sandsynligvis før eller senere vil indtræde. Til disse spørgsmål hørte Danzig, Østrig og Tjekkoslovakiet. England var kun interesseret i, at disse ændringer skete gennem en fredelig evolution, og at man undgik metoder, der ville medføre vidtstrakte forstyrrelser, som hverken føreren eller andre lande kunne ønske sig" 2)

Den 5. marts 1939 forte den nye britiske gesandt i Tyskland, Henderson, en samtale med Hitler i overværelse af Ribbentrop. Henderson erklærede herunder, at Halifax, som i mellemtiden var blevet udenrigsminister, havde erklæret sig indforstået med de territoriale forandringer, Tysk-

land havde til hensigt at gennemføre i Europa og sagde
"Det er det engelske forslags mål at hjelpe til med en
sådan fornuftig regulering". 2)

Den 12. marts 1938 - altså 9 dage senere - besatte Hitler
Østrig uden at møde modstand hos hverken England eller
Frankrig. Kun Sovjetunionen løftede sin rost og sendte
den 17. marts 1938 en note til England og Frankrig, hvori
den gav udtryk for sin beredvillighed til "umiddelbart
i folkeforbundet eller uden for folkeforbundet at forhand-
le med andre magter om praktiske forholdsregler" som
skulle have til mål at standse en videre udvikling af
aggressionen og fjerne den forstørkede fare for et nyt
verdensblodbad".

Det engelske svar led, at "en koordineret aktion mod
aggression ville efter hans majestats regerings mening
ikke nødvendigvis have en så gunstig virkning på udsig-
terne til en europæisk fred". (Foreign Offices note
af 24. marts 1939).

Det var ikke alene hans britiske majestats regering,
der havde den opfattelse, at en aktion mod aggressionen
ikke nødvendigvis ville have en gunstig virkning på ud-
sigterne til en europæisk fred.

De ledende højresocialdemokrater indenfor II Interna-
tionale var af præcis samme opfattelse og modsatte sig
på det bestemte ethvert forsøg ikke blot på aktion,
men endog på protest mod aggressionen.

Meddelelsen om Hitlertysklands kyniske tilintetgørelse

af det østrigske folks frihed og uafhængighed fremkaldts ganske naturligt den eterste uro i vide kredse, også i det danske folk. For alle, der kunne tanke en selvstændig tanke, stod det klart, at lige så kynisk som nazi-sterne kunne bryde den tysk-østrigske pagt, lige så kynisk kunne de finde på at krenke Danmarks nationale selvstændighed.

Allerede gennem flere år havde de talt om "blidende granser" også mod nord, om "Danmarks tilegnelse af Nordslesvig" o.s.v. På en bogudstilling "Das deutsche Buch", som fandt sted i København med den nationale borgmester Kaper som præsident fandtes således en bog af en vis F.W.Schafhausen, hvori det bl.a. hed:

"Således er omkrant 50 000 tyskere kommet under dansk herredømme. Til dem må medregnes de, som hjemme taler den jyske dialekt, en dialekt som man i København af politiske grunde kalder for dansk, skønt man icvrigt finder den hæslig. Disse mennesker, som altså taler jysk hjemme, har ikke ephort ved at føle sig som hørende til hertugdømmerne og dermed som et led i det tyske rige."

En anden tysk skribent Willi-Walter Puls, udtaler sig lige så åbenhjertigt om nazismens syn på sagerne.

I sit "værk" "Nordslesvig" (Leipzig 1937) siger han bl.a.

"Hele ordningen af det nordslesvigiske spørgsmål er sket i strid med aftalerne for freden og Versailles-traktaten. Med slettelsen af den tyske underskrift under denne traktat, som formeren forkyndte i sin rigsdagstale den 30. januar 1937, er Danmarks tilegnelse af Nordslesvig afgørende berøvet det juridiske grundlag...
Danmark er altså tvunget til før eller senere at sætte sig til forhandlingsbordet med Tyskland for et komme til en retsridig løsning af nordolesvig-spørgsmålet."

Også nazistiske militærpolitiske kredse havde gentagne gange udtalt sig om spørgsmålet Danmark og Skandinavien. Det tyske krigsministeriums organ - Berliner

Borsenzeitung 9 udtrykte sig bl.a. på følgende måde:

"Den sidste krig har vist, at specielt de skandinaviske handelsveje er af den allerørste betydning for den tyske nation".

At der her i landet fandtes folk, der ligesom i Østrig var villige til på givet tidspunkt at falde deres landsmænd og fedreland i ryggen, kunne ingen være i tvivl om. At nazismen også havde sine agenter indenfor den danske hær, hvis øverste chef var socialdemokraten Alsing-Andersen, fremgik bl.a. af følgende skildring, som stod at læse i tidsskriftet Kulturkampen:

"I Vordingborg har premierlejtnant Bülow-Andersen ved 19. bataillons 4. kompagni drevet det til at lade sine rekrutter synge først-esselsangen. En sang, fortæller min hjemmelsmand, der var meget yndet ved festerne i officernes messen (idet alle officererne ved 19.-4. skal være nazister). I en diskussion om Danmarks stilling i tilfælde af et tysk angreb, udtalte Bülow-Andersen, at han ville gøre, hvad der stod i hans magt for at skaffe en hurtig tysk sejr. Da en af deltagerne i samtalen gjorde ham opmærksom på, at det jo var forædderi, svarede han, at hvid officerne mente om Danmarks fremtid, var det rigtige. Hvis en anden hjemmelsmand skal hans ord ekster/ret/hed har været ved en anden lejlighed - vere faldet omtrænt således: Der ville ikke, sagde han, blive nogen kamp ved det kompagni, som han måtte blive chef for, dersom Tyskerne en dag skulle gå i land ved Vordingborg.

Fvrtimod, han ville stille sig nede ved kajen og hilse den befalingshavende tyske officer ned et: Zu befehl, herr oberstlejtnant."

På baggrund af disse foruroligende forhold og som protest imod, at den danske regering stadigt håndhævede den opfattelse, at udenrigspolitik og handelsoverenskomster var noget, der ikke vedkom menighand, udsendte Centralkomiteen for Danmarks kommunistiske Parti et oprib: Ieg Danmarks skabne i folkets hænder, hvori man efter at have redegjort for de tragiske hændelser i Østrig opfordredt det danske folk til at samles om:

Værn for landets uafhængighed og mod forstågnes udefra på at underlægge det nazismens diktatur.

Retssagens forløb???

/måske

(Er Bülow-Andersen
fortsat i
haren??)

Arbejde - lønede arbejde til alle ledige hænder.
 Bekæmpelse af dyrtiden, indgrib mod prisstigningerne
 Lettelsør af rentodøget, så landbrugere, fiskere
 og marinen drivende atter kan få trygge kår at
 arbejde under

Retfærdige beskatningsforhold og konfiskation af
 spekulanters og krisemillionærernes kampegevinster.
 Ordentlig samfundsforening for de gamle, invalider
 og arbejdsdygtige, såvel som for de arbejdsløse,
 så længe der ikke er skaffet den beskæftigelse.
 Demokratisering af stats- og kommunadministration
 såvel som af hærens befalingsmandskorps, så folket
 kontrol ned samfundets magtmidler sikres.

Frihed for det arbejdende folks demokratiske orga-
 nisationer, så det ikke skal gå som i Østrig, hvor
 netop undertrykkelsen af valgforeninger, fagfor-
 eninger, husmænds- og landboforeninger o.s.v. eller
 disse "onsretning" børsværd samfundet sin mod-
 standskraft, knækkede demokratiet rygrad.

Opger mod folkets fjender, med de nazistiske lens-
 grever, med Stollig-forbrydere, med alle Hitlers
 og Francos fandsfrænder og hjelpere her i landet,
 der i lighed med samme slags folk i Østrig penser
 på at jage formedderdolkens i det danske folks ryg.

Disse enkle og ligefremme kray, hvis nødvendighed
blot understregedes af situationens alvor, forekom den
socialdemokratiske regering så fornærrende mod den
fascistiske diktator i syd, at daværende justitsminister
Steincke lod opråbet, der var trykt som plakat og op-
hængt på landets plakatssjoler og -tavler, fjerne. I
foråret 1938 udgav Arbejderforlaget en pjece Østrig-Dan-
mark, hvor spørgsmålet om Danmarks inden- og udenrigs-
politik blev trukket op i lys af Hitlers indmarch i
Østrig. Det blev heri fastslættet:

"Danmark må også sine forbundsfæller i Norden og
 blandt de fredselskende nationer... Tanken om et
 nordisk forsvarsforbund er et problem, som beskef-
 tiger både Norge og Sverige. Det er nødvendigt at
 virkelig gøre dette forsvarsforbunds samtidig med,
 at der indledes et politisk, økonomisk og kultu-
 relt samarbejde... Imorgen kan det allerede være
 for sent... Nu er hver eneste ting kostbar. Østrig
 larer os, at når man folger Fascismens kray og
 knækter demokratiet, lammer arbejderbevægelsens
 organisationer, så fører det til folkets fordriv.

Der må nu ske en samling af det arbejdende folk
 herhjemme: Indadtil må der ske forbedringer for

den arbejdende befolkning. Udadtil må der bremses op for de fascistiske angribere. Danmark vil ikke lide Østrigs skæbne og det undgås kun ved at legge Danmarks skæbne i folkets hænder. (Johannes Hansen: Østrig-Danmark?, Arbejderforlaget 1938).

Men Danmarks skæbne blev ikke lagt i folkets hænder.

De forblev ulykkeligtvis i de stadigt vigende, de stadigt eftergivende, de stadigt underdanige højresocialdemokratiske lederes hænder. De skiftende danske regeringers politik overfor Hitler har Erik Scavenius klart og kort karakteriseret ved at fastslå, at man sagte:

"at undgå alt, hvad der kunne irritere Tyskland. Dette var allerede kommet til udtryk ved folkeforbundsrådets møde i april 1935, hvor Danmarks repræsentant undlod at stemme for den resolution, i hvilken rådet fordønte den opræden, Tyskland havde givet udtryk for, da det ved lov af 16. marts 1935 genindførte almindelig vernepligt og reorganiserede den tyske hær. Den samme indstilling fandt påny udtryk på folkeforbundsrådets møde i London i foråret 1936 efter Tysklands indmarch i Rhinlandet. Den lå også bag Staunings tale i Lund den 8. marts 1937."

Stauning erklærede ved denne lejlighed bl.a.:

"Har Danmark fået overdraget opgaven som lankehund eller enden vagtopgave på nordens vegne?...
Der er enet end hensyn til norden, som også vejer ved bedømmelsen af Danmarks militærpolitiske holdning, og derom nu der først og fremmest tales i lanenord".

(Premhøvelsen er Staunings) (Danmark og Sverige, Statsminister Staunings tale ved studentemødet i Lund den 8. marts 1937 - Povl Branners forlag, København, side 16.).

"Denne tale holdtes på et tidspunkt, da spørgsmålet om et nordisk forsvarsforbund, i den tydelige hensigt at sikre sig mod et tysk angreb, blev stort diskuteret på møder og i pressen. Også hos den daværende svenske udenrigsminister Sandér havde det fundet en vis forståelse. Statsminister Stauning tog her skarpt afstand fra et sådant forbund, der efter hans opfattelse ville forøge farerne for norden i stedet for at mindsk dem.

Den tanke, der lå bag denne, ved sin fremkomst, stort kritiserede tale, nemlig ikke at støtte Tyskland, forfulgt fra dansk side videre ved Danmarks accept af det tyske tilbud om en ikke-angrebsspagt i foråret 1939"

(Erik Scavenius: Forhandlingspolitiken under Besættelsen, Steen Hasselbalchs forlag, København 1948 side 18)

De højresocialdemokratiske lederes og de med dem samarbejdende borgerlige partiers politik å 30erne kan næppe karakterisres skæppere og mere skånselsløst end her sket af een af deres egne: Ikke irritere Hitler...
ikke støde Tyskland! Det var for dem det eneste og afgørende, det var bestemmende for hele deres politik. Og i efterlevelsen heraf lukkede de ejnene for alt, hvad der skete omkring dem ude i verden, og bestribte sig ydermere på at skaffe sig den gunstigst mulige placering hos Hitler gennem en nærmest gestaposk hadefuld forfølgelse af kommunister og alle, der tankte uden for de af regeringen afstukne tanketbaner.

I dagene 4., 5. og 6. juni 1938 afholdt Danmarks kommunistiske Parti landspartikonference i Fyns Forum i Odense. 500 delegerede og gæster fra alle egne af landet deltog i droftelserne af partiets hidtidige og kommende arbejde på grundlag af den politiske beretning, som partiets formand, Aksel Larsen på centralkomiteens vegne aflagde, og som vi her vil beskæftige os ret indgående med, fordi den indeholder formuleringer såvel om Danmarks kommunistiske Parti som om dets mål og midler, der i de følgende år og ikke mindst under besættelsen kom til at spille en betydelig rolle.

Om partiets politiske grundlag sagde Aksel Larsen:

"Lad mig benytte lejligheden til, som så mange gange før, at fastslå, at vort parti er et demokratisk parti. Vi er tilhængere af det sande og virkelige folkestyre, vi ønsker, at folkets flertal skal være bestemmende, og vi anser det ikke for nøk, at folket selv valger sine repræsentanter til stats- og kommunestyrelserne o.sv., men mener, at folket

bør beholde kontrolret over de valgte, at disse skal være forpligtet til at udøve folket's vilje, og at også administrationen af vedtagne love og af samfundets anliggender i det hele taget ikke skal være monopol for overklassen, men ligges i hænderne på folket selv og folket's børn.

Vi giver os ikke tilfreds med såkaldt "politisk demokrati", hvor flere af de væsentligste forudsætninger ikke engang af navn er opfyldt. Vi er klar over, at sandt demokrati, sådan som det er virkeliggjort gennem den socialistiske Sovjetunions fri forfatning, ikke kan skebes under Kapitalismen, hvor den enkelte i kraft af fødsel, arv, brutalitet eller held får ret til at tilegne sig udbyttet af andre menneskers arbejde og derigennem mulighed for at skabe sig også andre end materielle forrettigheder. Vi tilstræber et socialistisk demokrati, hvor alle samfundsrigdomme tilhører samfundet - hele folket - og forvaltes af samfundets organer under folkets deltagelse og kontrol, hvor der hersker økonomisk, politisk og kulturelt demokrati.

Vi tilstræber ikke at nå dette mål ved forfatningsstridige midler, ved voldsanvendelse, ved mindretalskup eller lign. Vort arbejde går ud på at vinde og forcene det overvældende folkeflertal, hele det arbejdende folk til politisk kamp for dette mål, som det er i det store folkeflertals, i menneskehedens og kulturens interesse bliver nict. Men vi er forberedt på, at det lille fåtal af befolkningen, som har interesse i uretfærdige samfundstilstandes opretholdelse og som i kraft af sin økonomiske magtstilling har tilranet sig en indflydelse, som står i omvendt forhold til deres fatallighed, af al magt og i givet fald med voldelige og forfatningsstridige midler vil sige at forhindre folkeviljen i at blive landets lov. Vi kender fra historien ♦ såvel den danske som udlandets - tilstrekkelige eksempler på noget sådant. Og kommer det danske folk i en sådan situation, da er det dets ret og pligt med alle midler at sikre folkeviljens sejr, at bane vej for retten og folkestyret.

Vi anser ikke demokratiet i Danmark for at være fuldkommen eller blot tilfredsstillende. Vi tilstræber forfatningens demokratisering efter de linjer, jeg lige har trukket op, og forbeholder os ret til at arbejde herfor. Den angriber noget parti, nogen gruppe, fraktion eller klasse det bestående - omend uruldkomne - demokrati for at forringe det, at gøre folket retsløst, da agter vi med alle midler at bekæmpe sådanne forsøg. Vi har altid været modstandere - aldrig tilhængere af mindretalshtyre eller mindretalsdiktatur. Vi vil bekæmpe alle forsøg på at indføre noget sådant - hyorfra de så end kommer."

Den mod ikke alene Danmarks kommunistiske Parti,

men mod alverdens kommunistiske partier ofte rejste

beskyldning for at være et umisionalt parti, tilbage-

viste Aksel Larsen med følgende ord:

"Det er tøboliært at beskyldte arbejderbevægelsen for at være "udansk" fordi den bekender sig til Marxisms internationale ide. Hvilke ideer er egentlig specielt nordiske, endelige specielt "danske"? Statsstørerne er det ikke - den engelske, den franske og andre stater er bygget op efter ganske samme principper, som før svrigt stammer fra den engelske og den franske - den blodige, store franske revolution. Bagbevægelsen hørhjemme er bygget op efter tysk og engelsk mønster, kooperationen efter en-gelsk og fransk. Dansk i ide, oprindelse eller organisation er end ikke afhørsbevægelsen mod det fremmede navn "good templar", ja end ikke statskirkenes religiøse grundlag, kristendommen, som jo stammer fra jædelandet, hvor meget vore nazister så end ønsker at snakke sig uden om denne kendsgerning. (Ie bliver for resten ikke bedre farne hvis de som tyskerne bekender sig til den gamle "nordiske gudelære" med Odin og Thor - den var jo en indfart, asiatiske opfindelse)."

Derfor var det med fuld ret, at det i denne betemning yderligere blev erklæret:

"Vort parti er et dansk parti. Det er en organisk bestanddel af det danske folk. Det er vokset ud fra vor over 70 år gamle socialistiske arbejderbevægelse og har bevaret dennes bedste traditioner, lige fra Frederik 7. rejers og Louis Rios dage. Vort parti har ingen interesser, som adskiller sig fra Danmarks arbejdende folks interesser. Vort partis politik bestemmes af det arbejdende folk i Danmark. Den fastlægges af partiets medlemmer gennem beslutninger på medlemsmøder, konferencer og kongresser, og centralkomiteen leder partiet i overensstemmelse med disse beslutninger. Alle partiets ledende instancer - fra øverst til nederst - velges af medlemmerne på demokratisk måde og med pligt til at udføre de trukne beslutninger og til regelmæssigt at aflagge beretning for det udførte arbejde. I intet andet parti har medlemmerne så vidtgående en så absolut ret til og mulighed for kontrol med partiledelsen og rådgivningsgruppen som i vort parti. Partiets politik bestemmes ikke, dets ledelse dirigeres ikke af nogen fremmed, indenlandsk eller udenlandsk faktor eller mægt. Der er intet "tredje ting", der over indflydelsen på partiets politik og handlinger bag kulisseerne."/

Men som Danmarks arbejderbevægelse altid bekendte sig til internationalismen, studerede arbejderbevægelsens erfaringer i andre lande og udnyttede disse, således foder også vort kommunistiske parti sig forbundet med det internationale proletariat, solidarisk med den internationale arbejderbevægelse, og vi bekender os til den socialistiske samfundsfattelse og teori, som denne er uformet af den videnskabelige socialismes store fædre, Marx og Engels, og videre udviklet af vores store borgermestre Lenin og Stalin. Thi vi ved, at det broderlige samarbejde, som alle folkeslag tilstreber, er betinget af hvert enkelt folks frihed og selvstændighed. Vi ved, at kapitalistiske og fascistiske magthavere, der som mindretal undertrykker deres folk, også tilstreber efter at undertrykke og udplyndre andre

nationer. Fallesskabet i de økonomiske forhold og fallesskabet i opgaverne skaber et internationalt idefællesskab og international solidaritet i alle nationers og folkeslags interesser. Vi ser i den internationale arbejderklasse og det internationale frisindes fælles kamp den eneste mulighed for at forsvere freden mod dem, der med alle midler stræber henimod krig, vi ser i dette samvirke den eneste garanti for freden, for de enkelte landes - også for vores lands - uafhængighed og for de enkelte nationers - også for den danske nations - frihed og selvstændighed.

Mange forstod dengang ikke fuldtud sandheden i disse ord, eller ville ikke forstå den. Udviklingen gik siden da og ikke mindst under krigen og besættelsen har tilfulde dokumenteret, hvor rigtige de var.

Aksel Larsen redegjorde udførligt for det energiske arbejde der fra partiets side var gjort for at hidføre en samling af arbejderbevægelsens og demokratiets krafter til forsvar mod reaktion og nazisme og til senere nye fremstød for demokratiet og socialismen. Han citerede Dimitrofs ord:

"Intet sted, i intet land har fascismen og reaktion - indefra eller udefra - formet at knække eller besejre et folk., hvis arbejderbevægelse vgr enig, hvis arbejdende og frisindede befolkning var sammensvejsset i den demokratiske folkefront."

og han tilføjede - også som svær til de ledende højresocialdemokrater, der bestandig afferer alle opfordringer til fælles handling og forsøgte at betegne det kommunistiske partis optreden som lunske manøvrer:

"Endnu oplever vi alvorlige eksempler på, at ledende kammerator ikke virkelig har forstået enhedsfrontpolitiken, men tror det er en skild manøvre, og ikke hr klar over, at det er politik i arbejder-

Klassen's interesse. Centralkomiteen anmoder konferencen om, så utvetydigt som det er muligt at fastslå, at vi alvorligt ønsker enheden, stræber efter enheden, kampheden såvel som den organisatoriske enhed i arbejderbevægelsen. Vort parti tilstræber derfor det kameratiigste forhold til og det mest broderlige samarbejde med arbejderbevægelsens øvrige organisationer om løsning af de for arbejderklassen vigtige kamspørgsmål, ligesom vi, som allerede erklærede i vort august-manifest, erklærer os beredt til samarbejde-forhandling med alle det arbejdende folks og alle demokratiske organisationer om, hvorledes og på hvilket grundlag krafterne kan forenes på bedst mulig måde til bedst muligt resultat.

Vi konstaterer, at enhedstanken marcherer i arbejderklassen. En simple kendsgerning, at arbejderne har samme interesser, enten de er kommunister eller socialdemokrater, gør samarbejdet muligt, ja gør det naturligt og let."

Om den danske regerings udenrigspolitik, som fandt

stí udtryk såvel i den danske regerings støtte til den internationale Chamberlain-politik som i regeringens eftergivende holdning overfor nazisterne og overfor grænseflytternes rømninger i Sønderjylland, hed det:

"At sådan eftergivenhed og en sådan tilbagevigen over for den aggressive fascism ikke stiller denne tilfreds, men forsørger dens appetit og aggressivitet og således efterhånden bringer landets uafhængighed og folkets frihed direkte i fare, har bl.a. Østrigs eksempel leveret uomstødelige beviser på."

Det blev samtidig understreget, at udenrigspolitik og indenrigspolitik ikke kan skilles ad, og at nazisternes reaktionsre venner i Danmark blev sterkere og mere aggressive, jo mere regeringen bojede sig for presset udefra:

"Samtidig har denne regeringens eftergivende politik over for Hitlertyskland såvel som fascistmagternes brutale fremstød i Europa i det hele taget fået den hjemlige reaktion til at vejre morgenluft. Deng optræden herjjenme må betragtes direkte i forbindelse med udviklingen ude omkring.

Det må stå enhver klart, at som Hitler har en Franco i Spanien, som han havde en Seyss-Inquart i Østrig, og som han havde en Henlein i Tjekkoslovakiet, således har den tyske fascism sine egenter blandt det danske folk og arbejder aktivt sammen med de mest reaktionære kredse i landet, ikke mindst

blandt godsejere og storbonder, men også - som bl.a. tilfældet Kirschel viser - blandt landets højeste embedsmænd og i højens ledelse. Det er intet tilfælde, at folk som landstingsmand Hauch og godsejer Madsen-Møgård lagrer så voldsomt press på regeringen for at få den til fortsat at føre en handelspolitik, der gavnor Hitler-Tyskland og virker ruinerende på danske erhverv og skaber arbejdsløshed i industrien. De hører jo, at den forsøgte arbejdsløshed skal tvinge lønniveauet ned på landet, og ved at tilføre landbruget indtegter gennem den - af hele samfundet dyrt betalte - landbrugsexport til Tyskland mener de at kunne trænge rentesænkningenskravet i baggrunden og sædtes skåne rentekapitalisterne og veljæverne her i landet.

Men det ses altså, at den tyske fascismus og den danske reaktion arbejder intimt sammen imod det danske folk og dets økonomiske som nationale interesser. Det er klart, at et lille land som Danmarks indenrigsproblemer er ualmindelig intimt sammenknyttede med de udenrigske. Det er altså spørgsmålet om at finde en politik, der på en gang går front mod de indenrigspolitiske såvel som udenrigspolitiske vanskeligheder, som sikrer Danmarks uafhængighed og folkets nationale selvstændighed uadtil og som overvinder de økonomiske vanskeligheder og som sætter reaktionen på plads indadtil."

Det var på dette grundlag Danmarks kommunistiske Parti arbejdede for at skabe et samarbejde - en enhedsfront - mellem de 2 arbejderpartier, og det var på dette grundlag det arbejdede for at skabe en demokratisk folkefront herhjemme, som kunne bevirkе, at røret udenrigspolitisk blev lagt om, som kunne bremse den hjemlige reaktion og som kunne begejstre og samle folket til forsvar for landets og folkets interesser.

I overensstemmelse med de i beretningen fremførte og under den følgende diskussion fremførte synspunkter, blev der udarbejdet et politisk arbejdsprogram, hvoraf vi skal citere to for denne skildring betydningsfulde afsnit.

Under afsnittet "Danmarks Selvstændighed" hed det:

"De stadig tysk-nazistiske trusler og overgreb mod Danmarks uafhængighed og folkets selvstan-

dighed, der går hånd i hånd med reaktionære "danske" kredses lys sky arbejde herhjemme, gør et kraftigt indre og ydre forsvar for Danmarks frihed, selvstændighed og demokrati nødvendig. Vi kræver derfor:

Afvisning af indblanding udefra i Danmarks eller det danske folks indre økonomiske, politiske eller kulturelle anliggender.

Afvisning af enhver tale om revision af Sønderjylland og landets retfærdige sydgrense. Støtte til befolkningen og de demokratiske organisationer i grænselandet.

Udenrigspolitik, hvorved Danmark i forbindelse med folkeforbundet samarbejder med alle demokratiske stater til forsvar for freden. Deltagelse i boykot og andre kollektive aktioner mod angriberstater. Støtte til demokratiske lande, der angribes af fascismen.

Udvidet økonomisk, kulturelt og politisk samarbejde med de øvrige nordiske lande og folk.

Demokratisering af statsadministrationen og haren. Fjernelse af reaktionære, nazistiske og folkefjendtlige elementer fra ledende poster. Allmindelige demokratiske rettigheder til haren og flådens menige mandskab."

Under afsnittet "Forfatning og folkestyre" opstilledes følgende krav:

"Kun hvis folket virkelig er herre i Danmarks hus og folkeviljen bliver landets lov, kan statsrådet holde den rette kurs og folket forenes til forsvar mod dets indre som ydre fjender. Folkestyret bør sikres og udvides ved følgende forholdsregler på det politiske og forfatningsmæssige område.

Ett kammersystem med valgret fra 21-års alderen uden indskrænkninger som følge af fattigdom, skattebetingelser o.lign. De valgte skal have pligt til at optræde i henhold til valgernes ønsker og valgerne skal have kontrolret og tilbærkaldelsret.

Fuld politisk og erhvervsmæssig ligebeterrigelse for alle samfundsborgerne uanset køn og race.

Lige ret til uddannelse i forhold evner. Retten til ferie for alle anerkendes.

Fuld organisations-, og presse- og forsamlingsfrihed for demokratiske organisationer."

Det var i juni 1938, Danmarks kommunistiske Parti

formulerede disse krav. Det var krav, modstandsbevægelsen stort set gjorde til sine. Det var krav, som, om

de var blevet inddekommet måske nogen ville have kunnet endre den udviklingsproces, der allerede var så vidt

fremskreden, men som dog ville have tjent til en væsent-

lig grad at andre de kår, hvorunder Danmarks befolkning

kom til at henleve fra 9. april 1940 til 5. maj 1945.

Denne aktive, demokratiske politik og dette enhedsarbejde gjorde vel store fremskridt og medførte en stor tilgang til partiet, men den sejrede ikke. Hverken socialdemokratiet eller de øvrige borgerlige partier så i deres kortsynethed rigtigheden af denne nationale og demokratiske politik, som først fandt sin bekræftelse gennem skabelsen af besættelsestidens modstandsbevægelse.

Det kan derfor ikke undre, at heller ikke Hitlers næste store skridt på vejen mod udloosningen af en verdensomspændende krig formiede at vække de ledende danske højresocialister eller deres borgerlige makker til selvstændig eftertanke. Ligesom Hitler kun formiede at gennemføre sit overfald på Tjekkoslovakiet med direkte hjælp fra England og Frankrig, således besvarede den samlede danske socialdemokratiske og borgerlige presse denne enestående gemene lemlestelse af en selvstændig nation med engelsk-fransk inspirerede fryderåb til vildforelse af befolkningen og glorificering af de forænde tysk-engelsk-franske overfaldemand.

Det var den 19. september 1938 den britiske og den franske regerings repræsentanter opfordrede Tjekkoslovakiet til at afstå de hovedsagelig af sudotertyskere beboede dele af Tjekkoslovakiet, da det ellers ville være umuligt at bevare freden og beskytte Tjekkoslovakiets livsinteresser. Til gengæld lovede de 2 stormagter internationale garantier for Tjekkoslovakiets nye

grænse og fremstillede handlingen som "et bidrag til at bevare freden i Europa".

Allerede den 20. september besvarede Tjekkoslovakiet dette forslag ved at erklære "at antagelsen af et sådant forslag i alle henseender ville være som en frivillig og fuldkommun lamlestelse af staten". Den tjekkoslovakiske regering gjorde den engelske og franske regering opmærksom på, at "en lammelse af Tjekkoslovakiet vil have dybtgribende politiske forandringer af hele modt- og sydeuropa til følge".

Den tjekkoslovakiske regering vendte sig til Englands og Frankrigs regeringer med "en sidste appell" om at revidere deres standpunkt og fremhævede, at dette ikke blot var af interesse for Tjekkoslovakiet, men også for dets venner" for hele freden og en sund udvikling i Europa".

Men England og Frankrigs magthavere var ubønsharlige. England pålagde i sin svarnote den tjekkoslovakiske regering at tage sit ansvar på det oprindelige forslag fra England og Frankrig tilbage og "overveje sagen hurtigt og alvorligt, for den skabte situation, for hvilken den engelske regering intet ansvar kunne påtage sig".

Et møde mellem Hitler, Chamberlain, Mussolini og Daladier den 29. og 30. september 1938 i München bragte denne smagfulde handel til afslutning. Man bestemte over Tjekkoslovakiet uden at tagte landet selv ned på råd. Repræsentanten for Tjekkoslovakiet blev kun tilkaldt til München for ydmygt at afvente resultatet af im-

perialisternes forhandlinger.

Den virkelige mening med München-overenskomsten klarlagde Stalin på Sovjetunionens kommunistiske Partis (bolsjevikernes) 18. kongres den 10. marts 1939, idet han sagde:

"....man har afstået sudarteronridet til Tyskland, overladt Tjekkoslovakiet til sin skæbne, handlet stik mod alle mulige forpligtelser og så indledet en larmende lögnekampagne i præsken om, at "den russiske her var svag", "den russiske luftflåde svækket", at der var "uroligheder" i Sovjetunionen, hvorefter man ansporedt Tyskerne til et yderligere fremstød mod os, lovede dem let bytte og talte godt for dem: tag kun fat på krigen med bolsjevikerne, så skal alt nok blive godt. Man må indrømme, at alt dette ligeledes i høj grad ligner en ansporing, en opmuntring til aggressoren."

Erligheden af Stalins vurdering bekræftes af den iver hvormed den storkapitalistiske presse i England, Frankrig og USA umiddelbart efter Münchenforræderiet i mystisk endragtighed kastede sig over det "ukrainske spørgsmål". Planmæssigt blev det rygte sat i omlob, at den tyske indmarch i Ukraine var umidtlbart forestående. Karpath-Ukraine blev hjemmøgt af en herskare af engelske og amerikanske journalister, der interviewede alle den ukrainske kontrarevolutions genfærd og forberedte verdensofentligheden på krigerske begivenheder. Den franske udenrigsminister Bonnet skyndte sig at forsikre i kammerets udenrigspolitiske udvalg, at den fransk-sovjetiske pakt ikke ville træde i kraft, såfremt der opstod en stark "selvstyrebevægelse" i Ukraine. Den polske udenrigsminister Beck blev demonstrativt ikke modtaget i Frankrig, men med fast hånd befordret videre til Berchtesgaden for at komme til forståelse med Hitler.

Den engelske imperialismes farende avis Times erklærede endnu den 16. marts 1939 vedodigt:

"Der er ingen tvivl om, at lederne af den franske regering, efter minchen troede og hibede, at Tyskland ville føre sit tryk mod sst videre og som pris for den franske passivitet lade Frankrig i ro."

Samtalen mellem Hitler og Beck blev kommenteret med stor iver i den engelske og franske presse, som med tilfredshed konstaterede, at Polen havde gjort store indremmelser. Den 7. januar 1939 berettede Times ikke uden velbehag:

"Man erfarer, at den aktionslinie, den tyske regering går ind for, regner med en udvidelse af antikominternpagen i Europa og vel at merke i en nro konkret form. Det kan derfor antages, at hr. Hitler forhørte sig hos oberst Beck cm, hvilken holdning Polen ville indtage overfor en sådan politik, og at han gav udtryk for det hb, at den polske regering ikke ville indskrænke sig til en passiv rolle..... Tyskland foretager allerede praktiske skridt især i Karpath-Ukraine, og man kan forvente, at der vil blive lagt mere kraft i det politiske forberedelsesarbejde i de kommende uger, og måneder."

De engelske imperialister lullede sig altså i det hb, at Polen ville antage Hitlers fordringer og "ikke indskrænke sig til en passiv rolle" i den ventende krig mod Sovjetunionen. Mens de foregaglede folkemasserne, at deres mål var en europeisk "fredsfront", sendte de selve Chefen for Bank of England, hr. Montagu Norman til Tyskland. Samtalen mellem Norman og den tyske finanskapitals tillidsmand Hjalmar Schacht refereredes i Times med de meget sigende ord, at de 2 herrer, "sikkert havde behandlet spørgsmålet om den tyske ekspansion mod sst", og blotet tilføjede, at der i denne ekspansion "kunne ligge et frentidigt udbytterigt område for

udenlandsk kapital og for økonomisk samarbejde mellem Tyskland og England".

Om det "ukrainske spørgsmål" sagde Stalin i sin betragning på Sovjetunionens kommunistiske Partis (bolsjevikernes) 18. kongres den 10. marts 1939:

"Betingende er den lamm, som den engelske, franske og nordamerikanske presse rejste om Sovjetukraine. Repræsentanterne for denne presse blev huse et at skrive, at tyskerne marcherer mod Sovjetukraine, at de i dette øjeblik er i besiddelse af det såkaldte karpath-ukraine, som taller ca. 700 000 indbyggere, og at Tyskerne senest i dette forår ville fuldbyrde indlemmelsen af Sovjetukraine med over 30 millioner indbyggere i det såkaldte karpath-ukraine. Det ses ud, som om denne forudsigte lamm havde til formål at fremkalde raseri i Sovjetunionen mod Tyskland, at forgifte atmosfæren og provokere en konflikt med Tyskland, uden at der dertil forelå synlige grunde.

Nu er det meget vel muligt, at der i Tyskland findes forrykte mennesker, der drømmer om at binde en elefant, d.v.s. Sovjetukraine til en myg, d.v.s. det såkaldte karpath-ukraine. Vis det virkelig er så vanvittige folk, der, behovet man ikke at tvivle på, at der i vort land er spændetrojer i tilstrekkeligt antal til sådanne forrykte."

Sovjetunionen var den eneste stormagt, som gik ind for Tjekoslovakiet uafhængighed og nationale ret. Umiddelbart før afslutningen af Münchenoverenskomsten erklarede Sovjetunionen, at det ønskede en international konference for at støtte Tjekoslovakiet og for at tage praktiske forholdsregler til fredens opretholdelse.

Da besættelsen af Tjekoslovakiet var en kendsgerning, og de imperialistiske landes regeringer, den ens efter den anden anerkendte denne fuldbyrdede kendsgerning, brandemærkede Sovjetunionen i sin note af 10. marts 1939 Hitler-tysklands besættelse af Tjekoslovakiet mod Englands og Frankrigs hjælp som en vihkårlig akt af vold og aggression. I samme note betonede Sovjetunionen, at Tysklands

handlemåde indebar en akut fare for verdensfreden. Den har "førstyrret den politiske stabilitet i midteuropa, forstærket de bestående uroelementer i Europa og påny rystet folkene i deres sikkerhedsfølelse." (Isvojtja, 20. marts 1939).

Mens hele den borgerlige presse med Politiken i spidsen forkyndte "det lykkeligste budskab i 20 år" - Freden er sikret o.s.v., skrev Arbejderbladet i en ledende artikel den 1. oktober under overskriften Krigen er sikret:

"Der skal idag på et tidspunkt, hvor den af kapitalismen internationalt kontrollerede presse jubler over Fredens sejr fra vor side lyde et koldt og klart: Det er verdenshistoriens største løgn. Krigen er sikret. Det er, hvad der er sket, men det er til gengæld sket så grundigt, at der nu er noget lidt at tage fejl af."

Danmarks kommunistiske Parti udsendte et opråb til "Arbejderklassen, Demokratiet og frisindet i vort land", hvori der kaldtes til samling mod indre og ydre fjender (Arbejderbladet 25/9 38)

Men det blev ikke ved prægivelsen af Tjekoslovakiet til Hitler. Den 30. september 1938 undertegnede Chamberlain og Hitler i München en engelsk-tysk deklaration, hvori det hed:

"Vi har idag haft endnu en forhandling og er enige om, at spørgsmålet om de tysk-engelske forbindelser er af allerstørste vigtighed for begge lande og for Europa.

Vi betragter den igår aften afsluttede overenskomst og den tysk-engelske flædeoverenskomst som symbol for begge folks ønsker om aldrig mere at bekrije hinanden.

Vi er besluttede på også at behandle andre spørgsmål, der angår begge vor lande, gennem forhandlinger og endvidere på ständig et beflitte os på at rydde eventuelle årsager til uenighed af vejen, for på denne måde at bidrage til freden i Europa."

Det var en tysk - engelsk gensidig ikke - angrebssærklæring. Den 6. december undertegnede Bonnet og Ribbentrop en fransk-tysk deklaration mage til den engelsktyske.

I virkeligheden havde såvel England som Frankrig genem afslutelsen af disse overenskomster underskrevet en ikke-angrebspagt med Hitler.

Af disse overenskomster med Hitler-tyskland fremgår det ganske klart, at den engelske og franske regering bestredte sig for at afvende faren for en Hitler-aggression fra deres egne lande, i det håb, at München- og lignende aftaler allerede havde åbnet Hitler-aggressionen dren mod sst mod Sovjetunionen.

Begivenhederne gik mod en fuldstændig isolering af Sovjetunionen og på Sovjetunionens kommunistiske Partis

(b) 13. kongres drog Stalin i sin beretning den 10. marts 1939 følgende klare og utvetydige slutninger af de imperialistiske staters forsøg på indkrodsning og isolering:

- Partiets opgaver på udenrigspolitikøgs område består i følgende:
1. Også i fremtiden at føre en politik for freden og til styrkelse af saglige forbindelser med alle lande.
 2. At iagttaage forsigtighed og ikke give krigsprovokererne, som har for skik at lade andre ruge Kestanicene ud af ilden for sig, mulighed for at drage vort land ind i konflikter.
 3. Med alle midler at styrke vor Røde Hær og vor Røde krigsflådes kampkarrit.
 4. At styrke det internationale venskabsforhold til det arbejdende folk verden over, der er interesseret i fred og venskab mellem nationerne."

Den tysk-danske ikke-angrebepakt.

Den 14. april sendte præsidenten for Amerikas forenede Stater, Franklin D. Roosevelt et budskab til de totali-

stare stater, hvori han forespurgte disse, om de var rede til at afgive en forsikring om, at deres væbnede styrker ikke ville angribe eller foretage nogen invasion i en række nærmere angivne lande, heriblandt også de nordiske, for en så lang fremtid, at der sikredes mulighed for ved fredelige metoder at arbejde på en fredstilstand af mere varig karakter.

Tysklands reaktion på dette forslag var, at Hitler til en række stater, heriblandt også de nordiske rettede forespørgsel om, hvorvidt de følte sig truede af Tyskland, samt om, hvorvidt president Roosevelts spørgsmål til Tyskland var fremkommet ved et initiativ fra de pågældende staters side, eller i det mindste med deres billigelse.

Denne forespørgsel besvaredes af Danmark som af de fleste af de andre adspurgte lande, heriblandt alle de nordiske, benægtende. Desuagtet erklarede Hitler sig rede til at give enhver af de af præsident Roosevelt nævnte stater, der mitte ønske det, et løfte af den af Roosevelt ønskede art under forudsætning af gensidighed, ligesom han erklarede sig rede til med hver enkelt stat at træffe de aftaler, den mitte ønske med hensyn til varigheden af et sådant løfte. I overensstemmelse hermed rettede man fra tysk side opfordring bl.a. til de nordiske lande om at afslutte ikke-angrebsspørgsmål med Tyskland.

På et udenrigsministermøde i Stockholm i begyndelsen

af maj besluttede Norge, Sverige og Finland at undlade afslutning af en sådan pagt. Udenrigsminister Munch derimod indtog - i konsekvens af den surlige danske politik, som gik ud på ikke at støde Hitler - et overstandpunkt og mente, at Danmark burde gribe den fræmralede hånd på trods af dyb uvilje herimod indenfor arbejderbevægelsen og i visse af de borgerlige partier. El.a. udtalte Christmas Heller under behandlingen i rigsdagen, da pagten var underskrevet:

"Til den højtegnede udenrigsminister vil jeg gerne sige, at vi ikke blot har givet det råd, at man skulle tilstræbe et fælles nordisk svar, men vi har, hvad den højtegnede udenrigsminister jo slet ikke kan være uvivende om, da dette ikke var muligt, da bestræbelserne i denne retning ikke kunne krones med held, også givet et andet råd, at svare på linje med hvad der svaredes fra de andre nordiske lande." (Rigsdagstidende nr. 685, 1933/39).

Fra Danmarks kommunistiske Partis side sogte man at få pagtforhandlingerne til diskussion i rigsdagen for de var afsluttet og stillede derfor følgende forespørgselse:

"Agter regeringen at gøre rede for de forhandlinger, der føres angående Tyskiands forsøg om en ikke-angræbspagt, og agter regeringen at lade rigsdagen træffe afgørelse om, hvilket svar der skal gives?"

Folketinget nægtede simpelthen at behandle forespørgslen.

Den danske rigsdag fik overhovedet ingen indflydelse på forhandlingerne, hvilket var i den højeste overensstemmelse med den i regeringekredse gengæle opfattelse, at folket - og dette gjaldt altså også folkets valgte repræsentanter - skulle ikke beskæftige sig med udenrigspolitik.

Den 31. maj 1939 undertegnedes ikke-angrebspagten mellem Danmark og Tyskland i Berlin af den danske gesandt Zahle og den tyske udenrigsminister Ribbentrop.

Dens artikel 1 lydt:

"Kongeriget Danmark og det tyske rige vil i intet tilfælde skride til krig eller til nogen magtanvendelse mod hinanden."

Den 1. juni, da alle forhandlinger var fort til ende og pagten underskrevet, fik rigsdagen den forelagt til godkendelse.

Under debatten udtalte udenrigsminister P. Munch,

"Denne aftale er da i naje overensstemmelse med den politik, Danmark gennem lange tider har fort. Det er regeringens overbevisning, at den under de urolige forhold, der består i verden, vil være af betydelig værdi."

Pagten fik støtte fra ordførerne for alle partier undtagen det kommunistiske.

På Danmarks kommunistiske Partis vegne frarådede folketingsmedlem Aksel Larsen at ratificere pagten og sagde bl.a.:

"Jeg tillader mig at forespørge regeringen, om den ikke nærer meget storebetingeligheder ved at tage stilling og ugive et svar, som er vægensforakellig fra de 3 andre nordiske lande?....
 Man kan ikke så hen og stemme for traktaten, idet man blåojet siger: Vi moner ikke, den får andre folger end dem, der fremgår af dens bogstav.".
 Og senere fortalte han: "Traktaten siger i sin artikel 1, at kongeriget Danmark og det tyske rige i intet tilfælde vil skride til krig eller nogen art af magtanvendelse mod hinanden. Det vil gerne have at vide, hvor man kan se en garanti i disse 3 - 4 linjer. Her er jo ikke en stor chance for, at Danmark agter at angribe Tyskland. Det egter Danmark ikke et gøre først og fremmest fordi Danmark ikke har noget udestående mod det tyske folk og ikke moner at have noget uafgjort hellenvarende mod Tyskland og isvrigt ikke ønsker at afgøre mellomfolkelige stridsspørgsmål ved vbinenes hjælp. Tyskland har en ganske anderledes sterreoice og er nævnlig en ganske anderledes militærmagt. Men hvis Tyskland ikke overholder denne del af traktaten, hvem skal så træde til og garantere Danmark mod

Jeg
 traktatbryderen? Jeg savner oplysning herom, kan ikke få det til at stemme med almindelig logik.
 I denne forbindelse vil jeg gerne vide, hvad man forstår ved magtanvendelse, da magtanvendelse nusko ligesom neutralitet er svært at definere, kan defineres på mange måder. Jeg tillader mig at konkretisere mit spørsmål: Hvorfor udenrigsministeren det var magtanvendelse, det der skete i dett forår fra Tysklands side overfor Tjekkoslovakiet? Jeg tror, en besvarelse af dette konkrete spørsmål i høj grad vil gøre det lettere at vurdere denne traktats indhold."

"I hvrist vil jeg gerne spørge, om ikke denne traktat i det hele taget strider mod folkeforbundspagten, som Danmark har underskrevet og dog nu føle sig bundet af. I tråd med det ikke mod folkeforbundspagten at slutte en separat aftale med en magt, hvormed man erkänner, at man vil måtte at understøtte folkeforbundsstater, der måtte blive udsat for angreb? Jeg kan nemlig ikke læse andet ud af traktaten, end at dette forpligter Danmark sig til. Jeg vil også gerne tillade mig at spørge, om der findes nogen anden protokol end den officielle, om traktaten læsses af visse aftaler, eller om der eventuelt dertil knytter sig visse forudsætninger, som ikke er folketingset bekendt? Jeg spørger om dette, dels på grund af forskellige rygter, som ikke kan være den højtede minister ubekendte, dels iordi konkrete forlydender om noget sådant er kommet fram i indflydelsesrige blade herhjemme."

Aksel Larsen foreslog dernæst på den kommunistiske rigsdagsgruppens vegne, at rigsdagen ikke godkendte dagen, men derimod vedtog følgende beslutning:

"Rigsdagen udtaler, at Danmarks udenrigspolitik altid var og fortsætter baseret på en traditionel og fra alle sider anerkendt vilje til fred og uvilje til magtanvendelse ved afgørelse af mellemfolkelige eller statslige spørgsmål. Denne fredsvilje har Danmark bestandig understreget bl.a. ved sin tiltrædelse af folkeforbundspagten og Nato-pagten, og Danmark er beredt til at deltage i ethvert arbejde, der kan tjene til at sikre fredens bevarelse i verden. Af disse grunde ønsker rigsdagen en ikke angrebepagt som den forsømmede for overflodig og af hensyn til Danmarks vilje til ikke at skille sig ud fra de nordiske lande i udenrigspolitisk henseende heller ikke enskellig."

Torsdag den 2. juni svarede udenrigsminister P. Munch

Aksel Larsen i folketingenet og sagde bl.a.:

"Det andre medlem spurte, hvilke garantier der var for, at traktaten og opsigelsesbestemmelserne blev overholdt. Jeg kan dertil svare, at der er derfor nojagtig den samme garanti, som der er for andre traktater, der sluttet i verden, vi lever i."

Hertil svarede Aksel Larsen:

"Giver denne traktat os ingen positive garantier eller betryggelse i nogen henseende, så gør den i hvert fald internationalt noget: Den gør os misliebig. I den tid, hvor alle de demokratiske lande af al mægt med større eller mindre held bestræber sig for at forhindre en krig, gør Danmark hen og slutter en traktat med en mægt, man med foje kan mistanke for at have aggressive hensigter.....
Man lægger Danmarks udenrigspolitik fast, så den i hvert fald for storsteparten af omverdenen kan opfattes på den måde, at Danmark er ved at blive et halvt til Berlin - kom aksen.... Vi mener, det vilde være til uendelig lykke for Danmark, hvis det blev befriet for den højstede udenrigsminister, der har været til skade nok, ikke alene gennem den udenrigspolitik, han har været repræsentant for tidligere, og som han dog ikke helt ukonsekvent har fortsat og videreført ved denne lejlighed og arbejder på at føre videre."

Ved afstemningen vedtages ikke-angrebspagten med
115 stemmer: S.P.E.V.P. Bonde-P. Retsforbundet mod 3
stemmer, nemlig kommunisterne.

Det officielle Danmark havde endnu engang bekreftet sin vilje til ikke under nogen omstændigheder at irritere Hitler.

Den sovjetisk-tyske ikke-ancrebspact.

Efter besættelsen af Tjekoslovakiet gav Hitler sine krigsforberedelser frit løb og gjorde sig ingenstund helst anstrengelser for at skjule dem.

Under tryk af en voksende folkelig opinion, som i den stadig mere aggressive tyske og italienske fascisme så en trusel mod England og Frankrig, forsøgte disse lande at skjule deres politiks virkelige kurs for folket med en samling fariseiske fraser om beredvillighed til atstå sammen med Sovjetunionen pyntet med visse simple diplomatiske manøvrer.

Til disse manøvrer hørte først og fremmest de forhandlinger, England og Frankrig i 1939 besluttede at inddede med Sovjetunionen. Man forsøgte fra engelsk og fransk side at frenstille disse forhandlinger som et alvorligt forsøg på at forhindre videre udbredelse af Hitleraggressionen. De senere begivenheder gav dog tydeligt til kende, at England og Frankrig lige fra begyndelsen kun betragtede dem som et skaktræk i deres politiske dobbeltspil.

Om disse forhandlinger skrev den tyske gesandt i London, Dirksen den 3. august 1939 i hemmelig indberetning til det tyske udenrigsministerium:

"Her har vel den følelse været den freuherskende, at efter et virkelig forlig med Tyskland er de i de sidste måneder påberabte forbindelser med andre magter kun hjælperidler, der smulder ved, når det eneste vigtige og efterstræbelsesværdige mål, enighed med Tyskland, endelig engang virkelig er opnået."

Denne mening deltes absolut af alle tyke diplomater, der betragtede situationen i London.

I en anden hemmelig indberetning til Berlin skrev Dirksen:

"England vil gennem oprustning og forbundsfæller gøre sig stærk og jævnydigt mod Aksen, men det vil samtidig ad forhandlingenens vej sage øverenskomst med Tyskland." (citeret efter Sayer og Kahn)

Da England og Frankrig begyndte forhandlingerne med Sovjetunionen og lovede Polen, Rummen og enkelte andre stater garantier, spillede de sammen med regerende kredse i USA et dobbeltspil beregnet på at føre til en forståelse med Hitlertyskland, for at vendelettes aggression mod øst, mod Sovjetunionen. Forhandlingerne mellem England og Frankrig på den ene side og Sovjetunionen på den anden side begyndte i marts 1939 og varede ca. 4 måneder.

Sovjetunionen stillede under disse forhandlinger krav om: Afslutning af en virksom bistandspagt mod aggression mellem England, Frankrig og Sovjetunionen, engelske, franske og sovjetiske garantier for staterne i midt- og østeuropa, indbefattet samtige USSR's nabolande; afslutning af en konkret militæralliance mellem England, Frankrig og Sovjetunionen om formen og størrelsen af den hurtige og effektive hjælp, som disse stater i tilfælde af et overfald kunne yde såvel hinanden som de garanterede lande.

På et møde i den øverste sovjet, hvor Molotov redegjorde for de forte forhandlinger oplyste han, at de under forhandlingerne fremkomme engelske og franske for-

slag, savnede ^{de} elementareste principper om gensidighed og lige forpligtelser, der er uundværlig for alle på ligeberettigelse bygget overenskomster.

I de følgende måneder fulgte en række af forslag og modforslag fra de forhandlende parter.

Sovjetunionen sendte således et forslag gående ud på, at Sovjetunionen, England og Frankrig før det første gensidig skulle forpligte sig til ufortsæt at yde hinanden også militær bistand i tilfælde af, at en af dem blev angrebet. England og Frankrig skulle for det andet forpligte sig til at yde enhver også militær bistand i tilfælde af en aggression mod Sovjetunionens østeuropæiske nabolande fra Østersøen til Sortehavet, og for det tredie skulle Sovjetunionen, England og Frankrig forpligte sig til med kort frist at fastlægge størrelsen ^{af} og formerne for militær hjælp, enhver af disse stater var i stand til at yde.

Efter mere end tre ugers betenkningstid indløb der omsider den 8. maj svar fra den engelske regering. Atter opfordredes Sovjetregeringen til at afgive en ensidet erklæring, i hvilken den ville overtage forpligtelserne til, hvis England og Frankrig kom i krig for at opfylde deres forpligtelser (mod Belgien, Polen, Rumanien, Grækenland, og Tyrkiet) og de ønskede Sovjetunionens bistand, da ufortovent at være beredt på at yde denne, om det ønskedes og på en sådan måde og sådanne betingelser, som man måtte blive enige om.

Endnu engang drejede det sig om ensidige forpligtelser for Sovjetunionen. Den skulle forpligte sig til at yde England og Frankrig hjælp, de overtog på deres side overfor Sovjetunionen ingen som helst forpligtelser med hensyn til de baltiske lande.

Det engelske forslag var således mere beregnet på Berlin end på Moskva. Man opfordrede Tyskland til at overfalde Sovjetunionen, og gjorde forud forståeligt, at England og Frankrig ville forblive neutrale, forudsat at det tyske angreb skete Via Balticum.

Endnu mere indviklede blev forhandlingerne, da den polske gesandt i Moskva Grzibowski den 11. maj erklarede, "at Polen ikke mente det mulig at afslutte en bistandsaftale med Sovjetunionen."

En sådan erklæring kunne den polske gesandt selvsagt kun afgive med den engelske og franske regerings vidende og fulde billigelse.

Det spil, England og Frankrig spillede, var efterhånden blevet så groft, at offentligheden i mange lande reagerede og protesterede. Således skrev Lloyd George i sommeren 1939 i den franske avis *Ce Soir* om årsagen til de endeløse divergencer, at her gaves kun et svar;

"Neville Chamberlain, Halifax og John Simon ønsker ingen overenskomst med Rusland."

Moskva-forhandlingerne trak ud i det uendelige. Årsagen hertil stod klart og tydeligt at læse i *Times*, som skrev:

"En hurtig og bestemt afslutning af et forbund med Rusland kunne hindre andre forhandlinger." (Sayers & Kahn)

Disse forhandlinger, hvortil Times hentyder, var de forhandlinger den britiske handelsminister for oversandske afferer, Robert Hudson, i juni ninede indledte med en af Hitlers økonomiske rådgivere, dr. Helmut Wohltat, befudmægtiget for fireårsplanen, der var kommet til London for at diskutere en vidstrækende overenskomst, der også skulle indeholde bestemmelser om en opdeling af hele verden i indflydelsessærer og om at udelukke den mulighed, at man på de fælles markeder "konkurreede sig ihjel".

Den tyske gesandt i London, Dirksen, meddelte i en indberetning den 21. juli 1939, at det af Wilson og Wohltat droftede program strakte sig over politiske, militære og økonomiske spørgsmål. Blandt politiske spørgsmål samlede interessen sig navlig om en ikke-angrebspagt og en ikke-indblandingspagt, der skulle indeholde "afgrænsning af stormagternes storrum, navlig Englands og Tysklands".

Ved disse forhandlingerne om disse to pagter lovede Storbritanniens repræsentant, at såfremt disse pagter blev underskrevet, ville hans regering trække den nyligt givne garanti til Polen tilbage.

For øjnene af de engelske magthavere svvede således den lekkende udsigt til at få sluttet en varig overenskomst med Tyskland og derved opnå, at den tyske aggression, som man gerne udtrykte det, "kanaliseredes"

mod øst, mod Polen, der netop havde modtaget Englands "garantier" og mod Sovjetunionen.

Under disse omstændigheder er det forklarligt, at ledelsen af forhandlingerne i Moskva var overlagt andenrangs personer, som ingen fuldmagt havde til at undertegne noget som helst.

Da Sovjetunionen forlangte, at man skulle overgå til konkrete forhandlinger om kampforanstaltninger mod en eventuel aggressør, måtte Englands og Frankrigs regeringer erklaare sig beredt til at sende militarmissioner til Moskva. Disse missioner var dog usædvanlig lange undervejs, og da de indtraf, viste det sig, at også de bestod af andenrangs personer, der overhovedet ingen fuldmagt havde til at undertegne en overenskomst.

Vestmagternes militarmissioner gav ydermere straks til kende, at de ikke var villige til at tale om alvorlige midler og veje til en gensidig bistand i tilfælde af en tysk aggression. Den sovjetiske militarmission gik ud fra, at da USSR ingen fælles grænse havde med Tyskland, kunne man kun hjælpe England, Frankrig og Polen under forudsætning af, at man i krigstilfælde kunne rykke gennem polsk territorium. Den polske regering erklarede dog, at den ikke ville modtage militær hjælp fra Sovjetunionen og understøttedes heri både af den engelske og den franske militarmission.

I løbet af de militære forhandlinger opklaredes endvidere spørgsmålet om den talmessige styrke og de strids-

krefter, der af pagtens deltagere i tilfælde af en aggression straks skulle indsattes. Engleterne erklarede, at de kunne stille 5 infanteridivisioner og en mekaniseret division, medens Sovjetunionen erklarede sig beredt til at stille 136 divisioner, 5000 middel og svære kanoner, 10 000 panser og mindre kampvogne, mere end 5000 kampfly-
vere o.s.v. Alene tallene viser, hvor lidet alvorligt den engelske regering tog forhandlingerne om afslutning af en militær overenskomst med Sovjetunionen.

Under disse omstændigheder er det ikke underligt, at de britisk-franske-sovjetiske forhandlinger endte med en fiasco.

Fiaskoen var naturligvis ingen tilfældighed. Det blev stadig mere øbenbart, /at vestmagterne i deres dobbelt-spil på forhånd havde planlagt, at forhandlingerne skulle strande. Mens vestmagterne med deres forhandlinger i Moskva stræbte at lulle offentligheden i deres lande i sovn og narre folkene, forhandledes der som ovenfor omtalt ihærdigt med nazisterne om den nye opdeling af verden.

Under disse omstændigheder havde Sovjetunionen valgt mellem:

Enten til selvforsvar at antage den af Tyskland foreslædte afslutning af en ikke-angrebspagt og derved sikre Sovjetunionen fred endnu en vis tid, der af sovjetstaten kunne udnyttes til at forberede sine krefter til afværgelsen af et eventuelt angrebsoverfald,

eller at afvise den af Tyskland foreslædte ikke-angrebs-

pagt og derved gøre det muligt for vestmagternes krigsprovokaterer omgående at drive Sovjetunionen ind i en væbnet konflikt med Tyskland i en for Sovjetunionen ufordelagtig situation, hvor den ville stå fuldkommen isoleret.

I denne situation valgte Sovjetunionen af afslutte en ikke-angrebspagt med Tyskland.

Krisen

Den 1. september 1939 stod Hitler endelig foran virkeliggørelsen af sin lange og velforberedte plan: krigen. Tyske tropper rykkede ind i Polen.

De engelske og franske imperialister, hvis indsats på antisovjetkrigen pludselig gik tabt med afslutningen af ikke-angrebstraktaten mellem Tyskland og Sovjetunionen, gik herefter over til væbnet kamp mod deres betydningsfuldeste imperialistiske konkurrent. De gjorde det under påskud af at forsvare deres vasal Polen. Men også den indsats, som var sat på Polen, gik tabt. Den polske stat, som med sit reaktions- og terrorherredømme, sin undertrykkelse og udplyndring af millioner Ukrainer og Hviderussere og også polske arbejdende, var et folkefængsel, beviste allerede ved det første militære slag hele sin indre ræddenskab og brød sammen i løbet af kamp to uger.

At Englands og Frankrigs traktat med Polen ikke var den egentlige årsag til disse landes indtræden i krigen,

har Chamberlain selv indrommet, da han den 3. oktober 1939 i underhuset erklærede:

"Selv om Polen nok var den direkte årsag til krigen, er Polen dog ikke den egentlige krigsgrund."

Man havde i og for sig slet ikke behovet denne erklæring fra Chamberlain for at være klar over, at for England og Frankrig var traktaten med Polen kun et påskud til at gå i krig. Det er allerede bevist, at England og Frankrig efter sammenværgelsen i München ikke blot gav sig til demonstrativt at vise deres ligeægylighed for Polens skæbne, men gik endnu videre og opfordrede Polen til - hvis Tyskland gik i krig mod Sovjetunionen - da "ikke at nøjes med en passiv rolle". Forst, da det stod den klart, at Tyskland ikke var villig til at angribe Sovjetunionen, underskrev England øyer hals og hoved forbundstraktaten med Polen for derigennem at støde den polske vasal ud i krigen mod Tyskland. Og da den polske stat var tilintetgjort erklærede England og Frankrig koldblodigt, at Polen havde opfyldt sin mission ved at muliggøre den engelsk-franske opmarch i vest. Idø til det sidste håbde vestmagternes imperialister, at Tyskland på sin march frem gennem Polen alligevel ville komme i konflikt med Sovjetunionen, og det var dem ikke muligt at skjule deres skuffelse over, at denne konflikt udeblev, selvom de fra krigens udbrud overfor offentligheden optrådte som drabelige antifascister.

For at få den rette baggrund for en Chamberlain-en

Daladiers, en Leon Blums en Bevins "antifascisme", så man huske, at fascismen netop kun takket være de samme engelske og franske imperialisters kærlige omsorg og aldrig svigtende heusyntagen havde formået at udfoldes sig i Europa. Det var de engelske imperialister med Churchill i spidsen, der viste fascismen i Italien vejjen gennem alle farer for gennem flere år at spille det fascistiske Italien ud mod Frankrig. Det var de engelske imperialister, der i Ungarn, i Portugal, i Grekenland m.v. opflaskede den mest blodige kontrarevolution, og som overhøit viste arbejdermorderne en betalingsdygtig sympati. Det var de engelske imperialister, der i østeuropa oprettede en "smitteafsperring" af reaktionære stater mod socialismen, reaktionære stater, hvor tortur, nedskydninger "straffeexpeditioner" mod arbejderne og bønder, bestialitet og korruption gjaldt for så at sige normale tilstande. Det var de engelske imperialister, der hjalp den tyske imperialisme på bonene igen, der viste hitlerismen vej ud af enhver vanskelig situation. Det var de engelske imperialister, der gjorde det muligt for hitlerismen at gennomføre den massive genoprustning, indmarchen i den afmilitariserede Rhinzone, erobringen af Østrig, Tjekoslovakiet opdeling og indlæmelse, interventionen i Spanien. Det var de engelske imperialister, der stod hitlerismen bi i dens alvorligste krise, den gang Chamberlain som en frelsende engel svævede ned fra himlen og beskyttende foldede sin paraply ud, dengang Chamberlain og Daladier forvand-

ledes de tyske magthaveres truende fallit til en voldig succes. Det var de engelske imperialister, der sammen med folk af Leon Blums kaliber kvalte den antifascistiske krig i Spanien og jævnede vejen for Francos grusomme, fascistiske diktatur. Det var de engelske imperialister, der med alle midler intrigerede mod folkefronten i Frankrig, det var dem, der gav Leon Blum og hans med-skyldige i opdrag at likvidere den antifascistiske folkebevægelse. Det var de engelske imperialister, der systematisk forpurrede dannelsen af en europæisk fredsfront og krydsede enhver modstand mod den tyske imperialismes aggressioner.

Hvilke hemmelighedsfulde magter var det da, som så at sige fra aften til morgen forvandledo disse fascismens trofaste støtter til drabelige "antifascister", hvorledes motiverede disse tidligere svarts fjender af enhver antifascistisk bevegelse deres pludselige forvandling til krigeriske "antifascister"?

Chamberlain har gentagne gange udtalt, at forklaringen er at sage i Hitlers "ordbrud", som kun kunne sones med folkenes blod.

Tidligere har hverken engelske eller franske imperialister støjet over noget ordbrud. De har selv brudt deres ord, som de i sin tid gav som pant for Østrigs uafhængighed, og den franske regerings uhyrlige løftebrud overfor Tjekoslovakiet fojsedes af dem alle og alle deres eftersnakkere i den kapitalistiske verden, som et

politisk mesterstykke.

For helt at forstå, hvori dette Hitlers "ordbrud" egentlig bestod, må man erindre, at Naziførerne år igen nem prædikede den mest yderliggående "antikommunisme", at de betegnede kampen mod "bolsjevismen" som deres "historiske mission", og at det reaktionære bourgeoisie overalt i verden foligelig ventede, at de skulle gennemføre "korstoget mod Sovjetunionen", hvorfor man ydede dem al tankelig støtte med henblik på dette korstogs heldige gennemførelse.

Det "ordbrud", som Chamberlain bebrejdede Hitler, er således ikke andet end sammenbruddet af vestmagternes egne krigsplaner mod Sovjetunionen. At Tyskland oprettede kontakt med Sovjetunionen ikke i overensstemmelse med de engelske krigsprovokatørers ønske, men i form af en ikke-angrebssagt - det var det "ordbrud", hvormed Chamberlain retfærdiggjorde sin krig.

Sandheden om Chamberlains og Daladiere "antifascistiske krig" kommer fuldt for dagen i de raseriudbrud, hvormed de selv og deres højresocialdemokratiske laker ledzagede det første års krigsbegivenheder.

Dette var så meget mere påkrevet son bourgeoisie i de krigsførende lande ikke uden uro måtte konstatere, at det var med mistro, toven og modvilje, folkemasserne gik ud i denne krig, at de aldeles ikke syntes overbevist om nødvendigheden af denne krig. De bredeste folkemasser i alle lande kunne ikke frigøre sig for den

felelse, at krigen, som den da udfoldede sig, ikke havde noget at gøre med deres alleregentligste interesser, at den var resultatet af en uigennemsigtig, folkofjendtlig politik, at den ikke var udsprungen af nationale behov, men af regeringernes over al måde smudsige intriger. De anede uklart, hvad Marx for næsten 70 år siden formulerede med største tydelighed:

"Det største heroiske opsving, som det gamle samfund er i stand til, er den nationale krig, og denne viser sig nu at være en ren krigsregeringssvindel, der ikke tjener andet formål end at udskyde klassekampen, og som kastes til side, såsnart klassekampen flammer op i borgerkrigen." (Marx: Udvælgte skrifter bd. II, side 465)

Overfor denne sløje folkestemning så de krigsforende og bourgeoisie i alle lande, som endnu ikke havde opgivet håbet om Tyskland ville "få kontakt" med Sovjetunionen i Polen, sig nødsaget til at gøre brug af alle midler, som propagandaen råder over, for at tilsløre sandheden.

Det er en selvvids, at arbejderklassen overalt i verden i denne situation kun kunne have een eneste interesse, nemlig at sætte alt ind på at gøre ende på den imperialistiske krig, hvis åbenbare mål var at ramme Sovjetunionen, den sejrende socialismens land.

Også Danmarks kommunistiske Partis holdning måtte selvsagt blive bestemt af disse kendsgerninger og af krigenes foreløbige karakter. Derfor tog det stilling imod denne krig, og derfor vendte det sig energisk mod alle forsøg på at få det danske folk til at understøtte Chanberlains og Daladiers såkaldte "krig mod Hitler".

Men dette betød intet brud med partiets politiske hovedlinje fra før krigen. Denne blev tværtimod efter og efter slæt fast, bl.a. gennem opråb fra partiet til det danske folk, som udsendtes den 1. september 1939, den dag Hitler åbnede krigen, og hvori det bl.a. hed:

"Vi ønsker at gentage vort partis erklæringer om, at vort mål i den givne situation er at forsvare og bevare Danmarks frihed og selvstændighed og sikre dansk demokratis bestien og udvikling til gavn for det arbejdende og skabende danske folk. Danmarks kommunistiske parti er derfor beredt til at medvirke til ethvert arbejde, som fremmer fredens sag, som tjener til at bevare landets selvstændighed og at skærne det mod krigens rødder og til at varne og sikre folkets frihed og demokratiske rettigheder.

Børfor opfordrer vi hele det danske folk til i denne svære stund at samles om løsning af dagens hovedopgaver: Forening af arbejderbevægelsens og det aktive demokratis krafter til varn for land og folk, kamp mod og undertrykkelse af enhver bevægelse, som direkte eller indirekte modarbejder Danmarks, dansk demokratis og den danske nations interesser. Hurtig gennemførelse af alle foranstaltninger, som kan tjene til at betrygge vort land, samarbejde med de øvrige nordiske lande og folk om løsning af Skandinaviens fællecopgaver i denne tid."

Befrielsen af Vesthviderusland og Vestukraine.

1939

Da Sovjetunionen i august/afsluttede den sovjetisk-tyske ikke-angrebssagt, tvivlede vel ingen nogot øjeblik om, at Hitler før eller senere ville overfalde Sovjetunionen.

Derfor bestod Sovjetunionens første opgave i at skabe en østfront mod Hitleraggressionen, og den 17. september, da den polske stat var i total oplosning under hitlerhærenes fremmarch, overskred sovjettropperne på sovjetregeringens befaling den sovjetisk-polske færgengrænse, besatte det vestlige Hviderusland og det vestlige Ukraine, som i 1920 var blevet annekteret af godsejernes Polen, og påbegyndte bygningen af en forsvarsstilling

langs den hviderussiske og ukrainske vestgrænse. Denne linie var i alt væsentlig identisk med den på Versailles konferencen af de allierede fastsatte såkaldte "Curzon-linie".

Nogle dage senere sluttede sovjetregeringen en gensidig bistandspagt med de baltiske lande, hvori det var bestemt at oprette garnisoner for den Røde Hær i Estland, Letland og Litauen, samt skabe flyvepladser og flådestøttepunkter i landene.

På denne måde lagdes fundamentet for "estfronten".

Enkelte politikere med fornydent skarpt blik forstod hensigten med Sovjetunionens politik. F.eks. erklærede Churchill, som dengang var marineminister, i en radiotale den 1. oktober 1939:

"At de russiske armeer står på denne linie, er absolut nødvendigt for Ruslands sikkerhed mod den tyske fare. I alle fald er stillingen lagt og en estfront skabt, som det nazistiske Tyskland ikke vojer et angribe. In hr. von Ribbentrop i forrige uge blev kaldt til Moskva, skete det, for at han skulle erfare og være klar over den kendsgerning, at nazisternes hensigter i de baltiske lande og Ukraine måtte have en ende."

Men storstørparten af de engelsk-fransk-amerikanske krewe og med dem deres medløbere i de øvrige kapitalistiske lande, besvaredo dette skridt fra Sovjetunionens side som de karakteriserede som aggression, med en rasende antisovjetkampagne.

Man rasede ikke blot mod Sovjetunionen, men også mod Hitler, som man beskyldte for at have "forrådt antikommunismen", at have "åbnet døren til Europa for bolsjevismen", at "have likvideret" smitteafspærringen mod socialismen."

Betegnende nok var det den hedengangne II internationales forere, som førte an i dette hylekor for om muligt at overbevise borgergecisiet om, at den socialdemokratiske antikommunisme er langt mere holdbar en den nationalsocialistiske, og at socialdemokraternes hold til Sovjetunionen er langt mere pålideligt end nationalsocialisternes.

Ned uanstandigt hastværk berigtede de sig den sammenbrudte antikeninternfronts smudsige face og stillede sig i spidsen for kløpjagten på kommunisterne/for hæren til krig mod Sovjetunionen. "Skyd kommunisterne som landsforrædere", hvedede Leon Blum. "Tag kommunismen ud ikke alene af Europa, men også af Asien", brælede hans kompagnon Desmoulin. Men det verste præsteredes dog af det jammerlige levn, der under navn af "Tysklands socialdemokratiske Partis ledelse" drev sit uvæsen i de engelske imperialisters forstue. "Neuer Vorwärts", der blev udgivet med de franske autoriteters velvilje, skrev den 1. oktober 1939:

"Hitler har selv fremkaldt denne ekspansion mod vest (d.v.s. socialismens oprettelse i Vestukraine og Vesthviderusland - forf.). Det ligger i tingenes logik, at et hværet nyt regime i Tyskland, der bevidst tager afstand fra Hitlerpolitiken, vil riale sig ikke som forbundsmedlem til denne russiske vestekspansion, men som lds for den.... Det betyder: Hvis den russiske ekspansion mod vest skal hamres og bolsjevismons indtrængen i Tyskland forhindres, er Hitlers fald nødvendigt.... Ligeså lidt et kommunistisk parti i Frankrig er muligt i dag, ligeså lidt vil det være muligt i et befriet Tyskland...."

"Neuer Vorwärts" for 15. oktober var endnu tydeligere.

Her skrev Friedrich Stampfer:

"Men nu grænser Tyskland igen op til et kuperige med uoverskuelige udviklingsmuligheder: Rusland. Når der er gået et par år, vil det måske være

Englands og Frankrigs levende ønske, at en ny tysk republik stadig står rustet, og måske vil de tyske socialdemokrater, i deres eget lands og hele Europas interesse, være tilbøjelige til at tilslutte sig dette ønske."

Altså: Chamberlain betegnede "Hitlerismens fald" som krigsmål, og hans socialdemokratiske tyende forklarede dag ud og dag ind, hvad dette krigsmål konkret betød: Hitlerismen skulle styrtes, fordi den ikke var i stand til at virkeligere krigsplancerne mod Sovjetunionen, fordi den så sig nedsaget til at tage hensyn til den socialistiske stats overlegenhed.

Efter de engelske imperialister og deres højresocialdemokratiske livegnes plan skulle der i Tyskland en reaktionær regering til roret, som underkastede sig den engelske og franske storkapitals ønsker og påny bragte antikominternpagtens grundsatninger i kurs, som kunne overbyde Gestapos kamp mod kommunisterne og manevrere det tyske folk ind i en krig mod Sovjetunionen.

Forløbet af krigen efter Polens totale nederlag lod imidlertid ikke nogen tvivl tilbage om, at såvel Tyskland som England og Frankrig fortsat regnede med muligheden af at vende krigen mod øst, mod Sovjetunionen.

Mens Sovjetunionens vestlige grænse efter befrielsen af Vesthviderusland og Vestukraine var fjernet et godt stykke fra Moskva, Minsk og Kief, lå sagen anderledes med nordgrænsen. Her stod, knap 32 km fra Leningrad, finske tropper, hvis officerskorps for storstedelen var orienteret mod Hitlertyskland, medens fascistiske

elementer indenfor den finske regering, som var tæt forbundet med Hitlerfascisterne og havde stor indflydelse i den finske arme, trægtede efter at erobre Leningrad.

Det er derfor intet under, at alle forsøg fra Sovjetunionens side på at komme overens med den finske regering om en forbedring af forholdet mellem landene mislykkedes.

Finlands regering afviste dat ene efter det andet af Sovjetregeringens venskabelige forslag, hvorigennem der kunne ydes Sovjetunionen og i første række Leningrad sikkerhed, selvom Sovjetunionen viste sig beredt til at tage hensyn til Finlands legitime interesser. Den finske regering afslog Sovjetunionens forslag om at trække grænsen i Karelen nogle dusin kilometer tilbage, selvom Sovjetunionen erklærede sig beredt til at bytte med et dobbelt så stort område af Sovjetkarelen.

Den finske regering afviste endvidere Sovjetunionens forslag om afslutelsen af en gensidig bistandspakt, og viste dermed, at Sovjetunionens sikkerhed ikke var garanteret af Finland.

Gennem disse og lignende fjendtlige handlinger og gennem provokationer ved den sovjetisk-finske grænse fremkaldte Finland krigen mod Sovjetunionen.

Resultatet af den sovjetisk-finske krig er kendt. Sovjetunionens nordvestgrænser, navnlig i Leningrad-området, blev skubbet tilbage, og Sovjetunionen havde

vundet sikkerhed. Dette spillede en vigtig rolle ved Sovjetunionens forsvar mod Hitleraggressionen, da Hitlertyskland og dets finske hjælpere måtte begynde deres offensiv i nordvest ikke umiddelbart foran Leningrad, men på en linie, der lå næsten 150 km nordvestlig.

Sovjetunionen, der havde slået den finske arme og var i stand til at besætte hele Finland, gjorde det ikke og forlangte ingen som helst kontributioner som krigeskadeserstatning, som enhver anden magt ville have gjort, men indskrænkede sine ønsker til et minimum.

V.M. Molotof erklaerede i sin tale på den øverste Lovjets møde den 29. marts 1940:

"Vi har udover at kræve sikkerhed for Leningrad, byen Kurmansk og den murmanske jernbane ikke opstillet andre krav i fredstraktaten". 2)

Også i dette spørgsmål kom de engelsk-franske regerende kreses egentlige hensigter klart for dagen. Ikont den finske regering gennem hele sin politik mod Sovjetunionen gik Hitlertysklands grinde stillede England og Frankrig og med dem bourgeoisiet og socialdemokratiet i alle vesteuropæiske lande sig sjæblikkelig på den finske regering side. I folkeforbundet erklaredes Sovjetunionens for "aggressor" og med alle såkaldte demokratiske og "antifascistiske" staters stemmer udelukkedes Sovjetunionen af folkeforbundet, fordi de finske magthavere havde begyndt en krig imod den.

Men ikke nok hermed. På et tidspunkt, da England og Frankrig ikke udfoldede nogen som helst aktivitet på

fronten mod Hitler, forsynede man systematisk Finland med våben og rustede energisk for at sende en 100 000 mands ekspeditionsarmé til Finland.

Den 19. marts 1940 erklærede Chamberlain i det engelske underhus, at England i de forløbne tre måneder af krigen havde sendt 100 flyvemaskiner, over 200 kanoner, hundred tusinder af granater, flyvebomber og panserminer til Finland. Samtidig meddelte Faladier depoteretkammeret, at Frankrig havde bidraget med 175 flyvemaskiner, ca. 500 kanoner, over 5000 maskingeværer, 1 million granater, håndgranater og forskelligt andet krigsmateriel.

Bedst kan man vel bedømme de engelske og franske planer efter det memorandum, englanderne den 2. marts 1940 ikke overrakte den svenske regering, og hvori det hed:

"De allierede regeringer erkender, at Finlands militære stilling er ved at blive fortvivlet. Ifter en omhyggelig overvejelse af alle muligheder, er man kommet til den slutning, at tilsencelsen af allierede tropper er den eneste måde, hvorpå man kan hjelpe Finland effektivt, og de er beredt til at sende sådanne tropper, såsnart Finland søger derom."

Chamberlain tilføjede, at denne styrke var på 100 000 mand. Samtidig forberedte også den franske regering et første ekspeditionskorps på 50 000 mand, som skulle sendes over Narvik til Finland.

De militære understøttelser af Finland mod Sovjetunionen var imidlertid kun en del af de fransk-engelske imperialisters vidtrækende planer. Det svenske udenrigsministeriums Hvidbog indeholder et

dokument staamende fra den svenske udenrigsminister Günther, hvori det hedder:

"Oversendelsen af disse trættekontinenter hører til den samlede plan om et angreb på Sovjetunionen."

og denne plan

"vil 15. marts træde i aktion mod Baku og endnu før over Finland".

I sin bog "De Gaulle dictateur" skriver Henri de Kerguellos om denne plan:

"ifølge denne plan, hvis grundtræk Paul Reynaud udviklede for mig i et kort brev, som jeg har besvaret, skulle et motoriseret ekspeditionskorps, som over Norge skulle lande i Finland, snart splitte Ruslands desorganiserede horder og marchere mod Leningrad."

Denne plan blev i Frankrig udarbejdet af de Gaulle og general Weygand, som dengang kommanderede de franske styrker i Syrien og pralende erklærede, at han ville "med nogle forstærkninger og 200 flyvemaskiner besætte Kaukasus og trænge ind i Rusland som kniven i smoret". De engelsk-franske magthaveres forberedelser til et overfald på Sovjetunionen var således i fuld gang. I de engelske og franske generalstabs arbejdede man iherdig på planerne for et sådant overfald. Disse herrer foretrak i stedet for at føre den af dem erklærede krig mod Hitler at gibe den første den bedste lejlighed til krig mod Sovjetunionen. Deres planer skulle dog aldrig blive til virkelighed. Den 12. marts 1940 mitte Finland kapitulere - trods alle Englands og Frankrigs forsøg på at forhindre det.

Imens gik begivenhederne i vest deres gang uden hen-syn til engelske og franske ønsker og forhåbninger.

Den 9. april 1940 besatte Tyskland Danmark og Norge, Midt i maj trængte tropper ind i Belgien, Holland og Luxemburg. Den 21. maj næede tyskerne frem til Amself-kanalen og spærrede de allierede inde i Flandern. I slutningen af maj rommede de engelske tropper Dunkerque og trak sig tilbage fra Frankrig til England. Midt i juni faldt Paris. 22. juni kapitulerede Frankrig for Tyskland.

Ikke alene havde Hitler således trådt alle følges afgivne ikke-angrebsdeklarationer med England, Frankrig, Danmark m.v. i støvet, men udviklingen var den næst fuldkomne bankeret for pacifieringspolitiken, den politik, der afslog kollektiv sikkerhed, den politik, der havde til formål at isolere Sovjetunionen, den politik, hvilken første bud lod: Du må ikke irritere Hitler....ikke støde Tyskland!

N O T E R:

- 1/ Richard Sasuly: I.C. Farben, Boni and Gaer, New York 1947, pag. 80.
Her citeret efter Historieforfalskning, en redegørelse udsendt af Sovjetunionens Informationsbureau.
- 2/ Her citeret efter dokumentet Historieforfalskning, udgivet af Sovjetunionens Informationsbureau.

2. kapitel.9. april.

Tidligt om morgenen den 9. april 1940 overskred tyske tropper Danmarks sydgrænse og gik samtidig i land i de vigtigste havnebyer.

"den tyske kommandør" Kaupisch's "Oprop", som flagrede ned over gader og veje, over store som små byer, fortalte, at Danmark fra nu af var taget under hærchefets beskyttelse:

"Op r o p"

(den fulde tekst)

I foregående kapitel er i store træk redejgjort for den internationale udvikling som førte frem til krigen og dermed også til Danmarks besættelse, samt for det officielle Danmarks udenrigspolitik under mottoet: ikke irritere Hitler... ikke støde Tyskland.

Det kan være nyttigt ganske kort at gennemgå, hvad der skete indenrigspolitisk i Danmark i tiden umiddelbart før 9. april.

I tiden efter det tyske overfald på Polen i efteråret 1939 vidste enhver, hvordan krigen ville blive fort. Krigserklaringernes tid var forbi. Pludselige anfald, svært bevæbnede motoriserede styrker og bombeeskadrører.

Sådan måtte man vente, det ville komme.

Fra december 1939 forberedte den tyske overkommando overfaldet på Norge, og i januar 1940 tog Hitler bestemmelser om, at planen også skulle omfatte besættelse af Danmark.

Dette vidste man ikke i Danmark, men i tiden efter Polens fald bredte der sig i landet en stadigt voksende uro. Enhver, som havde ejne at se med, og enhver, som ville se, måtte erkende, at situationen når som helst kunne blive faretruende for Danmark, og der var i befolkningen langt fra klarhed over, hvordan stillingen så ville være.

Trots ikke-angrebspagten kunne angreb kun true fra Tyskland, men de socialdemokratiske og borgerlige politikere og hele deres presse boltrede sig fortsat i forhåninger om, at det skulle lykkes at forlige Tyskland og England-Frankrig og vende krigen mod Sovjetunionen.

Typisk for denne tankegang er en artikel, som den kendte socialdemokrat I.P. Nielsen (Dynt) skrev i den sønderjyske socialdemokrat, og hvori det bl.a. hed:

"Jeg forudsær et snarligt forlig mellem England og Tyskland, fordi folk dog engang må komme til fornuft; sat så, at alle ikke-bolsjeviske stater da sløg sig sammen for at frigøre den russiske befolkning. Sovjetunionens friskhed i forbindelse med bogen "Et Folk i kælder" og den Røde hær evnelesched her efterhånden skabt en situation hvor en sådan aktion ikke er utankeligt. Hvad ville da være hjemlig kommunister mon sige hertil?"

Samme indstilling var rådende også indenfor de øvrige skandinaviske socialdemokratier. Den svenske udenrigsminister Sandler blev ganske vist fjernet fra sin post, efter

(dato???)
ca 17/1 40)

at han med stor åbenhjertighed havde erklæret, at hans politik var og fortsat ville være: Sveriges inddragten i krigen mod Sovjetunionen, men hans fjernelse fra udenrigsministerposten betydde ingenlunde, at hverken hans and eller hans politik derved var død i Sverige. Tvertimod, såvel statsminister Per Albin Hanssons som den nye svenske udenrigsministers taler umiddelbart efter fjernelsen tilkendegav med al ønskelig tydelighed, at spørgsmålet om intervention, hvilket ville sige spørgsmålet om krig mod Sovjetunionen, alene var et spørgsmål om, hvad der i øjeblikket var mest formålstjenligt for Sverige.

Politiken karakteriserede den 13. januar 1940 den forhenværende svenske udenrigsminister således:

Scandlers stilling minder i øjeblikket i nogle træk om Ramsay MacDonald i 1931. Det var dengang, han fremsatte den berømte udtalelse: Morgen vil alle Englands hertuinder kysses på hånden! Det højere bourgeoisie damer i Sverige er i øjeblikket rede til at kysses landler på hånden, og hvis han som følge af en national stemningsbolge vil blive båret frem til regeringen, vil hans følge mindre om MacDonalda; Det konservative bourgeoisie, en bortsprængt aktivistisk del af det liberale folkeparti og en bortsprængt del af arbejderpartiet."

Denne karakteristik, der ikke blot gjaldtandler, men kunne gælde for flertallet af de ledende højresocialdemokrater i Skandinavien, fortæller i et lynglimt, hv/orledes stillingen var indenfor Skandinaviens arbejdorbevægelse. Det svenske, det norske og det danske socialdemokrati var parat til at følge det engelske og franske bourgeoisie i en eventuel krig mod Sovjetunionen. Og i alle lande stod "Bourgeoisie's damer" parat til at kysses de socialdemokratiske ledere på hånden.

Det var selvfølgelig i første række de socialdemokratiske lederes økonomiske politik, som havde skabt dem denne lidet misundelsesværdige yndest i bourgeoisie. Men det, som rent øjeblikkelig skruede stemningen så højt i vejret, var socialdemokratiets ubestridte forende position i hetzen mod Sovjetunionen i almindelighed og mod Sovjetunionens krig mod Finland i særdeleshed.

Straks efter krigens udbrud erklærede socialdemokratiets ledende mænd i skrift og i tale, at man af al magt burde understøtte de franske og engelske imperialistiske krig. Men efterhånden som trykket fra Tyskland tiltog, blev man mere forsiktig, indtil man endelig fandt en udvej: Sovjetunionen med udgangspunkt i Sovjetunionens "overfald" på det lille og uskyldige Finland. Nvis Danmark allerede havde været i krig med Sovjetunionen, ville det ikke have muligt i dansk presse at finde stærkere ord, mere gemne legne, frekkere angreb og flere djævelske krigshetzeriske beskyldninger mod Sovjetunionens regering og folk, end hvad der fra det "neutrals" Danmarks side i disse måneder dagligt blev præsteret.

Alligevel fandt de gamle partier på rigsdagen det forståeligt at udsende en erklæring, som kunne legge stillingen fast. I hemmelige møder enedes man med regeringen om ordlyden, og fredag den 19. januar 1940 forelagde regeringen rigsdagen en højtidelig neutralitetserklæring.

Og efter den erklæring kunne ingen tvivl længere være mulig. Danmark var ikke blevet angstelig efter det,

der var sket i Polen. Danmark ville ikke vige for uvalde overfald med nok så store bombeeskader.

Erklaringens pompeose ordlyd var:

"Folketinget beslutter at udtale, at man fra alle sider i det danske folk er enig om, at landets neutralitet skal opretholdes, og at de midler, der rådes over, om fornødent skal anvendes for at bevæge og varme rigets fred og uafhængighed, og tilsliger ministeriet sin støtte i arbejdet herfor."

På den kommunistiske rigsdagsgruppens vegne gav Aksel Larsen sin tilslutning til erklaringen idet han bl.a. udalte:

"Det er ikke nogen tilfeldighed, at man har holdt os uden for de intime forhandlinger, som er gjæst forud for denne erklærings formulering. Vi kan ikke godkende, at 6 underskrivende partier kan tage patent på at repræsentere det danske folk. Vi stiller os ikke nivisende overfor erklaringen, men jeg må henvise til min tale under finanslovdebatten, hvor det var umuligt at få udenrigsministeren til at sige et levende ord. Jeg henviede dengang, at landet skulle holdes udenfor den imperialistiske krig, i hvilken vi ingen interesse har. Vi skulle understøtte alle fredsforemmedende krafter, vi skulle ikke være nautrale overfor krigsen. Vor neutralitet skal være en virkelig neutralitet og ikke en profitneutralitet som under den sidste imperialistiske krig. Lette vort standpunkt har vort parti senere formuleret i vor centralkomites manifest af 22. oktober, hvori vi kræver, at der ikke ydes støtte til nogen af de krigsførende parter, og at krigens byrder for vort lands vedkommende børtes af overklassen. Men hidtil har regeringen ikke været til at tvinge et ord ud af, hvad angår udenrigspolitiken.

Det må derfor betragttes som et framskridt, at der nu fremsættes en erklæring. Vi, som ikke har været med til de hemmelige forhandlinger, som er gjæst forud for erklæringens affattelse har lov til at opfatte den efter dens ordlyd. Skal beslutningen have nogen betydning, må den også forstås efter sin ordlyd. Og dette betyder, at den krisshetz, som har fundet sted og findes sted i dansk presse, øjeblikkeligt må standses. Den er farlig for landets fred.

Vi kan stemme for erklaringen, således som den er affattet, idet vi tager det forbehold, at vi ikke kendom noget til de hemmelige forhandlinger, som er gjæst forud, og som vi heller ikke på nogen måde nu eller senere vil føle os bundet af."

Kendt indtil vammelse var allerede dengang den blegfede tale, fuld af intetsigende svulst, som Stauning var specialist i, den hvori han senere "i disse for

vort land så alvorlige tider" manede til "ro og orden" og respekt for dem, som havde "myndighed at udøve". Men denne erklæring var åbenbart af ganske anden art. Her var ingen forbehold. Ingen hensyn til "berettigede interesser" eller "indenfor de givne muligheders rammer". I en bestent farlig situation og med de polske erfaringer for øje og overfor den eneste trusel som forela, erklærede rigsdag og regering opfordret, at alle midler ville blive anvendt for at havde og varme rigets frihed og uafhængighed.

De opakrante sind kunne falde til ro. Befolkningen kunne føle sig tryg. Stauning og P. Munch, Buhl og Alsing Andersen stod fast.

Allerede i den nærmestfølgende tid sporedes forberedelserne til angrebet. I begyndelsen af januar havde marineattachéen i Berlin fra pålidelig kilde erfaret, at tyskerne i forårets løb ville sikre sig luftbaser i Jylland.

Senere i januar fik man underretning om tyske troppe samlinger i Lyneborgheden, som mente at stå i forbindelse med planer mod Danmark, og 13. februar gentoges forlydender om forestående tysk pression for oprettelse af flåde- og luftbaser på dansk grund.

1. april indberettes om troppekoncentrationer i Sydslesvig. 4. april blev det kendt, at der i Stettin og andre tyske østersshavne var samlet en transportflåde, som formodentlig skulle anvendes mod de nordiske lande, og samme dag bekräftedes overfor det danske gesandt-

skab i Berlin fra 3 forskellige - alle troværdige og pålidelige - kilder, at en aktion, som også skulle omfatte Danmark, var umiddelbart forestående.

Gesandten i Berlin anså naturligvis de seneste oplysninger for meget alarmerende og sendte dem samme dag med kurér pr. flyvemaskine til København.

Videre indberetning afgik de følgende dage. Gesandten kunne efter sagens natur intet vide med absolut sikkerhed, og nævnes forsigtigt også den mulighed, at det kunne dreje sig om skinmanøvrer eller provokation, men han fremsavde fremdeles med styrke situationens dybelvor, og sagte at vorge sig mod, ej regeringen tog hans forbehold som anledning til ikke at foretage sig noget.

5. april rettede den svenske hær's efterretningsvesen et direkte budskab til de danske myndigheder: Man havde "sikker formodning om, at en mod Danmark rettet aktion var under forberedelse" og ville ikke undlade at lade disse foruroligende meddelelser gå videre.

Nånsik Udenrigsminister Munch har henvist, at han fra Sverige tværtimod havde oplysning om, at man der ikke fastede lid til de fremskaffede meddelelser.

Den svenske udenrigsminister har heroverfor erklaret, at denne oplysning i hvert fald ikke stammer fra ham. Den daværende svenske gesandt, Hamilton, har for sit bedkommende sagt, at han absolut ikke mener, hans udtaelsor har kunnet opfattes som beroligende....

"mit indtryk er derimod, at pågældende danske myndigheder viste en i hvert fald i nogen grad mindre alvorlig opfattelse af situationens foruroligende udsigter, end den, man anlagde fra svensk side."

8. april om formiddagen fik generalkommandoen besked om, at tyske tropper i sydøstsvig var marcheret nordpå og nu stod lige syd for grænsen.

Bemerkelsesværdigt er det isvrigt, at denne - noget sene - meddelelse er den første, som stammer fra herens efterretningsvæsen, hvis opgave man kunne tro nstop måtte være hurtig orientering i sådanne situationer. Årsagen til måske seses deri, at efterretningsvæsenet allerede gennem længere tid havde koncentreret hele sin opmærksomhed om kommunisterne og om spekulationer over "indre uro". Man havde åbenbart efterhånden helt set bort fra spørgsmålet om sikkerheden udadtil.

Da man endelig vægnede op, stod de tyske tropper 1 1/2 km fra den danske grænse.

Det er meddelt, at rapporterne fra januar og februar ikke kom udenrigsministeren for øje. Den socialdemokratiske krigeminister, Alsing Andersen, kendte dem. Udenrigsministeren vil heller ikke have hørt om den svenske forsvarsstabs alvorlige henvendelse den 5. april. Alsing Andersen modtog referatet.

Berlingesandten sendte en sekretær hjem til udenrigsministeren med indberetning for at muliggøre udforligere orientering, dersom udenrigsministeren måtte ønske en

sådan. På sekretærens forespørgsel meddelte udenrigsministeren, at han ikke havde noget at tale med ham om.

Derimod havde udenrigsministeren talt med Erik Scavenius, som havde erkleret, at al snak om tysk besættelse var "vrsvl", samt med den tyske gesandt, som havde sagt, at danske sikringsforanstaltninger i form af inkaldeleer e.l. ville være vanvid. Og det var udenrigsminister P. Munchs indtryk, at "Renthe Finks meget personlige udtalelser var båret af en sterk interesse for Danmark."

Alligevel forstod man i andre krese, at nu var det alvor, og allerede om eftermiddagen den 8. april var det første skridt taget.

Heren havde lange "for at undgå episoder" været trukket nogle kilometer tilbage fra gransen. Ifølge stående ordrer påhvilede det grænsegendarmeriet at yde den første modstand ved grænseoverskridelse. Og grænsegendarmeriets chef indberettede kl. 13, at situationen var yderst alvorlig, og at grænseoverskridelse kunne ventes i løbet af få timer.

Grænsegendarmeriet var underlagt finansministeriet. Og finansminister Villh. Buhl tog affære. Kl. 14,30 svarede telegrafisk: "Hvad der end sker, må korpset ikke skyde, medmindre der gives det ordre fra krigsministeriet..." Gendarmerichefen meddelte så, at han havde den modsatte ordre stående fra krigsministeriet. Buhl konfererede med Alsing Andersen og kl. 16,40 var sagen klar: "Ved grænseoverskridelse af tropper vil korpset have et forholdsvis siledes: Korpset skal hurtigst muligt

og uden at skyde..... trække sig tilbage bag de militære enheder...."

Den svenske gesandt spurgte ved middagstid udenrigsministeren, hvordan man ville reagere, hvis tyskerne overskred grænsen, Udenrigsministeren svarede, at man ville "prøve" at standse dem", men han lod forstå, at et sådant forsøg jo ikke kunne ventes at blive synderligt effektivt.

Om aftenen samledes regeringen med partiformandene for at rådslå.

Efter mødet erklærede Buhl åbenhjertigt: "Vi kan ikke nu foretage modforanstaltninger mod Tyskland, som udsætter hele landet for ødelæggelse."

Næste morgen blev kastellet indtaget af en lille bewbnet gruppe få minutter efter, at et tysk tropkeskib uden at made fjerneste hindring havde lagt til ved langelinjekajen. Flåden skulle have været i alarmtilstand, men på grund af krigsministeren, Alsing Andersens, manglende kendskab til marinens alarmbetegnelser, eller viceadmiralens manglende evne til at opfatte ministerens mening, var det ikke sket.

"Jeg misbilligede (dette) overfor viceadmiralen", siger Alsing Andersen. Viceadmiralen forklarer selv, at ministeren en dag sagde til ham: "Jeg troede egentlig også flåden havde været i alarmberedskab" og "dertil svarede jeg... 'vi havde ikke noget, der hed alarmberedskab... men derudeover har vi ikke talt om sagen'". Sådan opfattede viceadmiralen krigsministerens misbil-

ligelse. De lærte øbenbart aldrig rigtig at forstå hinanden.

Kun på et punkt var de enige. Da ministeren ved 5-tiden om morgenens den 9. april kaldtes til Amalienborg til konference efter den tyske gesandts henvendelse, indgik samtidig telefonisk besked fra Holmen om det tyske tropeskib. Der var selvifsigelig stående ordre til at skyde ved neutralitetsbrud, men for en sikkerheds skyld ville man forhøre først i ministeriet!

Var der blevet skudt fra Holmen, som instruksen led, var de tyske tropper fra det skib ialfald næppe nået til kastellet. Selvom Middelgrunden havde siktet, kunne flåden endnu nå at komme i aktion.

Med ministerens billigelse gav viceadmiralen besked om, at der ikke måtte skydes. Nemmere besked ville folge, når mødet på Amalienborg havde fundet sted.

En halv time senere var det besluttet, at modstand ikke skulle ydes. Det påbegyndte skyderi på Amalienborg plads blev standset, og der gik besked ud over landet. Ved den jyske grænse, var der, efter en halv times forpostfægtning, givet ordre fra divisionen om at rykke tilbage til Vejle. Inden det kunne komme til kamp her, var modstanden afblæst.

På grund af svigtende forbindelse fortsatte enkelte lokale fægtninger endnu et par timer, og en række unge mænd måtte lade livet under det "forsøg" på at standse fjenden, som ganske rigtigt ikke blev "synderligt effektivt".

Men hvad med den højtidelige beslutning af 19. januar om, "at de midler der rådes over, om forneden skal anvendes for at havde og varne rigets fred og uafhængighed?"

Denne beslutning betød naturligvis ikke, at vi skulle yde modstand, sådan som sagen lå den 9. april, siger Alsing Andersen. "Hvis folketingenet havde truffet sin beslutning i den konkrete situation, som forelå denne dag, havde sagen været klar." Men beslutningen blev vedtaget over 2 1/2 måned før denne situation... "Ingen havde tankt sig; at den også skulle være bindende for, hvad der skulle foretages, når der var tale om den nyere tids lunkkoste overfald, foretaget af verdens stærkeste og mest hensynsløse krigsmaskine."

I hvilket tilfælde erklæringen så egentlig skulle have gyldighed, udtales Alsing Andersen sig ikke om.

Vel ikke mindst af hensyn til "vestmagterne" og omdommet i "det neutrale udland", mente man dog fra regeringens side ikke blankt at kunne affinde sig med det skete.

Tidligt om morgenen den 9. april overrakte den tyske minister den danske regering et memorandum, hvori det bl.a. hed:

"De tyske tropper betræder derfor ikke dansk jord med fjendtligt sindelag. Den tyske overkommando har ikke til hensigt at benytte de af de tyske tropper besatte punkter som operationsbasis mod England, sålange den ikke bliver tvunget dertil ved Englands og Frankrigs forholdsregler..."

Rigsregeringen ventor derfor, at den kongelige danske regering og det danske folk vil vise forståelse for den tyske aktion og ikke møde den med nogen art af modstand. Enhver modstand måtte brydes og ville af de insatte tyske stridskrafter blive brudt med alle midler og kun føre til blodsudgyldeelse, fuldstændig uden nytte.

Den kongelige danske regering anmodes om med største skyndighed at træffe alle forholdsregler for at sikre, at de tyske troppers aktion kan ske uden gnidninger og vanskeligheder. I overensstemmelse med den and, der altid har rådet i det gode tysk-danske forhold, erklærer rigsregeringen overfor den kongelige danske regering, at Tyskland ikke har til hensigt nu eller i fremtiden at børse kongeriget Danmarks territoriale integritet eller politiske uafhængighed."

Fra tysk side fremstillede besættelsen altså som en rent preventiv foranstaltung og stedse handlende ud fra mottoet: Ikke irritere Hitler... ikke støde Tyskland, akcepterede den danske regering "under protest" denne fremstilling og klyngede sig, for dog at have en slags undskyldning overfor befolkningen, til memorandum'ets løfte om, at "Tyskland ikke havde til hensigt nu eller i fremtiden at børse kongeriget Danmarks integritet eller politiske uafhængighed."

På regeringens vegne svarede udenrigsminister P. Munch den tyske gesandt:

"Hr. gesandt.

Den kgl. danske regering har gjort sig bekendt med de dokumenter, De overrakte mig i Norges. Den har bemerket sig, at tyske troppers betreden af dansk jord ikke er sket i fjendtligt sindelag, samt at den tyske rigsregering ikke gennem sine forholdsregler har den hensigt nu eller i fremtiden at antaste kongeriget Danmarks territoriale integritet eller politiske uafhængighed.
Efter modtagelsen af denne meddelelse har den danske regering i den givne situation besluttet sig til at regulere forholdene her i landet efter den skete besættelse. Den fremsætter dog sin alvorlige protest mod denne krenkelse af Danmarks neutralitet".

Mere end til denne "alvorlige protest" som i praksis aldrig viste sig nær så alvorlig, som den tog sig ud på papiret, blev det ikke på noget tidspunkt fra samarbejds-politikernes side.

Om den måde, hvorpå regeringen tænkte sig et "regulere

forholdene her i landet efter den sketses besættelse", fik befolkningen underrætning gennem det opråb regeringen udsendte den 9. april om morgenen, underskrevet af kongen og kontrahancoret af Stauning, og hvori det hed:

"Tyske tropper har i nat overskredet den danske grænse og har gjort landgang forskellige steder. Den danske regering har under protest besluttet at ordne landets forhold under hensyn til den besættelse, som har fundet sted, og i henhold hertil kundgøre følgende:

De tyske tropper, der nu befinde sig her i landet, træder i forbindelse med den danske værnemagt, og det er befolkningens pligt at afholde sig fra enhver modstand overfor disse tropper. Den danske regering vil forsøge at sikre det danske folk og vort land imod de af krigsforhold fulgende ulykker og opfordrer derfor befolkningen til rolig og beherret holdning overfor de forhold, som nu er opstået. Rø og Orden må præge landet, og loyal optræden må udvises overfor alle, som har en myndighed at udøve.

København, den 9. april 1940

Christian R
Th. Stauning."

I rigsdagens fællesmøde samme aften uddybede Stauning den kommende tidspolitik. Han sagde bl.a.:

"Kongen og regeringens medlemmer mødte kl. 5 - 5,30 i morges tage standpunkt til den foreliggende tilstand og til meldingen om, at den tyske regering besatte landet med tysk militær. Vi valgte at sage landets forhold ordnet under denne besættelse i tillid til forsikringen om, at Tyskland ikke har til hensigt igennem de iværksatte foranstaltninger at antaste Danmarks territoriale integritet og politiske uafhængighed... Vi valgte denne vej for at skåne landet og folket for en krigstilstands følger... Den nuværende regering har ansvaret for den afgørelse, der blev truffet... Vi føler, at vi har handlet ud fra enlig overbevisning om, at vi ved afgørelsen fritog land og folk for en tungere skæbne... Vi vil fremdeles sage at sikre landet mod krigens ulykker og vi stoler på folkets nedvirken. Jeg henviser til den af kongen og ministriet i dag udsendte proklamation til det danske folk og gentager: Lad Rø og Orden præge landet, og lad os vente en forstandig og loyal holdning af alle landets borgere."

Ikke irritere Hitler... ikke stode Tyskland, det var til denne politiks gennemførelse Stauning og med samarbejdspartiernes politikeres ventede "en forstandig

og loyal holdning af alle landets borgere."

Med hvilken moralisk ret kunne den "samlingsregering", som dannedes den 10. april gennem udvidelse af den socialdemokratiske-radikale regering med 3 ministre uden portefeuille fra hvert af de to partier Venstre og Det konservative Folkeparti, nu vente "en forstandig og loyal holdning af alle landets borgere"?

Politisk havde udviklingen ikke givet anledning til at faste lid til samarbejdspolitikernes evne til at bevare Danmarks frihed og selvstændighed og holde landet uden for krigen. Besættelsen den 9. april var i sig selv det groveste midtillidsvotum regeringen kunne få, og efterhånden som de nærmere omstændigheder i forbindelse med besættelsen blev kendt, tjente de kun til yderligere at mindske troen på regeringens gode vilje eller iafald dens evne, hos befolkningen.

Økonomisk havde regeringen gennem de seneste års politik absolut ikke skabt sig nogen reservekonto at trække på hos menigaand. Tvertimod.

Allerede dagen efter krigens udbrud, den 2. september 1939, fik regeringen i rigsdagen vedtaget "Bemyndigelsesloven" som gav den absolut vindskranket fuldmagt til at sørge for landet og befolkningens forsyning med varer, at regulere varepriserne, hindre prisstigninger, straffe hamstring, indføre rationering, hvor det skønneses påkravet o.sv. Denne lov suppleredes med lov om fragtneyret, hvorved regeringen fik hals- og håndret over den danske skibsfart, og en lov, som gav regeringen ret til

at beslaglægge hvilke som helst varepartier i danske statsborgers besiddelse. disse love suppleredes senere med andre, om priskontrol o.l., ligesom man ved tilføjt til straffeloven skaffede regeringen en sådan kontrol over pressen, at der skulle endog sørde god vilje til ikke at anse grundlovens paragraffer om trykkes- og ytringsfrihed antastet.

Sjældent har nogen regering haft så vidtgående fuldmagter og så store beføjelser til at regere til folkets gavn, således at dens handlinger kunne berettige forventningen om "en forstandig og loyal holdning fra alle landets borgere". Og sjældent har en regering i den grad forsøgt sine pligter overfor folket og direkte misbrugt sine beføjelser, således at de blev tilx skade for folket, som den Stauning-Munch'ske regering gjorde i tiden fra krigsudbruddet til 9. april 1940, og som de skiftende samlingsregeringer gjorde efter denne dato.

I et foredrag i Studentersamfundet den 4. april 1941 udtalte daværende biblioteksdirektør, senere minister Thomas Dassing:

"Når en gårds brænder, må alt vige for det ene at slukke. Man skænkes ikke under et redningsarbejde. Men der er visse regler, som noje må overholdes, jeg fik dem indpræntet, da jeg var barn. Forst reddes mennesker, så dyr, sidst de døde verdier.

Nu brænder Danmarks gårds, og det er rigtigt, at vi må samles for at slukke og redde, vel at merke i den rigtige rekkefølge. Jeg har en uhhyggelig anelse om, at rekkefølgen nu er en anden: Først pengeskabet, så kørne, så Danmarks melodibog - og imens brænder Danmarks børn inde og med dem den folkelige kulturfrontid."

danskxxxskriksek

Straks krigen brod ud den 9. september 1939 udsendte De samvirkende Fagforbund sammen med Socialdemokratiet

ledelse en proklamation, hvori der til regering og myndigheder stillede en række krav:

"Vi opfordrer nu regeringen og myndighederne til snarest at træffe foranstaltninger til:

- 1) at sikre en ligelig fordeling af alle livsforsyninger.
- 2) at afsværgte urimelige prisstigninger,
- 3) at forhindre ublu fortjenester og ved de nødvendige nye skatter at fordele byrderne på retfærdig måde,
- 4) at sikre hjælp for de medborgere, der måtte blive ramt af krigssituations virkninger."

Disse krav syntes at vise, at de samvirkende Fagforbundsk ledelse virkelig havde lært noget af de for arbejderne så ulidelige forhold under forrige verdenskrig. Det understregedes yderligere af en artikel i Dansk Arbejdsmandsforbunds medlemsblad Arbejderen, 1. oktober 1939, hvori man siger:

"Under den sidste krig var varepriserne allerede kommet højt til vejs, forinden der gjordes en begyndelse med at have lønningerne, men vi er fast besluttet på, at heller ikke denne udvikling skal have lov at gentage sig..."

De fagorganiserede arbejdere kan være forvisede om, at de samvirkende Fagforbund ikke vil forholde sig passiv og lade udviklingen gå sin gang i en tid, hvor der står så meget på spil for arbejderne."

Linjen var altså tilsyneladende god nok: ingen passivitet, men aktivt arbejde for at modvirke, at krigens byrder i urimelig grad blev veltet over på arbejderne.

Der skulle desværre hengå flere år, og megen nød og elendighed skulle holde sit indtog i danske arbejdernes hjem, før det tilfulde gik op for flertallet af danske arbejdere, at der i den bombastiske proklamation af 9. september var et afsnit, som man fra regeringens og de samvirkende Fagforbunds side lagde nok så megen vægt på

som de lige citerede 4 krav, nemlig dettes:

"Vi maner til ro og besindighed, til offervælje og samfundssind. Under den regerings ledelse, der som ingen anden har folkets tillid, vil danske arbejdere i et nationalt samarbejdes ånd gøre deres pligt og bringe deres ofre i den forvisming, at deres ret også vil blive sikret. Slut op om Danmarks regering, hvis forende hand Stauning er!"

Det var imidlertid ikke kun højtidelige proklamationer, formaninger, løfter og store ord, der voldede frem i dette krigens første efterår. Også priserne kom der for alvor liv i. Prisstigningerne tog fart, som det vil fremgå af nedenstående oversigt, som Arbejderbladet offentliggjorde den 10. september 1939, og som omfattede krigens første otte dage:

	Pris før krigens	9. sept.	Stigning
Oksekød	1,20 kr. pr. kg	1,50-1,60	30-40 øre
Kalvekød	1,80 - - -	2,00-2,20	20-40 -
Lædisterpelse	1,40 - - -	1,60-	20 -
Flæskefars	1,40 - - -	1,50	10 -
Kødigras	1,20 - - -	1,40	20 -
Lever	1,40 - - -	1,50	10 -
Fjerkram	1,80 - - -	2,00-2,2-	20-40 -
Spegeolie	3,50 - - -	4,50	100 -
Leverpostej	1,70 - - -	1,90	20 -
Wienerpolser	2,20 - - -	2,50	30 -
Spegesild (sn)	5,20 - - -	4,00	80 -
Svedskær	1,00 - - -	1,20	20 -
Eng. mel	0,42 - - -	0,50	08 -
Dansk mel	0,36 - - -	0,42	06 -
Koks (øjl)	2,65 -	3,15	50 -

Samtidig begyndte arbejdslosuden at mælde sig som følge af de forskellige import-restriktioner og -varaskeligheder. Hele fiskerflåden i Esbjerg lagde midlertidigt op på grund af minefare, benzinerationeringen, som besluttedes den 12. september, medførte ikke alene en forhøjelse af kørselsudgifterne, som øjeblikkeligt overførtes på forbruget, men gjorde straks 600 københavnske chauffører arbejdsløse og truede gennem sine

vidtspredte virkninger til tusinder af arbejdere med arbejdsløshed. Samtidig gennemførtes en diskontoforhøjelse fra 3 1/2% til 4 1/2% med deraf følgende nedgang i byggeriet og stigende arbejdsløshed indenfor byggefagen.

Det er betegnende øg symptomatisk for regeringens hele politik under krigen - at det første regeringen foretog sig i denne situation var at forhøje brødpriserne. Allerede den 16. september fremsatte landbrugministeren forslag om afgift på hvede og hvedemel, som medførte en øjeblikkelig stigning af priserne på franskbrød, hvedebrød, sigtebrød og fintbrød.

Disse og mange tilsvarende hændelser kunne selvagt ikke undlade at gøre det dybeste indtryk indenfor arbejderbevægelsens rækker. På arbejdspladser og i fagforeninger diskuteredes situationen og vedtages resolutioner til fag forbundene, til rigsdag og regering med krav om at sikre småfolks hjem.

I en henvendelse fra specialarbejdernes fagforening i København til Specialarbejderforbundet, vedtaget på et bestyrelsesmøde lørdag den 16. september hedder det bl.a.:

"Specialarbejderforbundets københavnske afdelingsbestyrke forlanger, at forbundet aldeles omgående gennem centralorganisationen og gennem De samvirkende Fagforbund og ved henvendelse til regeringen kræver, at de øjeblikkelig sættes ind for en effektiv dyrtidsregulerings af arbejderloningerne, så arbejderklassen ikke alene skal bære krigsprisstigningens byrde og være alene om at vise samfundscini."

Om nødvendigt nu bestående overenskomster annulleres, da de forudsætninger, hvorunder de er indgået, ikke mere er tilstede.

Samtidig kræver vi, at regeringen forhøjer vores arbejdsløses understøttelser, således at de arbejdsløses koblevne ikke forringes."

Også i tjenestemandenes rækker bredte uroen sig og foranledigede Jernbaneforbundets blad, Jernbane-Tidende til at skrive med henvisning til, hvorledes forholdene havde udviklet sig for arbejderklassen under forrige krig:

"Det må ikke ske denne gang, og her må vi satte vor lid til arbejderklassens samlede indflydelse."

Denne mobilisering af arbejdspladserne, den aktive tendens, der gjorde sig gældende overalt blandt de menige fagforeningsmedlemmer, forblev ikke uden resultat.

I slutningen af oktober mitte de faglige ledere, hvor hårdt det endt pinte dem, gå til forhandling med arbejdsgiverne om en dyrtidsordning, og det lykkedes at få afsluttet overenskomsten om pristalsregulering af lønningerne. Denne overenskomst af 31. oktober 1939, som ved urafstemning vedtages med 205 000 Ja mod 60 000 Nej, var ingenlunde tilfredsstillende, hvad også de mange Nej-stemmer fortæller, som fulgte kommunisternes forslag om at stemme imod. Den gav ikke fuld dækning til alle lønninger og den gav intet tillag til akkorderne. Desuden satte den skel mellem mands- og kvindelønninger, også hvor ligelønsprincippet allerede var gennemført. Endelig var landarbejderne helt holdt udenfor. De skulle intet dyrtidstillæg have. Når arbejderne alligevel godkendte ordningen ved urafstemningen var det, fordi den dog gav noget tillag til dækning for de stadigt stigende priser og gav det med det samme.

Hødvendigheden af denne overenskomst understregedes med al ønskelig tydelighed af pristillet. Gennem hele sommeren 1939 var pristallet konstant 183, men straks efter krigens udbrud begyndte det at stige. Oktoberpristallet blev fastsat til 190, og i januar 1940 steg det yderligere til 203.

Overenskomsten om pristalsregulering af lønningerne blev medt med overordentlig modstand af borgerskabet – i særdeleshed selvstændig af de store udbyttere – som gennem deres presse og bravt assisteret af borgerlige som socialdemokratiske økonomer indledede et sandt felttog mod pristalsreguleringen, som efter deres påstand i løbet af kort ville føre til hele landets ruin. Pristalsregulering betød jo lønforhøjelser og lønforhøjelser betændt stigende priser. Det var den berømte skrue uden ende.

Men ikke nok hermed. Man kravede også ændring af selve pristallet. Det skulle omlaves til et særligt "krigspristal". Dér skulle skaffes endnu friere bane for udplyndringen.

Det var ledelsen af Statistik Departement, som ved udsendelsen af januar-pristallet, luftede tanken om et helt nyt pristal, et krisepristal, hvis egentlige henlæg skulle være at beroeve arbejderne en del af det dyrtidstilleg, de overenskomstmæssigt havde krav på.

Mens dette forslag naturligvis fik ubetinget tilslutning fra arbejdsgiverkredse, indeholdt Social-Demokraten den 2. februar 1940 en artikel med overskriften "Ingen

numre med pristallet". Heri erklærede formanden for De samvirkende Fagforbund, Laurits Hansen:

"Lad mig sige min mening herom så tydeligt, at nis-forstæder ikke kan opstå: Lanske arbejdere har for skik at respektere de aftuler, de indgår på, og vi vil derfor ikke finde os i, at man skaber et misfoster af et pristal, så kan man for vor skyld kalde det et forsyningsindex, vareknaphedspristal eller hvad man vil. Vi skal ikke være med".

Den Laurits Hansenske courage slap dog hurtigt op.

Ten 26..marts forelagde statsminister Buhl sit store lovkompleks til nedskæring af arbejdernes levevilkår.

Ved dette lovkompleks, hvis afgifter i løbet af 7 måneder skulle indbringe staten 85 millioner kr., indførte hr. Buhl sin berømte "lede tojskat" og en række andre helt nye indirekte skatter som f.x. på elektriske pærer, radiører, kosmetik, papir, hvidtol og sodavand. Samtidig gennemførte han den første officielle forfalskning af pristallet, idet loven fastsatte, at pristallet fremtidig skulle udregnes uden at tage hensyn til de ved de forsøgede skatter og afgifter fremkaldte prisstigninger. Alene for april-pristallet betød denneændring, at der ikke ydedes dækning for 4 points.

For denne lov stemte også de rigsdagsmedlemmer, som indtog ledende stillinger indenfor dansk arbejderbevægelse. Ingen af dem havde et ord til protest hverken mod loven eller mod omsætningsskatten.

Heller ikke De samvirkende Fagforbund rørte på sig. Laurits Hansen, der kæmpede to måneder i forvejen bombastisk havde erklaret: Ingen numre med pristallet, tav. Som partitro socialdemokrater var han og alle de øvrige

faglige ledere parat til at følge Stauning og hans regering i tykt som i tyndt., så at fik det gå med arbejdernes faglige og økonomiske rettigheder som det bedst kunne. Fra nu af stod der på programmet kun de to ord: "Samfundssind" og Offervilje".

De eneste, som gik mod alle disse nye, indirekte skatter og mod sprængningen af pristalsordningen, var kommunisterne.

Under lovkompleksets første behandling i folkeinget den 26. marts 1940 udtalte ordføreren for den kommunistiske rigsdagsgruppe, Aksel Larsen, bl.a.:

"Forslaget er meget omfattende, indviklet og bureaucratisk.... Med undtagelse af bestemmelser om løf afgift på omstillingen af guld, diamanter, pelsværk o.l. luksusartikler er det tillige i alle enkeltheder meget udenokratisk.... Ved overenskomsten af 31. oktober fik arbejderne en beskedon pris-talsregulering. 60 000 arbejdere stente imod ordningen, fordi de syntes den var for dårlig. Den giver også kun dækning for 3/4 af pristals-ordningen - bortset fra, at pristallet ikke er korrekt. Nu skal det ekstra forfalskes. Lette kan næppe være juridisk holdbart. I november sluttedes der overenskomst om regulering efter et konkret pristal - det kan ikke fraviges. Cyaniksbet ser det ud til at også de arbejdsløse skal lide under denne forfalskning af pristallet.

Evis staten absolut har pengene, så kan det absolut ikke være nationalskønisk farligt at tage den gennem direkte skatter eller f.z. ved formuekonfiskation. Men direkte skatter rammer mest velhaverne - indirekte skatter rammer de fattige hårdest.

Er det regeringens mening og hensigt?"

Men det var regeringens både mening og hensigt. En uges tid i forvejen, den 20. marts, havde man gennemført en lov, hvorved skatten på en skattepligtig indkomst på 1000 kr. blev sat op til mellem det to og tredobbelte, medens en skattepligtig indkomst på en halv million slap med en forhøjelse på godt en halv snes procent.

De skiftende regeringer-s økonomiske politik under krigen og besættelsen var kun en fortsættelse af den almindelige kapitalistiske politik fra før krigen. Den forstærkedes gennem samarbejde med tyskerne og udartede til en generel og ondartet nedskæringspolitik. De gamle politiske partier, som før krigen var udtryk for de kapitalistiske monopolers interesser, kom da også under besættelsen til at stå som garanter for et sådant samarbejde - i det omfang en sådan garanti nu kunne række. Det er dette, der er kernen i samarbejdspolitiken, som folket satte en stoppe্য for den 29. august 1943, og det er dette der er kernen i den danske modstandsbevægelse, som skabte den 29. august.

De metoder, der blev taget i anvendelse under krigen ved gennemførelsen af nedskæringspolitiken, var de gammelprøvede: lønnen blev holdt nede, priserne fik lov at stige og både de direkte og indirekte skatter fik sig adskillige drejninger. Det var altsammen ting, der ikke var ukendte før krigen, og soyhvilket netop påvist, trivedes fredigt helt op til den 8. april om aftenen, men først i ly af samarbejdet mellem de tyske bajonetter og den hjemlige reaktion foldede denne politik sig ud i sin fuldeste blomstring.

Men borgerskabet var ikke tilfreds med gennemførelsen af de nye indirekte skatter og det forfalskede pristal. Tempoet var for langsomt. Den 8. april om aftenen talte nationalbankdirektør Bramsnes i radioen om "den onde cirkel". Lønforhøjelser efter pristal ville ruinere

Danmarks økonomi, erklærede han, og pristalsreguleringen måtte derfor snarest ophæves.

På baggrund af den betydningsfulde stilling, Bramsnes indtog, og hans nære samarbejde med regeringen, vil det ikke være uberettiget at slutte, at de tanker, han fremsatte i sin radiotale den 8. april, på forhånd var drøftet og godkendt af regeringen. Pristalsreguleringens skabne var allerede på dette tidspunkt beseglot.

Hvorledes reagerede nu fagbevægelsens socialdemokratiske ledere overfor disse stormvarsler. Det er allerede påvist, hvorledes de – for den tyske besættelse – ved gennemførelsen af loven om det forfalskede pristal, stilletiende gav deres samtykke til dette angreb på arbejdslønnen eller endog direkte stemte for det.

De faglige lederes faglige politik under krigen og besættelsen var ligesom de skiftende regeringers økonomiske politik kun en fortsættelse af den almindelige politik fra før krigen. Den forstærkedes på afgorende områder under henvisning til "tyske kray" – men på intet punkt medførte disse påståede "kray"et brud, højest en forstærkelse af forkrigstidens socialdemokratiske faglige politik.

Betegnende i så henseende er deres stilling til udnyttelsen af arbejderbevægelsens organisationer som kampmiddel i bestrebelserne for at sikre arbejdshjemmene tålelige levevilkår. Generalstrejketruslen i 1920 – efter kongens påskekup – var sidste gang den socialdemokratiske

ledede fagbevægelse for alvor som helhed gjordes klar til kamp - og også denne gang forblev det ved truslen.

Sidenhen er man af princip veget tilbage for at mobilisere arbejderne og har tvertimod gjort sig alle tanke-lige anstrengelser for at pacificere fagbevægelsen under henvisning til, at sagerne ordnedes bedst af lederne

Besættelsen gav disse ledere en kærvkommen anledning til at forsterke disse bestrabelser. På et tidspunkt, da det mere end nogensinde i landets historie gjaldt om at samle arbejderbevægelsens krafter, for at den samlet kunne modstå de planlagte angreb og de byrder, som de kapitalistiske herrer erfaringsmessigt altid søger at valte over på arbejderne under en krig, på dette tidspunkt, hvor det var de nazistiske besættelsesmyndigheders og det danske borgerklassens faste og klart udtalte beslutning, at arbejderne endnu engang skulle bare en imperialistisk krigs byrde - på dette tidspunkt bestrabte de socialdemokratiske faglige ledere sig af al magt på at afvæbne arbejderklassen, at svække dens kampkraft og derigennem at beroye den troen på egen styrke.

Den 10. april udsendte De samvirkende Fagforbunds forretningsudvalg en henstilling til forbundene og fællesorganisationerne om:

"at blive på pladserne og gøre dagens gerning under de givne vilkår".

Denne henstilling tiltrådtes af såvel kommunisterne i Arbejderbladet som af Social-Demokraten, som den 11.

april skrev:

"Der andrede nationale stilling kan medføre, at tilvante forhold på flere områder ændres, men den ændrer intet i fagforeningernes stilling som værnere om arbejdernes interesser."

Allerede tre dage senere mente Social-Demokraten det imidlertid nødvendigt at korrigere sin udtalelse om "fagforeningernes stilling som værnere af arbejdernes interesser" derhen, at:

"Udtalelsen fra De samvirkende Fagforbunds forretningsudvalg må forstås som fagbevægelsens tilslagn om med hele sin autoritet at garantere for, at den mellem regeringen og den tyske værnmagt trufne overenskomst overholdes".

Nu ville næppe nogen et eneste øjeblik have mistankt De samvirkende Fagforbuds forretningsudvalg for, at det med sin udtalelse skulle have haft til hensigt at opfordre fagbevægelsens medlemmer til hverken at kranke eller ignorere Staunings overenskomst med Hitler. Det, henstillingen sagde, og således opfattedes den af arbejderne, var, at arbejderklassen havde interesser at varetage i forholdet til arbejdsgiverne, og disse interesser ville fortsat blive varetaget af fagforeningerne. Anderledes kunne heller ikke Social-Demokratens første kommentar til udtalelsen opfattes.

Men på tre dage andredes dette bladets standpunkt altså derhen, at fagforeningernes rolle degraderedes til en slag ordenspoliti for en overenskomst ingen havde haft anledning til at udtale sig om.

Folgerne af denne andrede kurs udeblev ikke. Fagforeningerne, der som sædvanlig sendte blokademeddelen-

elser til Socialdemokraten, fik disse returnerede, på kontrolstederne blev opslæt plakater, som forbød de arbejdsløse at samtale, og i Social-Demokratens annoncespalter bugnede det ned fagforenings annoncer, hvori allcrede planlagte generalforsamlinger aflystes. Disse aflysningsannoncer kunne næppe opfattes som andet - og var sikkert heller ikke at betragte som andet - end udtryk for, at lederne havde benyttet en kerkomme anledning til at udskyde en generalforsamling, hvor de vidste, at de ville blive stillet overfor nærgående og generende spørgsmål fra medlemmerne om, hvad meningen var med den økonomiske politik, som fagbevægelsens øverste ledelse havde givet sin tilslutning. Kobenhavns Fællesorganisation gav et smukt eksempel på, hvorledes man her opfattede parolen om "at blive på pladserne og gøre dagens gerning under de givne vilkår" - ved som en af de første at aflyse sin til den 14. april berammede generalforsamling, skønt et så vigtigt punkt, som fejringen af 1. majdagen stod på dagsordenen.

I følge justitsministeriel bekendtgørelse var demonstationer og offentlige møder forbudt, men lukkede fagforeningsmøder var stadig tilladt. For at råde bod på dette forhold og tilstoppe også dette åndehul, hvori gennem man kunne risikere, at arbejderne ville give luft for deres utilfredshed, udsendte De samvirkende Fagforbunds forretningsudvalg den 17. april nedenstående cirkulære til samtlige fagforeninger:

^{D.S.F.}

København, den 17. april 1940.

Cirkulare Kr. 16/1940

Til Forbundene, der er tilsluttet De samvirkende Fagforbund, Arbejdernes lokale Fællesorganisationer.

Vedrørende 1. Maj m.v.

Som det allerede er Organisationernes Ledelser bekendt, blev den 12. ds. udsteds et formelle Landst iindtil videre gældende Forbud mod Afhørdelse af offentlige Møder, Optog og Demonstrationer af enhver Art, uanset om di sse afholdes indendørs eller under åben Himmel.

Vi behøver ikke nærmere at redegøre for Myndighedernes Motiver til at gennemføre et saadant Forbud. Kendsgænger, som vi er nødsaget til at se i ejnene, fortæller os mere end Ord om Høvdigheden heraf.

De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg har i Bag besluttet, at det arbejdende Folks traditionelle Festdag, den 1. Maj, ikke under noget form skal være forbudt, heller ikke som lukkede Afdelingsmøder.

I tilknytning hertil benytter D.s.F. Anledningen til overfor Forbundene at understregge, at Organisationslivet både for Møders og Sammenkomstes vedkommende i højst skal gennemføres normalt, ligesom enkelt bor bestrib sig for at virke i den demokratimægtige Land, der altid har varet vor stolthed. Nøjligt Undsættes nu i dette formåls tjeneste sikre Organisationernes Arbejdsrol

Vi anmoder Forbundene om at udsende dette Cirkulare til samtlige Afdelinger.

P. F. V.

Laur. Hansén

(sign.)

/Ernst Berg"

Om hensigten med dette cirkulare skrev Arbejderbladet den 26. april bl.a.:

"Det vil dog vist være urigtigt at vurdere forretningsudvalgets panikforanstaltninger alene som et udslag af følg og kryssdragtig faneflugt.

Derson der ikke fra arbejdernes side protesteres energisk og kraftigt, vil det noget hurtigt erfare, at panikforanstaltningerne tjener det formål at lægge fagbevægelsen død, medens den såkaldte tilpasning til de ændrede økonomiske forhold genemføres.

Det er bourgeoisets faste vilje, at denne tilpasning skal gennemføres på arbejdsklassens bekostning og om muligt med en ekstragevinst til bourgeoisiet.

Vi tager ikke i betragning at sige, at det er forberedelserne til denne operation, der nu træffes af bourgeoisets loyale tjenere i D.S.F., regeringen og H.I.P.A.

Ofrene skal bedøves, før de slæbes til slagtebanken og bedøvelsen midlet er mørkelægningen af fagbevægelsen."

Og det kunne nok gøres nødvendigt om muligt at bedøve ofret. For vejen til slagtebanken var fyldt med de hårdeste prøvelser.

Da april pristallet kom, viste det en stigning på ikke mindre end 19 points, nemlig fra 203 til 222 points. Den deraf følgende lanforhøjelse hensatte de borgerlige økonomer og blade i sandt raseri. Nu gik dansk industri omgående og fuldstændig til bunds, erklarede man, dersom arbejderne fortsat skulle have ønskning for de prisstigninger, der havde fundet sted.

1. maj dagen - den første majdag under besættelsen - blev af socialdemokratiet fejret ved at formanden for De samvirkende Fag forbund, Laurits Hansen talte i radioen. Han erklarede om de økonomiske vilkår, at de var fuldstændig ændret efter besættelsen, men fagbevægelsen var klar til at tilbyde regeringen og erhvervsorganisationerne loyalt samarbejde, da det nu var Danmark og det danske folks liv, det gjaldt. Arbejderne var parat til at bringe de nødvendige ofre på samfundssindets alter, og "de stærkeste skudre, skulle bare de tungeste

rdlyden korrekt??) byrder."

Et sådant tilsvagn, som ville have været forkasteligt under almindelige forhold, var naturligvis mange gange værre nu, da deej var de nazistiske undertrykkere, som hostede fordelen deraf. Det eneste rigtige, Laurits

Hansen og de øvrige faglige ledere kunne gøre i den foreliggende situation var at tvinge arbejdsgiverne til at betale arbejderne en så klokkelig løn, så de gode varer, der endnu fandtes på markedet, kunne være forblevet på danske hænder og vel at markere ikke kun på overklassens. Men de valgte straks fra den første dag eftergivenhedens politik. Derfor kom hed det også med rette i maj-oprøbet fra Danmarks kommunistiske Parti som offentliggjordes i Arbejderbladet den 1. maj:

"Ansvaret for, at en sådan politik i Danmarks og det danske folks interesse ikke blev fulgt, hviler tungt på overklassen, på regeringen og på de socialdemokratiske styrke, der i større eller mindre grad fulgte eksemplet fra de engelske krigsagenter i II internationale, og som ved en uendelig række af politiske fejlgrub gjorde den tyske værnemagt besættelse af Danmark umulig....

Kapitalisternes bestræbelser går nu som før ud på at lægge alle økonomiske byrder på det arbejdende folks skulde og at sikre sig selv et luksuriest levned. De udøver innen modstand hos regeringen og den socialdemokratiske førerklike, som tyvertimod søger at "mørklelse" arbejdernes faglige organisationer for at hindre, at disse modsatser sig overklassens plyndringsfælttog. Dette er en fortsættelse af den regeringspolitik, der var karakteriseret ved omsætningsskatten, kontingentforligelsen, prisstabiliseringen, million-varme til det store landstjed og de usædelige skattekvidender. Ved denne politik nedbrydes tilliden i arbejderbevægelsen, og organisationerne svækkes.

1. maj parolen til arbejderklassen:

Vi kalder idag Danmarks arbejdere til vern for deres organisationer, til sammenhold og aktivitet i arbejderbevægelsen og til forsvar for det arbejdende folks levevilkår og livsinteresser.

Lad de rige begynde at bringe ofre - lag byrderne på velhavernes bærekraftige skuldre!

Og lad os forenes med hele det danske folk i fælles enigt arbejde

for at krigens mørke skyer fjernes fra vojt land
for at forhindre den højnlige reaktion i at udnytte situationen til at ødelegge og knuse vojt lands arbejderklasse og demokrati!

for at de rige betaler krigstidens og dyrtidens omkostninger!

for bevarelse og forbedring af det arbejdende folks socialæk kår og leveforhold!

for vojt lanus folkestyre og nationale selvstændighed!

1. maj 1940 Danmarks kommunistiske Parti."

Lette opråb, med dets kraftige understregning af, at samling af arbejderklassens krafter til vern for dens organisationer, til beskyttelse af dens levevilkår og livsinteresser og med dets tydelige påpegen af, hvilke veje der skulle følges for at komme bort fra den socialdemokratiske passiv "håben på bedre tider" og frem til selvstændig, aktiv indsats, var så meget mere nødvendigt, som Danmarks overklasse naturligtvis ikke et sjeblik var i tvivl om, at når Laurits Hansen i sin 1. maj tale forkynnte, at de stærkeste skuldre skulle bære de tungeste byrder, så hentydede han dermed til arbejderne. Og man tovede ikke ned at gøre den fremrakte hånd og gøre brug af det Laurits Hansenske tilbud.

Den 1. maj var en onsdag, og efter lønoverenskomsten med arbejdsgiverne kunne der ikke være tvivl om, at der allerede om fredagen skulle ~~ha~~ udbetales lønninger efter det nye pristal. Fredag eftermiddag udsendte Arbejdsgiverforeningen imidlertid gennem Ritzaus bureau følgende meddelelse til sine medlemmer:

"Arbejdsgiverforeningen har fredag til samtlige sine organisationer og enkelt-virksomheder udsendt følgende: Da det nye pristal blev offentliggjort om eftermiddagen den 1. maj umiddelbart før en helligdag i tilslutning til lønningsdagen den 3. maj, og da visse forhandlinger om den foreliggende situation vil kunne forventes at finde sted, har det ikke været muligt at udsende nogen instruks, og der vil derfor ikke i dag (fredag) være at foretage ændringer i udbetalingerne; eventuel efterregulering vil da - om en sådan måtte komme til at foreligge - kunne finde sted til næste lønningsdag."

Denne meddelelse var et groft overenskomstbrud.

Det drejede sig her om ulovlig tilbageholdelse af fortjent overenskomstmessig løn. Påstanden om, at tiden

ikke havde tilladt udsendelsen af instrukser, var hen i vejret. Hvilke instrukser skulle udsendes? Udregningen af, hvad pointstilletagget udgjorde i kroner og øre meddeltes i hele landets presse allerede torsdag.

At dette egenrådige skridt fra arbejdsgivernes side fremkaldte den sterste harme rundt omkring på arbejdspladserne siger sig selv, og gennem pressens radioavis kl. 19 så De samvirkende Fagforbund sig nedsaget til at gribe ind. Det skete gennem en erklæring, hvori man tog afstand fra arbejdsgivernes fremfærd. Det erklares, at overenskomsten stadig stod ved magt, og dyrtidstilletagget skulle i henhold hertil udbetales.

Dog opfordredes arbejderne til ikke at standse arbejdet, hvor dyrtidstilletag ikke var udbetalt, da De samvirkende Fagforbund ville foretage de retslige skridt for at få overenskomsten respekteret.

Hvad arbejdsgivernes egentlige hensigt var, derom kunne ingen være i tvivl. Heller ikke De samvirkende Fagforbunds ledelse, og alligevel frarådede man arbejderne at besvare dette grove overenskomsthud og åbenlyse angreb på dyrtidstilletagget med strejke.

Ud på aftenen udsendte statsminister Stauning en erklæring, som bortvejrede enhver tvivl om hensigten med den foretagne arbejdsgiveraktion og tillige klart og tydeligt sagde, at sociældemokratiet og de faglige ledere på forhånd havde solgt arbejdernes dyrtidstilletag og mere end det. Erklæringen lsd:

"I anledning af den ved regulerings-pristallets stigning indtrædte situation har ministeriet orienteret sig om den rådende opfattelse og forhandlet om foranstaltninger, der kan råde bod på de af ordningen flydende ulemper.

Der er enighed om, at det overenskomstmessige løn tilbag til uibetales, indtil anden ordning etableres, men dernæst har regeringen besluttet at overdrage ministeriets krisecentral under statsministerens ledelse at beskæftige sig med de foreliggende forhold og at tilvejebringe et forslag, der omfatter forskellige planer, således:

1. Prisreguleringsstilletaget.
2. Frentidigt grundlag for pristallet.
3. Fastlæggelse af varepriser og andet i forbindelse hermed.
4. Begrensning af selskabers udbyttebetalinger.
5. Deling af arbejdet ved arbejdstidsnedskættelse.

Mellem udeandelsen af arbejdsgiverforeningens erkla-
ring og Staunings erklaering havde der fundet en rekke
forhandlinger sted i ministeriet, hvor Krag på venstres
vegne holdt fast på, at januar-pristallet skulle være
grundlaget indtil april 1941, og da venstre også i krise-
udvalget stod fast på dette forlangende/truede med, så-
fremt man ikke blev imødekommen, at trække sig ud af
regeringen, bojede socialdemokratiet sig endnu engang og
ofrede for "den nationale samling"s skyld endnu engang
arbejderklassens interesser.

Det skete gennem forliget om det såkaldte kriselovs-
kompleks, som omfattede hele 9 love, og som den 17. maj
blev forelagt i folketingenet. Disse 9 kriselove var udtryk
for den hidtil mest kyniske og utilslredede uplyndring af
arbejderklassen. Krigens byrder valtedes ensidigt over på
den arbejdende befolkning, og fagforeningerne, især i
landdistrikterne, svakkedes på afgorende måde.

Indholdet af de 9 kriselove var følgende:

Ophævelse af prisstolsreguleringen. Dette betød en øje-
blikkelig lønnedskæring på 6,12 kr. pr. uge for mændlige

arbejdere, 3,96 kr. for kvindelige og 2,52 for unge arbejdere.

Uanset prisernes fremtidige stigning skulle lønnen nu ligge fast.

Tvunten voldsgift for visse fag. Til at træffe afgørelse om dyrtidstilleg til slagteriarbejdere, mejerister, land- og skovarbejdere blev nedsat en voldgiftsret bestående af 2 højesteretsdommere, en professor og rigsadvokaten. Resultatet blev, at slagteriarbejderne fik dyrtidstilleg efter januar-pristallet, de ældste mejerister fik et mindre tilleg, og land- og skovarbejderne fik ikke så meget, som der kunne ligge på en negl!

Tvangsarbejde til underbetaling. Lovens navn var: "Lov om foranstaltninger til fremme af beskæftigelsen og arbejdsanvisningen", men indholdet betød, at "yngre ikke-forsørger" skulle være afskåret fra enhver understøttelse udover 2 måneder såfremt et kommunalt udvalg ikke ville give dem attest for, at der intet arbejde var at opdrive. Om lønnen for det tilbudte arbejde var tarifmæssig, var i denne forbindelse ganske ligegyldigt for lovens fadre.

Arbejdsdeling og lenskat. På grundlag af denne lov kunne indføres arbejdsdeling. Understøttelse til de, som blev arbejdsløse herved, skulle ydes gennem en nyoprettet arbejdsfordelingsfond., hvis midler fremskaffedes ved en særlig skat på lønnodtagere. Alle ugelønninger beskattedes - for så vidt de lå over 36 kr. - med et beløb fra 24 øre op til 3,84 kr. pr. uge. Folk, der tjente deres penge på

anden vis end som lønmodtagere, var pure fritaget for at svare denne skat. At der skulle mange penge til understøttelse af de arbejdere, der kom til at arbejde på indskrænket arbejdstid, var givet. At medlemmerne i A-kasserne ville reagere overfor nye kontingentbyrder var ligeså givet. Derfor lod man lovgivningsmagten udskrive pengene som en særlig skat. Staten friteges for at betale en rød øre. Det var arbejderne, som kom til at betale gildet, mens direktører, entreprenører, fabrikanter, proprietærer og herremænd gik fri.

De svrigste love var følgende: Et tiøkud på 20 millioner kroner til vanskeligt stillede arbejdsløsheds-kasser. - Staten påtager sig en garanti for udlån til erhvervslivet på 100 millioner kr. - En meget lille begrænsning af adgangen til at udbetale udbytte og tantieme - og denne adgangsbegrænsning kom på et tidspunkt, da så at sige alle udbytter og tantiemor var udbetalt, mens man havde nedsat et kommunistisk forslag tidligere på året om udbyttebegrænsning. - Endelig en ny priskontrolllov, der angivelig skulle sætte en stopper for yderligere prisforhøjelser og skabe et stabilt prisniveau.

For at dulme forbitrelsen over denne vældige nedsæring forsøgte man fra socialdemokratisk side at foregåle arbejderne, at priskontrollloven "kategorisk forbryder enhver prisforhøjelse, som ikke noje kan begrundes." Man sagde yderligere: "Priskontrollloven er den skarpeste, som endnu har eksisteret. Priserne på livs-

fornødenheder er hermed henvist til at finde sig til rette i et leje, som ikke kan ændres i opadgående retning efter den enkelte handlendes eller grossists forgodtforbefindende."

De voldsomme prisstigninger, der kort efter fandt sted, ikke mindst ved lovgivningsmagtens bistand, afslørede ubarmhjertigt svindelen i disse forsikringer.

Allerede juli-pristallet viste en stigning på 11 points, oktober-pristallet en yderligere stigning på 15 points men lønnen var låst fast.

At regering og rigsdag sammen med kommunerne gik i spidsen for gennemførelsen af disse prisstigninger, bidrog ganske naturligt kun til yderligere at forse hammen og forbitrelsen blandt arbejderne, men således var det: Statsbane- og posttaksterne blev forhøjet, kornloven var ensbetydende med en 50% forhøjelse af kornpriserne, regeringen gav tilladelse til forhøjelse af smør-, melke-, oste- og kødpriser o.v.v. Kommunerne ågerpriser for gas og elektricitet virkede omkapt med de private vareudgrænse i retning af at gøre levevilkårene umenneskelige for småfolk.

Kriselovskomplekset færdigbehandledes af rigsdagen den 28. maj. Samme dag påbegyndte de samvirkende Fag forbund sin generalforsamling under deltagelse af repræsentanter for alle forbund, i alt ca loco deltagere. Formanden, Laurits Hansen indskarpede her som sin opfatelse, at regeringen handlede rigtigt den 9. april. Fagbevægelsen måtte fremfor alt se det som sin opgave

at forhindre, at der opstod en situation, hvorfra Socialdemokratiet mistede sin indflydelse i regeringen.

Selvom tiderne var hårde, mente han de kunne blive endnu hårdere, der som det socialdemokratiske parti ikke havde medindflydelse i regeringen. Han var tilfreds, når bare den nedskæring, der fandt sted, foregik under aktiv, farende og "fordomsfri" medvirken fra socialdemokratisk side.

Også statsminister Stauning deltog i mødet og erklarede, at han aldrig ville fortryde den stilling, han tog den 9. april, hvorefter han for fædrelandets skyld henstillede til forsamlingen at gå ind for nedskæringspolitiken.

De eneste, der på generalforsamlingen konsekvent sagde nej til dette uhyrlige attak på arbejderhjemmene i forvejen hårdt anspændte budgetter, var de tilstedevarende kommunistiske faglig tillidsmand, som forelagde en sâlydende resolution:

"Generalforsamlingen udtaler, at de sidst af regeringen vedtagne nedskæringslove, som er en konsekvent videreførelse af den politik, der er ført siden krigsudbruddet, både truer arbejderklassens og den enkelte arbejdernes økonomiske eksistens og samtidig sætter solve de faglige organisationers sammenhold og hele grundlag på spil, hvorfor generalforsamlingen beslutter:

Generalforsamlingen fralægger sig ethvert medansvar for denne udplyndring af det arbejdende folk og tager afstand fra den politik, som har ført til de nu for arbejderklassen rådende økonomiske og politiske forhold, og beslutter at nedsætte et udvalg på 21 medlemmer med den opgave at udarbejde forslag til aktionsprogram for dansk fagbevægelse, som senest om fire uger skal forelægges en ny generalforsamling.

Det store flertal af de socialdemokratiske forbundsledere valgte imidlertid den ensidige nedskæringens vej.

For "fædrelandets skyld" og af hensyn til, at vi nu "alle var i samme båd", forkastedes kommunisternes resolution. Da den blev sat til afstemning bræslede de mest bevidste nedskæringstilhængere i forsamlingen: Vi vil se de moskva-agenter, der i denne vigtige sag plejer fremmede interesser - de skal op og stå - op på stolene.

De fik kommunisterne at se - og de fik ikke mindre deres virksomhed at føle i tiden, der kom.

Den hadefuldhed mod kommunisterne, som den ovenfor skildrede episode var udtryk for og kun et enkelt tilfældigt valgt eksempel på, havde naturligt nok sin rod i det indenfor ledende socialdemokraters kres gennem mange år flittigt opdyrkede kommunisthad. Dette had var efter krigens udbrud, ikke mindst under Finlands-krigen, forstærket/overordentlig grad og efter 9. april antog det til tider former, som nærmede sig hysteriets grænser. Årsagen var ligetil. Den politik, de ledende socialdemokrater ^{og} forte/måtte føre for at bevare deres velaflagte stillinger som håndlangere for bourgeoisiet og under besættelsen tillige for de tyske monopolkaptalister, bragte dem i stadigt større modsetning til deres menige medlemmer og til det arbejdende folk i det hele taget.

Den totale svigten den 9. april og den umiddelbart efter følgende krybende underdanighed og altfor store villighed til at efterkomme ethvert af nazisternes ønsker, havde kun tjent til at forvælre deres stilling.

Samarbejdspolitikernes stilling til besættelsesmyndighederne rummes som i en nøddeskål i denne lille beretning om statsminister Staunings deltagelse i en middag, som danske dagblades fællesrepræsentation gav til øre for den tyske presseattaché dr. Gustav Meissner, nogle få uger efter besættelsen:

"Th. Stauning skaber dagens sensation ved at mode i hvid smoking! Han indleder overfor dr. Meissner;

"De er jo en meget fornuftig og moderat mand,
og så taler De dansk, skal vi så drikke øl!"

Dr. Meissner glæder sig ofte ved erindringen
og siger, at det blev et stort selslag mellem
vikinger og varede til ud på de små timer!"

(Erling Ross: Knifaldet efter 9. april,
Gyldendal, København 1947, side 24.)

For flertallet af samarbejdspolitikerne gjaldt det,
at de kun lærte nazisterne at kende gennem sådanne
"selslag mellem vikinger". For kommunisterne blev 9.
april ikke signalet til selvopgivelse og hensynken i
passiv venten på, at noget skulle vise sig.

Der gik ikke mange timer efter besættelsen, før
kommunisterne var i fuldt swing med at forberede sig
på fremtiden. De nødvendigste foranstaltninger til
partiets overgang til illegalitet blev truffet. Kartoteker og dokumenter blev skaffet af vejen. Partiet
blev omorganiseret fra øverst til nederst. De ledende
partifolk flyttede hjemmefra. Det var adskillige, for
hvem den 9. april betød indledningen til godt 5 års
illegalitet.

Mens de øvrige partiers ledere fra forste fandt ind-
stillede sig på tilpasning til og kollaboration med
besættelsesmagten, gjorde kommunisterne fra forste
fandt klar til de forestående kampe. Allerede den 15.

april udsendte centralkomiteens politiske udvalg et brev til alle partimedlemmer, hvori det hed:

"Kammerat!

I denne skæbnesvængre situation for vort land retter partiledelsen følgende appell til alle partiets medlemmer:

Vort parti og den danske arbejderklasse går en vanskelig tid imøde. Men hvad der end sker eller vil ske, vil vi kommunister blive på vores poster og fortsætte vort partis arbejde til gavn for vort land og det danske folk. Lad end de socialdemokratiske ledere svigte - vi kommunister vil ikke gøre det! Vi vil vise den danske arbejderklasse og det danske folk, at vi ikke stryger flaget, men vil forsette kampen for fred, for at krigens mørke skygger fjernes fra vort land og for, at det bliver velhaverne og ikke det arbejdende folk, der kommer til at betale krigstidens og dyrtidens omkostninger.

Overalt i fagforeninger og lejerforeninger, på arbejdepladser og blandt de arbejdslosse, i by og på land - overaltude blandt det danske folk skal hvert eneste partimedlem arbejde og virke for at samle det danske folk omkring vort partis politik, sikre de faglige organisationers frihed og eksistens, vareretage det danske folks politiske, sociale og økonomske interesser og beskytte vort lands folkestyre og nationale selvstændighed."

Partiet svigtede aldrig disse sine store mål. Det gjorde klar til kampen under de nye betingelser. Det var indstillet på at udnytte enhver legal mulighed i denne kamp. Det havde af Lenin lært, hvordan man under sådanne forhold måtte

"formulere de nødvendige politiske bemærkninger med største forsigtighed, i antydninger, med anvendelse af blomstersprog, dette forbandede sprog, som zarismen tvang enhver revolutionær til at bruge, såsnart han greb pennen for at skrive noget legalt." ()

Dette gjaldt også brevet til medlemmerne, som udsendtes i et betydeligt antal eksemplarer. Men hele partiet forated, hvad det betød, når der taltes om "at fjerne krigens mørke skygge fra vort land", og når der opfordredes til at vise sig som værdige medlemmer af partiet "i mindet om kammerat Dimitrofs modige optræden for rigsretten i Leipzig".

Samtidig fortsatte partiet udbygningen af sit illegale apparat og omorganiseredes i den kommende tid gentagne gange. Duplikatorer og duplikatorpapir i meget store mængder placeredes på dertil egnede steder overalt i de større byer og på landet. En hurtigpresse indkobtes og opstilledes kamufleret under anden, legal virksomhed. Illegale mødesteder, postforbindelser og kurørforbindelser etableredes.

I henvedelsen til medlemmerne hed det: "overalt ude blandt det danske folk skal hvert eneste partimedlem arbejde og virke for at samle det danske folk omkring vort partis politik". Selvom det naturligvis altid vil være et partis formål at arbejde og virke for at samle folket om sin politik, så har denne sætning i den første henvedelse til partiets medlemmer efter besættelsen en særlig betydning. Partiets politik formuleredes kort således: "sikre de faglige organisationers frihed og eksistens, varetage det danske folks politiske, sociale og økonomiske interesser og beskytte vort lands folkestyre og nationale selvstændighed". Det var en politik, som tog sigte på de særlige forhold som herskede i landet, det var en politik vendt mod undertrykkerne, det var en modstandspolitik. Og som en rød tråd går det gennem det kommunistiske partis hele senere arbejde: storst muligt samarbejde med vid margin for deltagelse for derigennem at rette det hårdeste sted mod nazismen.

Aksel Larsen understregede denne vilje til og struben efter det bredest mulige samarbejde på et massemøde i

Forum i København den 26. januar 1941, da han til de 14 000 forsamlede københavnsske arbejdere sagde:

"Kammerater -

Vi kalder til samling! Ikke for samlingens egen skyld, men for folkets og for Danmarks skyld! Samling mod reaktionen og overklassen, som er folkets og derfor også landets fjender. Samling til fulles, enig kamp, for at det danske folk skal blive herrer i eget hus og selv komme til at bestemme over sin og landets skæbne!"

Samtidig med, at partiets medlemmer på arbejdspladser og i fagforeninger, i lejerforeninger og sportsforeninger sagte at virkeligere denne samling af folkets krafter søgte partiets ledelse forbindelse til krese, som lidet efter lidt begyndte at indse, at tiden var inde til samling af alle kampvillige krafter. Allerede i sommeren 1940 førtes der således forhandlinger med Christias Møller og Inger Merete Nordentoft, som dengang var medlem af Socialdemokratiet, om veje og midler til mobilisering af folket mod nazisterne.

Gennem deres kamp mod reaktion og national selvopgivelse udviklede kommunisterne i besættelsestidens første periode den danske arbejderklasses og det danske folks kampvilje og kampkraft. Dette var den nødvendige forberedelse til udfoldelsen af den åbne modstandskamp,

3. kapitel.

"De store tyske sejre,

der har slæt verden ned forbavelse og beundring!"

Det engelsk-franske håb om at vende Hitlers angrebsslyst mod øst, mod Sovjetunionen udsattes efterhånden som tiden gik for stedse større belastning.

Finlands kapitulation netop på et tidspunkt, da de engelsk-franske styrker var ved at være klar til angreb mod Sovjetunionen, havde fremkaldt den største forvirring og utilfredshed i krigsmagernes lejr. Besættelsen af Danmark og Norge gjorde ikke sagen bedre, og da tyske tropper den 10. maj 1940 rykkede ind i Holland, Belgien og Luxembourg, for få dage senere at så på fransk jord, medens de engelsk-franske styrker over hals og hoved flyttede fra Norge og derved tvang den norske hær til at indstille kampen, måtte alt håb om krig mod Sovjetunionen skrinlagges - indtil videre.

Den danske reaktion derimod skrinlagde ikke sine planer om at udnytte krigen, som den nu var med dertil hørende besættelse til at øge sin økonomiske som politiske magtstilling.

Den samlingsregering, Stauning fik dannet den 9. april, var ingenlunde, som man påstod et barn af den 9. april

og udelukkende forårsaget af besættelsen. I forståelse af de krav, hensynet til kapitalismen under en eventuel kommende krig og krise ville stille til regeringen og de partier, der ønskede at bevare det kapitalistiske samfund, henvendte statsminister Stauning sig allerede i august 1939 til Venstre og Konservative med opfordring til at træde ind i en samlingsregering. Der optages forhandlinger om en sådan regerings grundlag og sammensætning, men det endte med, at Venstre til slut sagde nej, da man ikke kunne komme overens om betingelserne. Men partierne var dog stadig ikke langere fra hinanden, end at de i skøn samdrægtighed gennemførte både bemyndigelseslovene efter 9. april, de nye, tunge, indirekte skatter og forfalskningen af pristallet den 27. marts. At det ikke, som man yndede og fortsat ynder at påstå, var hensynet til Danmark eller "for fædrelandets skyld", at de reaktionære partier trådte ind i den første samlingsregering, men at de havde ganske andre håndfaste og mere materielle motiver, afslørede Hartvig Frisch, da han under finanslovsdebatten i efteråret 1940 udtalte:

"i den samlingsregering, der blev dannet den 9. april, var kravet om, at den autonatiske lønregulerin; skulle bortfalde, overordentligt sterkt, ja man kan vel næsten sige, at uden dette bortfald kunne regeringen ikke fortsatte."

Det vil sige, at Venstre og de Konservative som betingelse for deres medvirken i samlingsregeringen havde stillet, at prisreguleringen af lønningerne skulle ophaves, men priserne have lov fortsat at stige, at de i det hele taget havde kravet en renlivet kapitalistisk og arbejderfjendtlig politik,. Og socialdemokratiet

var gået ind på at opfylde disse krav - og havde opfyldt dem.

Men reaktionen var fortsat ikke tilfreds. Den har blandt andet også tilfølles med fanden, at ham man først rækta den en lillefinger, vil den have hele hånden.

At det Fritz Clausenske naziparti, som havde fået et pludseligt opsving, angiveligt i medlemmer og ganske øbenbart økonomisk, efter den 9. april nu følte sig tryg i sadlen og følgelig optrådte så frukt og udfordrendem som deres tyske frænder, kan ikke undre. De angreb "systemet og dets udover" og krævede dag ud og dag ind skambest, at Fritz Clausen skulle overtage landets styre.

Også den nazistiske bevægelse L.S. begyndte at røre på sig. Den 24. maj vedtog forretningsudvalget for L.S. således en resolution, hvori regeringen opfordredes til at træde tilbage og give plads for mænd, de havde det danske landbrug bag sig.

Men nu føltes timen også inde for "gode danske mænd" i byerne til at komme det betrængte fædreland til undsætning.

Den 5. maj 1940 bragte Arbejderbladet oplysning om anonyme breve, som udsendtes fra følgende adresse: "Danmark for Folket", Gl. Kongevej 80. Ledelse E.P.K.J. Disse breve indeholdt voldsomme angreb på regeringen, og brev nr. 4 sluttede således:

"Nu var tidspunktet inde, da et forretningensti-
rium bestående af tre-fire dygtige, modige, hand-
lekræftige mænd fik ordet. Vi tillader os i ar-
bødigheid at henstille til hans majestat kongen at
overveje dette og tage affære.
Mænd som f.ex. A.P. Koller, Pürschel, Knud Højgaard
m.fl. turde foreslæs."

Disse kredse havde ikke ringe tilslutning indenfor storindustrien, skibsfarten og andre større erhvervs- drivende. Deres ordfører indenfor pressen var Berling-
til
ske Tidende, som eksempel den 25. juni klart gav udtryk
for hensigten i en artikel, hvori det hed:

"at der i tiden er fremme vigtige opgaver, hvis løsning må bestemmes af rent saglige hensyn, og hvor politiske betragtninger i virkeligheden slet ikke kommer til at foreligge. Til forvaltningsopgaver af denne art vilde regeringsstyret ganske givet vinde ved at man i arbejdet inddrager personligheder, der repræsenterer den saglige viden og den praktiske beslutsonhed."

Bet var således fra mange sider, man ønskede at komme den stauningsske samlingsregering tillivs og fælles for alle regeringsstørmerne var mer eller mindre klart ønsket om en forstærket udbytning af den arbejdende befolkning.

Hvor hentede regeringen i denne situation sin støtte? Angiveligt fra arbejderbevægelsen, men det var en støtte i ord og ikke i handling og kunne ikke være andet. At man på De samvirkende Fagforbunds generalforsamling i maj kunne få forkastet kommunisternes forslag til resolution, nem og i stedet for få vedtaget en resolution, som tog nedskæringspolitiken "til efterretning" og isvrigt hyldede Stauning og takkede ham for vel udført arbejde, var ikke ensbetydende med, at fagbevægelsens hundredtusinder af medlemmer var sindet fortsat at tage nedskæringen "til efterretning".

Allerede ved foreleggelsen af de 9 nedskæringslovo havde Stauning noget irriteret udtalt med tydeligt sigte på den stadigt tiltagende uro indenfor arbejderbevægelsens rækker:

"Det synes at tage tid, før den danske befolkning helt forstår, i hvilken situation land og folk befinner sig, men det må vel gå op for befolkningen, at foruden ro og orden kræves det samarbejde og god vilje til i fællesskab at overvinde de forhåndenværende vanskeligheder."

Jo, den danske arbejderklasse havde ganske rigtigt

noget vanskeligt ved at affinde sig med den kendsgerning, at dens egne ledere i det mest intime samarbejde med reaktionen benyttede sig af de for landet forhåndenvarende forhold til dels at tvinge arbejderklassen ned under sultegrænsen, dels at smitte ind mod selve arbejderklassens rygrad: fagbevægelsen, i det håb at kunne knække den.

Man gjorde jo fra regeringens side end ikke forsøg på at skjule, at det var arbejdsklassen, som skulle bare byrde, og at man kynisk regnede med, at genemførelsen af den økonomiske udplyndring alene ville være mulig, såfremt de faglige organisationers magt var knakket.

Loven om annulering af dyrtidsordningen var således et angreb mod fagforeningerne som sådan, da det var deres medbestemmelsesret om løn- og arbejdsvilkår, dor herigennem groft tilsladesættes. Loven om arbejdsanvisning på landet var et forsøg på simpelthen at likvidere fagforeningerne på landet. Loven om arbejdsdolång og lonskat var et attentat mod alle fagforeningsbevægelserens helligste principper.

Og hvad mere var: Arbejderklassen havde en utryg fornemmelse af, at dette kun var begyndelsen, eller med andre ord, at Berlingske Tidende i uhyggelig grad havde ret, når det karakteriserede forslagene til de 9 nedskæringslove som "den indsebning, der går forud for barberingen".

Fra socialdemokratisk side hævdedes, hvilket ikke

kan forbryse, at uren i fagforeningerne og på arbejdspladserne skyldtes komunisternes landsforræderiske agitation, og man sagte med denne påstand som udgangspunkt at vende arbejdernes interesse fra de stadige bekymringer over dagen og vejen gennem en voldsom hetz mod komunisterne.

Arbejdernes bekymringer havde dog et altfor reelt grundlag og komunisternes politik var altfor solidt underbygget til, at denne hetz i det store og hele kunne krones med held, selvom den her og der, hvor de kommunistiske organisationer var svage kunne bringe visse resultater.

Forholdet var nemlig det, at arbejderne i løbet af de første 8 1/2 krigsmåneder havde måttet afgive 6,3% af sin reallån eller ca. 66 millioner kr., hvilket svarer til ca. 100 millioner kr. på et år.

Dette tab er endda givetvis for lavt sat, idet der dels er regnet med samme lønregulering for landbrugets arbejdere som for industriens arbejdere, hvilket giver en større samlet lønregulering end den, der svarer til de virkelige forhold, ligesom der er regnet med det officielle pristal, hvis svigtende evne til at udtrykke den faktiske prisfordyrelse, ~~x~~ allerede dengang var en kendt sag. Ved bedømmelsen af arbejderklassens stilling som helhed må hertil føjes, at i disse 8 1/2 første krigsmåneder havde gennemgående ca 25% af samtlige danske arbejdere været arbejdsløse. Ved udgangen af april måned 1940 var det samlede antal arbejdsløse ifolge

dokumentation
??
11/5-40)

den officielle statistik 147.248, men dette svarede dog ingenlunde til det reelle antal, bl.a. fordi en ikke af de firmaer, som beskæftigede det største antal arbejdere, var gået over til arbejdsfordeling enten gennem ved at indføre kortere arbejdsuge eller kortere arbejdsdag, og da dette skete uden lønudligning, må det betragtes som en delvis arbejdsloshed, uden at den dog talte med i den officielle opgørelse over arbejdslosheden.

Ie mange forsøg, der underhånden gjordes på at underminere arbejdernes retslige og økonomiske forhold, og som oftest kronedes ned held, tjente heller ikke til at skabe ro på arbejdspladserne og "gød vilje til i fællesskab at overvinde de forhåndenværende vanskeligheder".

Til eksempel annullerede rederne i ly af besættelsen uden videre krigsriskotillag, som samendene straks efter krigens udbrud havde modtaget som et ringe vederlag for deres livsfarlige indsats. Samme dag, som denne beslutning meddeltes, offentliggjorde "den gode danske mand" som statsminister Stauning betegnede skibsreder A.P.Møller, årsregnskabet for et af sine selskaber, Dampskibsselskabet Svendborg. Regnskabet balanceerde 5.5.38.518 kr. og overskudet var opgjort til 3.141.976 kr. Det blev 25% i udbytte til aktionærerne!

Også den gammelkendte metode at få arbejderklassen til at slås indbyrdes om det forhåndenværende arbejde, sagtes praktiseret. Med henvisning til den katastrofalt

store arbejdsklæshed lanceredes parolen om gifte kvinder på deres fjernelse fra arbejdspladserne, og bl.a./Gummi-fabriken i Køge oplevede man den skænsel, at over-tillidsmanden gik i spidsen for dette angreb på kvindernes ligeberettigede adgang til deltagelse i produktionslivet. 150 kvinder blev afskediget, og De samvirkende Fagforbunds næstformand, Eiler Jensen, undså sig i denne anledning ikke for at erklære:

"Normalt er vi af den opfattelse, at kvinden har lige så negen ret til arbejdet som manden, men vi står ikke fremmede overfor tanken om en arbejdsdeling under forskellige former, og i vanskelige tider kan en arbejdsdeling som den nævnte akcepteres som en nødforanstaltning, når den blot ikke gælder kvinder, som selv er forsorgere."

"Normalt" var der ingen grænser for, hvad hr. Jensen og hans meningsfæller indenfor den øverste socialdemokratiske ledelse, var tilhænger af, men desværre udleb disse folks normale perioder i samme sjekkert, som bourgeoisiet havde nedkaldt krigen og al dens forbandelse over arbejderklassen, og som en "nødforanstaltning", hvis egentlig hensigt var at skåne bourgeoisiet for dets egne krigsomkostninger, "akcepterede" han nu ikke alene, at kvinderne kom til at betale disse omkostninger, men tillige at de børsvedes en menneskeret.

Mens de socialdemokratiske ledere således åbenbart intetsomhelst havde lært af 8 måneders krig og en måneds besættelse, så havde til gengæld arbejderklassen lært, og lært grundigt. Den havde lært, at under nationale fraser havde kapitalisterne med de socialdemokratiske lederes hjælp hejst den ubarmhjertige klasse-

kamps fane mod arbejderne og deres politiske, organisatoriske og økonomiske liv. Derfor var arbejderne begyndt at røre på sig. Derfor gik de i forsvarsstilling. Derfor desavouerede de såvel næstformanden i De samvirkende Fagforbund som deres egen overtilleldemand i det foreliggende spørgsmål og gennemtvang genansættelsen af de 150 afskedigede kvinder, omend kun for en kort tid.

Og fra de generalforsamlinger, som de faglige ledere efterhånden ikke så nogen udvej for at udsætte yderligere, kom den ene protest efter den anden, den ene protest skarpere/den anden som vidnesbyrd om arbejderklassens voksende bevidsthed og kampvilje.

Eagernes Forbunds københavnske afdeling afholdt generalforsamling den 29. og 30. april og vedtog en resolution, hvori det hedder:

"Generalforsamlingen protesterer mod, at krigens byrder lægges på arbejderklassen gennem ekstraskatter og omsetningsafgift på livsforståndenheder. Vi stiller os helt og fuldt bag formanden for De samvirkende Fagforbund, Laurits Hansen's udtalelse til offentligheden om, at fagforeningerne ikke vil finde sig i en underinning af pristallet, der danner grundlaget for den dyrtidsordning, som blev afsluttet i efteråret 1939 på betingelse af overenskomsterne forlængelse til marts 1941.

Vi opfordrer De samvirkende Fagforbundsmedlelse til med alle midler at sætte andret bestemmelser om, at omsetningskatten og ekstraskatterne ikke skal medregnes i pristallet, og vi tilsliger D.S.F. vor støtte til ethvert skridt, der går ud på at hindre angreb på arbejderklassens økonomiske og organisatoriske rettigheder."

Arbejdsmændene i Tøllesse erklærede i en resolution fra generalforsamlingen den 27. april bl.a.:

"Vi erkender, at tiden er inde, hvor det er nødvendigt, at vi rustar til kamp for arbejde, for højere løn og højere understøttelse.

Vi erkänner, at tiden er inde til, at hele vor klasses kraft sættes ind for, at nogle af de byrder, vi bærer på, lægges over på de, som økonomisk er i stand til bære dem.

Det, der igennem kriseforanstaltningerne er skaffet os af de mænd, vi har kampet for at få i spidsen for ledelsen af land og folk, er til nu kun resulteret i højere priser, stedigt stigende kontingenter, dirligere leveforhold i det hele taget. Dette skal bringes til opklaring!

Den 21. maj erklærede Specialarbejder-Forbundets hovedbestyrelse i en lang udtalelse til regering og rigsdag bl.a.:

"Specialarbejder-Forbundets hovedbestyrelse sender sin skarpe protest mod den politik, der her i landet føres mod det arbejdende folk, hvis indsats er det hele grundlag for samfundets beståen, og kræver, at regeringen vender sig mod de besiddende klasser i dette land og där tager de omkostninger, den kapitalistiske krise kostar.

Vi henstiller samtidig til regeringen omfående at sege fremmet en moratoriumsgivning, der løper betalingen af offentlige afgifter som renter og husleje for arbejderklassen."

Samtidig med disse protester mod udviklingen i almindelighed rejstes på næsten samtlige generalforsamlinger debatten om de arbejdsløses fortvivlede stilling, mundende ud i et krav til regeringen om 100 dages ekstra understøttelse til de arbejdsløse, hvis vedtegtnemssige understøttelse ikke nu var opbrugt, og som derfor var henvist til socialkontorets bureaukratiske og ofte direkte arbejderfjendtlige behandling.

Mens toppen af fagbevægelsen var travlt optaget af at mørkelægge fagbevægelsen og stække dens modstands- kraft, fortsatte de menige fagforeningsmasser, tilskynnet og ledet af kommunisterne fortsat og støttet dagens gerning, hvilket vil sige, at de stod vagt om fagforeningerne og ikke tillod, at disses oprindelige rolle som varetagere af arbejdernes økonomiske interesser rokkedes.

Det er betegnende for de ledende socialdemokraters

optræden i denne tid, at formanden for De samvirkende Fagforbund, Laurits Hansen, som tillige var socialdemokratisk medlem af Københavns borgerrepræsentation, kun tog ordet een gang i hele dæmlingen 1959. Ved den bemerkelsesverdige lejlighed udtalte han ifølge "Borgerrepræsentationens forhandlinger" side 1964:

"Under henvisning til paragraf 13 i den for denne særling gældende forretningsorden skal jeg på min gruppens vegne tillade mig at foreslå, at sagen afvises."

"Sagen" var et kommunistisk forslag om en udvidelse af skolebespisningen til at gælde også for sommerhalvåret under hensyn til de for den arbejdende befolkning så vanskelige tider. Med socialdemokratiets og de konservativeres stemmer blev "sagen" afvist. Landets øverste faglige tillidsmand kunne virkelig mæde op med resultat også af sit arbejde i den københavnske borgerrepræsentation!

De mange restriktioner og de økonomiske byrder, som haglede ned over den brede befolkning måtte naturligvis ramme middelstanden, som ikke havde nogen faglig organisation til at øve modstand, særlig hårdt. Især gik det ud over de mange småhandlende, hvis eksistens i højesta grad er betinget af, at arbejderne - først og fremmest arbejderne - har penge at kæbe for. Disse små forretningsdrivende ramtes dobbelt af krisen, dels ligesom arbejderne gennem forhøjelsen af alle udgifter og påligning af nye skatter og afgifter, direkte som indirekte, men derudover tillige ved, at deres indtagster mindskes som følge af mindre salg. En tur gennem

Københavns gader i disse besættelsens første måneder talte sit tydelige sprog om, hvor galt det i virkelig heden var. Skiltet "Butik til Leje" forkyndte den ene gang efter den anden, at her var en lille handlende slæt ud og henvist til socialkontoret. Kommunisterne syntes at være de eneste, som havde øje også for denne skyggeside af besættelsen, ialfald var de de eneste som gang efter gang kravede dels ophævelse af omsetnings-skatten, som ville give arbejderne lidt flere penge at købe for og derigennem de små handlende lidt mere handel, og dels moratorium, betalingshenstand, for huslejen og på en række andre områder.

At også den sociale forsorg under disse forhold var reaktionen en torn i ejet og selvsagt i første række arbejdsløshedsunderstøttelsen, understregedes af Kristeligt Dagblad, som efter at have fastslået, at "Tiden ikke opfordrer til med flid at fremelske modsætnings-forholdet mellem klasser og erhverv", fastslår:

"Overført på sociallovgivningen må dette betyde revision af de principper og paragraffer, som har vist sig at tjene modsætninger mere end fellesskabet. Vi har nu mindre end nogensinde råd til at oprettholde en forsorg eller statsunderstøttet forsikring, som kan misbruges til at undergrave selv-hjælpsviljen eller hindre udførelsen af samfunds-gavnligt arbejde. Det kan ikke for fremtiden anses for en statsopgave at underbygge bestemte klassers eller gruppers surlige kryv til det øvrige samfund, navnlig ikke når disse fordringer præsenteres i den i vor tid smidvanlige, truende form."

Selv Kristeligt Dagblad undså sig altså ikke for at gribte til reaktionens skidneste våben og insinuere, at de arbejdsløse hyggede sig under statsunderstøttet dovenskab.

Som akkompagnement til dette stormøb mod den arbejdende befolkningens levevilkår, proklamerede de danske kapitalister resultatet af deres hidtidige anstrengelser.

Af de selskaber, som indtil den 15. maj 1940 havde meddelt deres udbytte for 1939, var der 46 som tilsammen kunne fremvise et samlet udbytte på 42 millioner kr. - og det skønt året 1939 kun omfattede tre krigsmåneder, og krigsudbytningen ikke havde nået sin fulde højde inden driftsåret sluttede.

Det er forståeligt, at den radikale ordfører ved rigsdagens behandling af de 9 nedskæringslove følte trang til på borgerskabets vegne at sige stauning tak for den store andel, han havde i, at nedskæringen havde givet så smukke resultater. Den socialdemokratiske statsminister hyldedes ned følgende ord:

"Det ville næppe have været muligt at gennemføre dem (nedskæringslovene - red.), hvis der ikke havde stået en autoritet bagved. statsministeren har med sine mange års forerkab blandt arbejderne vundet sig denne autoritet, og han har ved at gøre disse forslag til sind vist, at det er samfundspolitik, der føres her i landet."

Hr. Rager havde fuldkommen ret. Det ville virkelig ikke have været bourgeoiset muligt at gennemføre denne blodige nedskæring, dersom ikke Th. Staunings socialdemokratisme havde ødelagt arbejderklassens sammenhold og modstandskraft.

Den støtte, regeringen kunne hente fra arbejderbevægelsen, var således/problematisk art. Endnu en tid ville det vel være muligt takket være beherskelsen af det store faglige apparat med de mange ydmynde socialdemokratiske funktionærer at opretholde fiktionen om,

et arbejderne stod bagved regeringen. Resolutioner fra de store kompetente forsamlinger til bekraftelse heraf, ville man fortsat være i stand til at fremskaffe, men hvorlange ville man være i stand til at afholde arbejderne fra selvständige aktioner, fra handling. Det var spørgsmålet. Og det var herom kampen stod mellem på den ene side kommunisterne, som utrætteligt i fagforeninger og på arbejdsplasserne kampede for virkeliggelsen af partiets politik, således som den var formuleret i brevet til medlemmerne af 15. april: at "sikre de gxi faglige organisationers frihed og eksistens, varetage det danske folks politiske, sociale og økonomiske interesser og beskytte vo^rt lands folkestyre og nationale selvständighed" - og på den anden side samarbejdspolitikerne, som gennem Staunings ord den 9. april ikke vidste bedre end at opfordre "befolkningen til rolig og behersket holdning overfor de forhold, som nu er opstået. Ru og orden må præge landet, og loyal optræden må udvises overfor alle, som har en myndighed 'at udøve'".

Til de mange vanskeligheder, regeringen gennem sin politik beredte sig fra befolkningen, kom ydornere vanskeligheder af intern art, dels indenfor hør og flådes øverste ledelse, dels indenfor regeringens egne rækker.

Allerede den 10. maj ansægte viceadmiral Rechnitzer om afsked, hvilket bevilgedes ham med pension. Viceadmiral Rechnitzer havde som allerede nævnt om morgenen den 9. april på direkte forespørgsel fra Holmen givet ordre til, at der ikke måtte skydes på det tyske transp

portskib, som bragte de første besættelsestropper til København. Som det fremgår af et privat brev, han senere sendte til den nazistiske storadmiral Raeder, handlede viceadmiralen her ud fra private politiske synspunkter, ifølge hvilke situationen "ikke var akut for Danmarks vedkommende".

I begyndelsen af juni indgav generallejtnant Prior og general Gortz ansøgning om afsked, men ved indgriben fra ministeriets side lykkedes det indtil videre at få sagen stillet i bero.

Medens der dengang ikke blev givet nogensomhelst motivering for disse opsigtvækkende skridt, har generallejtnant Prior i sommeren 1945 - kort før sin død - overfor den parlamentariske kommission forklaret blandt andet:

"Efter at de rester af den danske hær, som tyskerne tilledt at bestå, var trukket sammen i garnisonerne i Holbæk, Randers og Sønderborg, erklarede tyskerne, at der netop i disse byer eller deres umiddelbare nærhed lå nogle for den tyske stat krigsvigtige virksomheder. Ved Holbæk Kyndbyverket, i Randers vaggonfabrik Scandia og i Sønderborg et for vernerhagen meget nødvendigt automobilverksted eller fabrik. Hun måtte nu befrygte, påstod tyskerne, at englanderne ville nedkaste faldskermssabotører i og omkring de tre danske garnisonsbyer for at sabotere disse krigsnædvendige virksomheder, og da tyskerne i henhold til overenskomst ingen tropper tjavde i de tre nævnte byer, forlangte man, at den danske hær skulle bevogte de tre virksomheder og uskadeliggøre de engelske faldskirmsjegere, tyskerne påstod at frygte."

Til dette krav svarede regeringen straks ja, men general Prior svarede nej og begrundede sit nej med, at dette fra tyskernes side var et forsøg på at liste Danmark ind i krigen mod England, og dette ville han under ingen omstændigheder være med til. Regeringen prøvede på at tvinge ham til det, men i stedet for at

efterkomme ordren sagte han - der var 65 år - sin afsked efter tjenestemandsloven (og fik den ongående bevilget)

I juni 1948 afhørtes fhv. krigsminister Brorson i den parlamentariske kommission om det passerede. Efter at være gjort bekendt med general Priors udtalelse, forklarede han:

"Jeg erindrer ganske tydeligt dette om, at der kom en henvendelse. Det skete jo daligt enten om det ene eller om det andet, men dengang, det var vist i juni 1940, kommer altså denne henvendelse, eller forespørgsel, om vi vil sætte vægt eller passe på Kyndboymarkedet, på Scandia i Randers og på en virksomhed i Sønderborg. Vi drøftede det i et ministermøde og var naturligvis ubehagelig berort at, at vi skulle besætte os med dette her, men vi kom hurtigt til kårkred over, at her gjaldt det efter vor opfattelse et taktisk træk fra vor side...."

Brorson forklarede derefter vidt og bredt, at det hele var bar "kamouflage", men at Prior ikke ville forstå døt og fastholdt, at i så fald tog han sin afsked, hvilken beslutning vel nok i nogen grad blev underbygget af, at Brorson skarpt forholdt ham, at det var regeringen, der bestemte. Han ordnede det så sådan, at Prior fik orlov et par måneder, indtil han fyldte 65, og derefter blev han afskediget.

Den forhenværende forsvarsminister Brorson sluttede sin forklaring med disse ord:

"Vi ville ikke skyde på englænderne, ikke under nogen omstændigheder, men det er dog klart, at hvis vi endelig blev tynget til at have et par soldater derude, kunne vi ikke roligt se på - det er blot et tankeeksperiment - at der trængte engelske faldskærmsjagere ind og lagde dynamit under et eller andet, så hele verket blev ødelagt. Derfor behovede man ikke at skyde på dem, og jeg kan parallelt herved anføre de vagter, vi havde omkring de forskellige depoter og slotte: hvadenten det var englændere, tyskere eller tyrkere, eller hvem der i det hele taget kom, så skulle disse ting forsvareres, men det var skam ikke vor mening, at der skulle skydes derude...."

Man forstår, at en ansvarsbevidst general ikke har

anden udvej end at pakke sit tas og gå, når han til over-
omhet har en forsvarsminister af denne kaliber. Brorsens
udtalelser dækker imidlertid på smukkeste måde regerin-
gens forsøg på at dække sig ind til begge sider. Dens
villighed til at tjene tyskerne og dens frygt for at
støde englanderne. "Det var skam ikke vor menig, at
der skulle skydes deføude - men hvem der i det hele taget
kom, så skulle disse ting forsvares." Nå, regeringen slap
da af med general Prior, som ikke ~~var~~ egnede at fatte
en så klar ordre, og til gengæld udnevntes general Gortz
til kommanderende general. Og han mestrede til gengæld
spillet! I enhver henseende.

Men end ikke inden for sine egne rækker evnede rege-
ringen at praktisere det sammenhold, som den i tide og
utide pålagde befolkningen at udvise.

Det var Konservative og Venstre, som pressede på.
Under behandlingen af kriselovene i folketingset ytrede
Ole Bjørn Kraft sin tvivl om, hvorvidt "regeringens
sammensætning er det rette redskab for den nødvendige
handlekraft". (citat fra mussolini-bogen om handlekraf-
tige regninger)??

De konservative ønskede sig tildelt fagministerier.

Noget senere erklærede den nyvalgte gruppeformand for
Venstre, Knud Kristensen, dog, på et møde i Slangerup
den 16. juni, at Venstre ikke ville lade sig repræsentere
ved fagministre under den gamle ledelse, medmindre man
fik visse garantier for en andret politik.

Den 17. juni havde L.S. telegrafisk indkaldt til
repræsentantskabsmøde i Århus og lod herfra kendza-

"Formanden Knud Bach redogjorde for Tyskland-forhandlingerne. Han udtalte sin dybeste mistillid til regeringen og landbrugsrådet, idet han henviste til den redegrelse, han havde udsendt til alle landmænd. Det forelå oplyst, at landbrugets produktion var borthandlet på uforståelige vilkår, hvilket må føre til varige forringelser af bestyrkerne. Regeringen er efter sin fortid negnet til at føre disse forhandlinger. Den har bevist, at den ikke er i stand til at bringe os i det rette tillidsforhold overfor Tyskland, hvormed vi gentager kravet om dens tilbagetræden. Vi erkender det nu som utilstrækkeligt kun at beskæftige os med faglige spørgsmål, idet bondens stilling først og fremmest afhanger af den nærmeste tids politiske udvikling her i landet. L.S. vil som landbrugsfaglig korporation i loyalt samarbejde med bondepartiet, D.N.S.A.P. og alle opbyggende kredse i vort folk medvirke ved dannelse af en på bred basis hvilende sammenlutning af alle nationale og sociale krafter, der vil afsløse det bestående partipolitiske system."

Fuldkommen enighed mellem disse genrejsere var der dog ikke. Den 20. juni protesterede Valdemar Thomsen på Bondepartiets vegne mod påstanden om, at partiet var gået i forbund med nazisterne, men den 25. juni udtalte partiets rigsdagsgruppe, at det ned tak havde modtaget L.S.'s meddelelse om at yille samarbejde, og senere gik partiet sammen med nazisterne og Svend E. Johansen.....parti, med fuld musik ind for et genrejsningsprogram, som var udkastet af L.S.-Hovedingen Knud Bach.

Gennem Ritzaus Bureau udsendte landbrugsrådet en åbenbart af regeringen inspireret erklaring, hvori man havdede, at den af L.S. iværksatte mistankeliggørelses kampagne med hensyn til Danmarks afsætning af landbrugsprodukter til Tyskland, intet havde med de faktiske forhold at gøre, men derimod viste, at L.S. uden at mdddele dette til de ansvarlige myndigheder i Danmark forud for den 9. april 1940 i langere tid havde

fort private handelsforhandlinger med kredse i Tyskland.

Erklæringen sluttede med følgende ord:

"Den mistankeliggørelsens kampagne, som L.S. nu har sat igang, har intet med de faktiske forhold på disse områder at gøre, men må skyldes andre motiver."

Disse andre motiver var det ikke vanskeligt at få sjæ på. Stridighederne indenfor regeringspartierne var ikke nogen hemmelighed for befolkningen. Og "genrejserne" ejnede her en mulighed for at komme til magten.

Alt imens pressede Venstre og Konservative hårdere på. Knud Kristensen har senere overfor den parlamentariske kommission oplyst:

"- ved forhandlinger om en ondannelse af regeringen den 8. juli 1940 udtrykte jeg også ud fra den opfattelse, at et fagministerium med ministre fra alle partier ikke ville være tilstrækkelig handikraftigt, min betankelighed og stillede på partiets vegne følgende betingelser for at indgå i en samlingsregering:

1. En handelspolitik, der tilsigtede at skabe den størst mulige eksport og import.
2. Ligelighed i erhvervs- og prispolitik.
3. En lønpolitik tilpasset erhververnes bærecvne og udelukkelse af arbejdskampe.
4. Halbevidste bestrebelser for at fremme arbejdskraftens bevægelighed.
5. Endringer i sociallovgivningen med det formål at gøre folket interesseret i at hjælpe sig selv og skaffe sig arbejde.
6. Forenkling af administrationen bl.a. ved ophevelse af det erhvervskonomiske råd og Valuta-centralens ondannelse.
7. Tidssvarende og påkravede reformer på det finansielle område.

Disse spørgsmål blev under de følgende forhandlinger bl.a. mellem statsminister Stauning og partiformandene besvaret tilfredsstillende, hvorefter Venstre erklarede sig rede til at deltage i den nye samlingsregering med fagministre.

Hed højtagelse
sign. Knud Kristensen.

I stedet for blankt at afvise Knud Kristensen skarisse ultimatum og oplyse folket om dette ondartede forsøg på med de tyske bajonetter i ryggen at gennemtvinge

det, man hidtil ikke havde haft politisk magt til, tav
sivel Stauning som alle de øvrige socialdemokratiske lede-
re, de akcepterede Knud Kristensens ultimatum, og de gen-
nemførte til punkt og prikke de forlangte nedskæringer
af folkets levevilkår.

Ned de socialdemokratiske lederes løfte om at ville
gennemføre de forlangte nedskæringer var grunden lagt til
den politiske samling, som folket måtte kæmpe imod indtil
det den 29. august 1943 satte samlingsregeringen fra be-
stillingen.

De fem samarbejdende partier - Det konservative Folke-
parti, Venstre, Socialdemokratiet, Det radikale Venstre
og Retsstatspartiet - kundgjorde den højtidelige beslut-
ning om i fellesskab at få folket gennem udsendelsen af
en højtidelig proklamation den 2. juli 1940. Det hedder
heri om samarbejdspolitikens mål:

"De på Rigsdagen repræsenterede partier, der ønsker
den bestående forfatning bevaret som grundlag for
det politiske liv, har besluttet at gennemføre et
nationalt dansk samarbejde.

Partierne legger alle partiueverensstemmelser
tilside og sænkes til sikring af den uafhængighed
og integritet, som er til sagt vort land, og som er
folkets fornemste ønske.

Dette samarbejde vil på Rigsdagen og gennem
regeringen virke for løsningen af de opgaver, som
tiden fører frem, og hvilket vil det være nægtstå-
liggende at gennemføre sådanne reformer, som også
med hensyn til budgetter og statsøkonomi under de
ændrede vilkår skaber sikkerhed for sunde økonomi-
ske forhold.

Desuden vil man skride til sådanne foranstaltninger,
som kan bidrage til formindskelse af understøt-
telsestrangen, ved at den arbejdsdygtige befolkning
føres over til udforelse af arbejde, der kan tjene
til sikring både for de arbejdslose og for
samfundet.

Isvrigt vil det være formålet at bringe dagens
opgaver til hurtig løsning og at sikre det bedst
mulige samarbejde med de nationer, med hvilke for-
bindelse er mulig, og hvis forståelse vi også op-
kalder.

Nationalt samarbejde med disse folk er målet
for vores partiers bestrebelser.

For at sikre samarbejdets udvikling og tilrettedelegget arbejdet, når rigsдagen ikke er sammen, valger partierne et fællesudvalg på to medlemmer fra hvert af de fire partier og et medlem fra Danmarks Retsforbund."

Med denne erklaring og nedsættelsen af det proklamerede udvalg - det såkaldte niwandsudvalg eller samarbejdsudvalget - var det politiske samarbejde lagt fast for tiden fremefter. Det førte nationalt kendingsmærke og betjente sig til enhver tid af højstente ord om, at dets arbejde var baret af den ørligste vilje til at sikre nationens og folkets vel, men præmisserne, hvorunder dette samarbejde var indgået, var direkte unationale, såvidt som det aldrig kan være i nationens interesse, at arbejdsklassen trykkes ned på et sultenniveau, ja, under dette, blot for at overklassen, at kapitalisterne kan bevare og øge deres hidtidige udbytte. Og at dette var tilfaldet kunne ingen, der læste programudtalesen, være i tvivl om, thi det eneste positive løfte den nye partidannelsen havde på sit program, det eneste løfte om den fremtidige politik var jo i virkeligheden: Tvangsarbejde.

Af frygt for at do begik Socialdemokratiet politisk selvmord. Det tilsluttede sig en partikoalition, hvis politik kondetegnedes af neskeringslovene, og hvis åbentare mål ifslge Knud Kristensens ultimatum var nye og endnu mere drastige nedskæringer. Sjeldent er det blevet udtrykt på klart og kynisk som i det Knud Kristensenske ultimatum - der fandt tilslutning i alle borgerlige partier, også Socialdemokratiet - hyad

disse kredse lægger i begrebet nationalt. Hätte det aldrig blive glemt, at deres nationale følelse sidder i tegnebogen, og at de kun betjener sig af ordet national og de følgelser, som kan opvækkes i folket med dette ord, for at vildføre folket og pleje egne, klasseegoistiske interesser.

Danmarks kommunistiske Parti besvarede den "nationale samlings" proklamation med følgende erklæring, som udsendtes den 3. juli 1940.

"Kommunisterne anser ikke en principiell partikation for at være i overensstemmelse med demokratiets forudsætninger eller i stand til at overvinde tidens vanskeligheder for land og folk, som "fulleserkleringen", hvis ~~hvor~~ eneste reelle programpunkt hedder ubetalt tvangsarbejde som middel mod arbejdsløsheden, antyder, vil bestrebelserne eensidig i endnu højere grad end hidtil gå ud på at pålægge folket økonomiske byrder og politiske restriktioner, til gavn for overklassen og reaktionen.

Vort parti, som ikke har været indbudt til noget sådant samarbejde og intet ønske har om at komme med deri, er af den opfattelse, at det der tiltranges, er det arbejdende danske folks samarbejde, virkelig gjort gennem dets organisationer. Vi er af den opfattelse, at den regering der tiltranges, er en regering udgået fra det sunde, arbejdende danskefolk, og med støtte fra dette.

Ett sådant samarbejde og en sådan regering vil være i stand til at føre vort land frelst gennem alle vanskeligheder og i samarbejde med andre folk sikre dets nationale integritet og uafhængighed.

3. juli 1940.

Danmarks kommunistiske Parti
Politisk udvalg.

Under den politiske generaldebат i Folketinget den

4. juli uddybede Aksel Larsen det kommunistiske partis syn på den "nationale samling" i en tale, hvil hovedindhold var dette:

"Som ordførerne hidtil har lagt denne "generaldebat" an, er det klart, at for den drejer det sig idag om ord. Imorgen, når den udvidede bemyn-digelsciov til den nye regering skal til behandling, drejer det sig om realiteter.

Det var ord, vi hørte fra de foregående talere. Men ord gør det ikke, og ordet Danmark gentaget indtil hæslighed i alle mulige sammenstillinger gør det heller ikke. Det andrer ikke den kendsgerning, at i vores land er der rige og fattige, at dets kapitalistiske samfundsforhold er uretfærdige og urimelige, og at kapitalismen betyder udbytning, ulykke, krig og nød og national undertrykkelse for folkene.

Danmark - det er for mig arbejderen ved maskinen og på stilladset, det er bonden bag ploven, det er fiskeren, som rygter sine garn, det er håndværkeren på sit værksted og den intellektuelle ved sin syssei - men det er ikke kapitalisten, som udnytter dem og tilrænner sig deres arbejdes frugter.

De ordførere, der uden at angive, hvad de mente med det, slog om sig med ordet Danmark, repræsenterede det nydannede, såkaldte "dansk nationale samlings-parti", som med Oluf Pedersen som andelig vimpel og fysisk ballast forkynder, at det har kastet alle principper over bord, at det er en principiels partikoalition, hvilket bestemt strider mod såvel den grundlovs ånd, som de herrer påbeträber sig, som mod demokratiet principper. Men det skal slås fast, at det hører til arbejderbevægelsens rigtige børnolærdom, at en sådan samling kun er mulig derved, at en del af dens deltagere ikke ofrer deres tidligere principper og ofrer deres interesser, som de er valgt til at repræsentere. Dette har Socialdemokratiet gjort.

Den hidtidige lovgivning under krigen, såvel før som efter 9. april er et vidnesbyrd herom. Men hensigten er, som det fremgik af statsministerens tale og af den udsendte felleserklæring (hvis eneste konkrete programpunkt hed: ubetalt eller elendigt betalt tvangsarbejde), at nu skal der komme endnu værre foranstaltninger for det arbejdende folk.

Den "nationale samling" fra Frisch til Kraft ligger i denne henseende i konkurrence med den anden koalition, den "lille entente" af de mest rabiate og reaktionære kredse i landet, som under hr. Fritz Clausens forrærsråb har tonet flag. Hver gang, disse folk laver en demonstration eller gør et fremstød, bliver de formelt afvist men reelt imødekommen (smørprisens forhøjelse er et eksempel - den kom som svar på proklamationen fra Århus). Og Socialdemokratiet forklarer arbejderne, at når bare vi selv får lov at fås kniven, gør det ikke så ondt, det anbefaler at begå selvmord for ikke at blive slæbt ihjel.

Man har påberåbt sig både kongen og folket. Vi kommunister tror på folket. Mange kan det tåle, lange kan det lade sig vildere og se sin tillid svigtet - men den dag kommer, hvor det tager sin skebue i egen hånd og selv bygger landets fremtid. Påberåb i jer kun jeres forenede 1.700.000 stemmer fra sidste valg og fortæl, at enhver kritik af jeres nedskæringsloves morder "kold avisning" i folket - murervalget og andre begivenheder i fagbevægelsen taler deres tydelige sprog.

Altid var det folket selv, der reddede og bevaredes landet, når det var i størst nød - aldrig de store og magtige, som foretrak at ordne sig med de fremmede og om muligt sammen med dem udbytte og undertrykke folket.

Danmark er ikke herremændene (indenfor eller uden for Fritz Clausens brigade), det er ikke kuponklipperne, industribaronerne, storgrossisterne og deres tilgængend, som altid kun er nationale og bringer ofre i ord, men som kun tanker på i gerning at råne til sig. Danmark er som vort lands store son, Martin Andersen Nexø, siger "Kredsen af de trofaste, som ofrer deres eget, for at bygge på en ny tilværelse".

Overfor denne klart udtalte tro på folket og folkets evne og vilje til at tage udviklingen i sin hånd og redde og bevare landet, overfor denne klart udtalte afstandtagen fra de fremmede undertrykkere og deres danske håndlanger, svarede statsminister Stauning, at det danske folk måtte indrette sig efter tidens vilkår. Den tid, der førstår, vil sikkert stille vort folk, som andre folk, overfor betydelige opgaver, og "jeg har ønsket at benytte lejligheden til at fremhæve dette, fordi man næppe helt har forsonet sig med det, der er under udvikling", men "for den tilspasning, som er forneden" vil det være af afgørende betydning at fastholde forvisningen om, at vi skal vedblive at være en selvständig dansk nation. Gid samarbejdets ånd fortsat må leve inden for vores grænser og gud Danmark må komme lykkeligt igennem og over den alvorsfulde tid, vi oplever!

Altså kun bebrejdelse mod folket fordi det ikke helt har forsonet sig med det, der er under udvikling og krav om tilpasning, - det var statsministerens, det var den nationale samlings moralske begründelse for at befolkningen skulle affinde sig med endnu større byrder og afsavn.

Skont grundlaget for den politiske sammenrotning var skabt gennem proklamationen af den "nationale samling" og nedsættelsen af niamsudvalget, stod det vanskeligt

endnu tilbage, nemlig sammenætningen af den regering, som skulle føre de nye nedskærings- og tilpasningslove ud i livet.

Skønt samarbejdspartierne i deres proklamation højtideligt havde erklæret, at alle parti-uoverensstemmelser var lagt tilside, viste det sig, da regeringens sammenætning kom på tale, at disse uoverensstemmelser fortsat bestod og var i stand til at gøre alle konne ord om samarbejde og samling til skamme. Venstre kravede flere ministre end de konservative, og kampen om benene rasede til langt ud på aftenen den 4. juli. Fredag den 5. juli meddelte pressens radioavis i sin middagsudsendelse på halvofficiel måde den ministerliste, som var resultatet af 5 dages forbitret slagsmål mellem fraktionerne i det nye "nationale" enhedsparti.

Den bestod af 5 socialdemokrater, 3 venstre, 2 konservative og 2 radikale. Trods stark konservativ modstand var dr. Munch fortsat udenrigsminister.

I løbet af fredagen forelagde Stauning kongen denne liste, og her skete ~~skønt~~ der det for dansk arbejdarbejgelsø og dansk demokrati uhyre alvorlige, at kongen ^{liste} pure nægtede at godkende den forelagte/og dermed til-sidesatte rigsdagens bestemmelsesret. Starke krafter indenfor erhvervslivet havde været i bevægelse. Beve-gelsen "Danmark for folket", som allerede er omtalt og som i anonyme breve bl.a. havde anbefalet kongen at gøre brug af sådanne "gode danske mænd" som f.eks.

A.P.Møller, Pürschel, Knud Højgård m.fl., havde ikke

talt for døve øren. Kongen ønskede "nye folk" ind i regeringen, mænd udefra, fra erhvervslivet og luftede også tanken om et ministerium med en helt anden chef, idet han henvendt til Stauning bemærkede, at han kunne jo blive socialminister.

Skønt 20 år var forlabet, hædte kongen ikke glemt 1920, og de samme økonomiske krese som dengang havde bevidst og kynisk arbejdet henimod et nyt 1920-kup.

Arbejderbladet kommenterede den 6. juli 1940 den opståede faretruende situation i en ledende artikel, hvori det bl.a. hed:

"Hvad samlingspartiernes forfærdende impotens bører i sig, skal heller ingen være i tvivl om. Det er kapitalismens "parlamentariske" administratorer, der har spillet fallit, før de fik startet det nye firma.

Situationen er derfor den, at kun det arbejdende folks evne og vilje til at holde alskens reaktionært utsj ned, kun det arbejdende folks vilje til at bevare Danmark og det danske folks frihed, nu kan slå spillet i stykker for reaktionen.

Hvad der end sker, eller ikke sker i de nærmeste timer: arbejderklassen bør holde sig rede til at tilkendegive sin mening, og gøre det på en måde, som ikke kan misforstås hverken på Christiansborg eller Amalienborg!

Et nyt 1920 skal ikke kunne finde sted uden dansk arbejderbevægelses mest forbitrede modstand."

Den danske arbejderbevægelse var sig imidlertid endnu ikke faren bevidst og Danmarks kommunistiske Parti ikke tilstrækkeligt stort til alene at præge udviklingen. Berlingske Tidende erklærede i en 6-spaltet overskrift den 5. juli: Uantagelig løsning! og således blev det. Kongen og reaktionen fik sin vilje sat igennem.

Mandag den 8. juli - efter en hel uges skanderier - fik Stauning omsider sin "nationale" regering dannet. Tilbage af den store socialdemokratiske valgsejr i 1939 var herefter 4 ministre i et ministerium på 12 mand.

Således havde de socialdemokratiske ledere forvaltet det mandat, velgerne havde givet dem. Stauning slap for at blive degraderet til socialminister. Han bevarede statsministerposten og socialdemokratiet fik desuden finansministeren, Vilh. Buhl, arbejds- og socialminister Johannes Kjærhol, og landsbrugsmesteren Bording.

Venstre fik 2 ministre, nemlig forsvarsministeren Søren Brorsen og indenrigsministeren Knud Kristensen, Konervative fik 2, nemlig Handelsministeren Christmas Møller og kirkeministeren K. Fibiger, radikale 1, nemlig undervisningsministeren Jørgen Mørgensen. Hertil kom så de af reaktionen og kongen krævede "nye mænd", som viste sig at være: udenrigsministeren Erik Scavenius, ministeren for offentlige arbejder Gunnar Larsen og justitsministeren statsadvokat Harald Petersen.

Erik Scavenius var ikke nogen ny mand i dansk politik. Han var udenrigsminister under den første verdenskrig fra 1914 til 1914, han havde været gesandt i Stockholm fra 1924 til 1932 og efter sin hjemkomst herfra havde han indtaget formandspladsen i A/S Politikens bestyrelse og på dette blads politik i hans formandstid ses det tydeligt, at det ikke netop var journalistiske interesser, der var hans hovedbeskæftigelse. Den sidste halve års års for besættelsen havde han tillige været dansk udenrigsminister af gavn, mens P. Munch var det af navn. Han var fra gammel tid kendt for sin tyskvenlige indstilling og havde mange personlige bekendte i det

Wilhelminiske Tysklands øverste ledelse. Om den nye justitsminister, Harald Petersen, erklærede Stauning, at når denne havde fået tilbuddt posten, skyldtes det, at han som statsadvokat for særlige anliggender havde vist gode evner til at forhandle med de tyske embedsmænd)

Gunnar Larsens indtræden i regeringen betød dels, at dansk kapitalisme, som hidtil fortrinsvis havde været engelsk orienteret, nu benyttede chancen til at lægge roret om med kurs mod syd; og dels, som han sagde i sin tiltredelseserklæring, at nu måtte dansk politik, økonomi og sociale forhold lægges om.

At optagelsen af disse tre ikke-politikere i det nye ministerium ikke var Stauning fremmed, turde fremgå af, at han allerede så tidligt som den 26. juni i et privat middagssekskab, hvori deltog Stauning, Scavenius, Christmas Møller og Gunnar Larsen, ifølge Scavenius havde haft "lejlighed til at danne sig et indtryk af, hvorvidt vi var villige til ved en evt. omdannelse af regeringen at indtræde - for Christmas Møllers vedkommende at fortsætte som fagminister - i den nye regering. Det er mit indtryk, at såvel Christmas Møller som Gunnar Larsen var positivt indstillet til denne tanke."

(Erik Scavenius: Forhandlingspolitiken under besættelsen - s. 43).

Om hensigten med den skætsede fordeling af ministerposterne mellem politikere og ikke-politikere, skriver Erik Scavenius (s. 53):

"Ved at disse 3 ministre (næmlig de tre som frembedst først interesse for nazisterne) besattes med ikke-politikere, der ikke som de politiske var afhængige af stemningen, blev resultatet, at der på disse poster kom folk, der i højere grad end politikerne kunne øfre sig for opgaven overfor tyskerne, og samtidig undgik man at skade de politiske ministre og eventuelt gøre den uegnede til fortsat politisk virksomhed, når det hele engang var overstøet."

Man forestår, at Vilh. Buhl, ved en senere lejlighed, da han havde overtaget statsministerposten efter Stauning har kunnet "udtale sin tilfredshed med forannevnte fordeling af rollerne, hvorved de upolitiske ministre dækkede regeringen overfor tyskerne, mens de politiske repræsentanter i ministeriet var tog ~~na~~ samme opgave over for det danske folk" (s. 55).

De upolitiske repræsentanter i regeringen tog straks fra den første dag fat på løsningen af deres opgave: at ~~dække~~ regeringen over for tyskerne". Straks i det første ministermøde, den 8. juli, forelagde Scavenius en af ham forfattet erklaring om regeringens udenrigspolitiske linje, den lodssåledes:

"Ved min overtagelse af udenrigsministeriet vil det findes naturligt, at jeg fremsætter nogle bemærkninger om Danmarks udenrigspolitik. Jeg vil herved drage en parallel mellem forholdene under verdenskrigen og nu.

Det har været den lille stats opgave at føre en politik, der holdt landet uden for de store stater kamp. Opgaven måtte nærmere forstås således, at Danmark under ingen omstændigheder måtte komme i strid med sin store nabo mod syd. Denne politik har fundet Tyklands forståelse og støtte såvel under verdenskrigen som under den nuværende krig - med den forskel, der følger af de forandrede muligheder for krigsførelsen.

Med denne forskel taget i betragtning kan man sammenstille begivenhederne i august 1914 og i april i år. I begge tilfælde var det den tyske politiks mål at holde Danmark uienfor krigsbegivenhederne, idet landet ved sin beliggenhed delte Østersø-fronten i forhold til England. Som følge af de andrede vilkår for krigsførelsen måtte opgaven denne gang væsentlig tilfulde de tyske land- og luftstridskrafter, medens den under verdenskrigen alene læstes af den tyske flåde. Det må

bemerkes, at denne omstændighed - de tyske stridskrafters tilstedeværelse i landet selv, hvor friktionssloft den end lykkeligvis udløber - ganske naturligt har gjort forståelsen sværere for det danske folk. Under verdenskrigen udelukkede den tyske flådes eksistens, at England kunne forsøge at forcere adgangen til Østersøen og at skaffe Tyskland en 3. kampfront. Herved blevaredes Danmarks neutralitet, og dette vil altid blive erindret med taknemmelighed i Danmark.

Under den afsluttende folkefrontsperiode fastholdtes den danske politiks linie. Danmark mægtede at deltage i forbundets mod Tyskland rettede politik.

Ved de store tyske sejre, der har slægt verden med forbavelse og beundring, er en ny tid oprundet i Europa, der vil medføre en nyordning i politisk og økonomisk henseende under Tysklands forerstskab. Det vil være Danmarks opgave herunder at finde sin plads i et nødvendigt og gensidigt aktuelt samarbejde med Stortyskland. Det danske folk stoler på, at det i den nye europæiske ordning vil kunne bevare sin selvstændighed, og det håber på at kunne finde forståelse for sin egenart og for sin traditionelle fredelige, politiske og sociale udvikling."

Der forlyder intet om, at denne, man tør vist sige sensationelle erklæring, vakte modsigelse indenfor regeringens rækker. Der blev fra visse sider protestret imod, at erklæringen, som foreslægt af Scavenius, blev offentliggjort gennem Politiken, man forlangte den udsendt gennem Ritzaus Bureau, men hermed var også det samlede ministeriums oppositionstrang udtømt, og Stauning kunne konstatere, at erklæringen var trådt af det samlede ministerium!

Mens Staunings "nationale" regering således blankt gik end for erklæringen, var flertallet af den danske befolkning rystet. I erklæringen siger der, at det må være den lille stats opgave, at føre en politik, der holder landet uden for de store staters kompe. Det vil sige en neutralitetspolitik. Men i næste sætning føjes til, at opgaven nærmere må forstås sådan, at Danmark under ingen omstændigheder måtte komme i krig,

med sin store nabo mod syd. Under ingen omstændigheder! Udtrykt uden omsvob vil det sige, at Danmark er rede til gå ind på ethvert krav, som Tyskland måtte stille. Altså det stik modsatte af neutralitet. Selv i et tilfælde af voldelig overfald - som det skete den 9. april - måtte landet ikke sætte sig til modværge.

I erklaringens punkt 3 udtales, at den tyske politik bestrabte sig på at holde Danmark uden for krigsbegivenhederne. Hvis det virkelig havde været tilfældet, må fremgangsmåden siges at være merkelig og resultatet pauvert.

Hest kompromiterende var dog det sidste afsnit.

Seavenius erklarer selv herom:

"Jeg vil gerne indrette, at erklaringens ordvalg, særligt ordet "beundring" (der var indsat som en venlighed overfor det tyske militær, hvis holdning var af så afgørende betydning for os), kan have virket stedende på dem, der ikke var kendt med den daværende farlige situation...."
(s. 61)

Uanset om befolkningen har været kendt eller ikke kendt med den "daværende farlige situation" skulle det ikke synes en opgave for udenrigsministeren i et besat land at udtrykke beundring for den brutale ødelæggelse af Warszawa, den hensynsløse invasion i Holland og Belgien, nedmøjningen af civilbefolkningen på landevejene under invasionen i Frankrig. At beundre disse skænkselsgerninger kunne passende have været overladt til de tyske nazister og deres mest rabiate danske medlobere.

Afgørende var dog erklaringen om, at Danmark var rede til en nyordning i politisk og økonomisk henseende

under tysk førerskab, og om, at det var Danmarks opgave at finde plads i et nødvendigt og gensidigt aktivt samarbejde med Stortyskland. Denne udtalelse, der ligger helt på linje med Staunings udtalelse den 8. juli, hvori det bl.a. hedder, at "det danske folk står også med sympati og god vilje til at opretholde det gode og veneskabelige forhold til andre nationer og først og fremmest til den tyske nation, med hvilken samarbejdet er den naturligste sag", slår helt bunden ud af ordningen den 9. april, hvor tyskerne havde forpligtet sig til at respektere landets politiske uafhængighed. Med Scanvius regeringserklæring i hånden kunne tyskerne frit blande sig i de indre danske forhold. Den var ligefrem en indbydelse til at gøre det. Og hvis de var den mindste smule i tvivl, behovede de blot at læse den erklæring, som den nyudnævnte minister for offentlige arbejder, Gunnar Larsen, fandt det passende at udsende, og som lød:

"Når jeg som ikke-politiker har efterkommet opfordringen til at indtræde i den rekonstruerede samlingsregering, skyldes det, at jeg alene fra nationale synspunkter har anset det som min pligt at yde min medvirken til at gennemføre den orden i Danmarks økonomiske og sociale liv, som er nødvendig som følge af de ændrede vilkår, hvorunder det danske folk på grund af den nye tilstand i Europa i fremtiden vil komme til at arbejde og leve."

Mere tydeligt kunne det vel næppe tilkendegives, at man var villig til at opgive den politiske og økonomiske selvstændighed for at indtage en plads som tysk vasalstat.

"De store tyske sejre, der har slægt verden med forbavelse og beundring" havde ganske rigtigt gjort

Tyskland til Europas formelle overherre. Danmark var besat. Norge, Frankrig, Holland, Belgien, Luxenburg og Polen havde kapituleret. Rumænien havde givet afkald på engelsk garanti, og den franske Vichyregering havde brudt med England efter en engelsk aktion mod den franske flådeafdeling i Oran den 3. juli. Sverige demonstrerede sin specielle form for neutralitet ved den 5. juli at give Hitler-Tyskland tilladelse til transit af tyske ~~kræmmer~~ soldater på orlov og krigsmateriel til Nordnorge.

Og den danske reaktion skyndte sig at udnytte disse tyske højkonjunkturer til egen fordel. Det faldt den så meget lettere som de kredse indenfor regeringen, der skulle have ydet modstand og stået fast, gav viljestøt efter. For dem var der ingen tvivl om krigens udgang, og de skyndte sig at "tilpassé" sig de nye forhold. Forsvarsministeren, Seren Brorsen, har i 1947 meget åbenhjertigt overfor den parlamentariske kommission udtalt:

"Nej, jeg tror ikke han (Prior) havde den opfattelse at tyskerne ville vinde krigen, men det var der naturligvis ingen, der kunne vide i 1940. Det så broget ud. Hele Europa havde de erobret. England stod ene. Det var egentlig først ved Stalingrad, og da amerikanerne kom ned, at vi alle indenfor ministeriet - jeg for mit vedkommende da absolut, og jeg tror alle, eller de allerflest indenfor rigsdagen - så, at der nu ikke var tale om, at tyskerne kunne vinde, men i 1940 vidste man ikke, hvad der kunne ske."

Og derfor indrettede man sig på tysk sejr og indordnede sig høfligst muligt.

På samme tid skrev Hans Kirk i Arbejderbladet i nogle artikler om skipper Klemmen:

"Desuden var bondeopstanden så klart national. Mens adelens for at bevare sin præstigerede magtstilling gang på gang gik i forbund med fremmede herrer eller hidkaldte interventionstropper, var Klemmen Andersens opstand dansk og kun dansk. Han havde ingen handelopolitiske bagtanke, og når han smidigt benyttede sig af de imperialistiske gruppers magtkamp, var formålet tydeligt nok kun det ene: Den danske almues befrielse fra enhver form for herrevælde, hvadenten herrerne var lybske kubaner, holstenske landsknægte eller dansk adel. Professor Arup har evig ret, når han siger, at skipper Klemmen krig ikke som grev Christoffers af Oldenborgs var blot politisk. Den var først og fremmest revolutionær. Han gjorde grevens tamme borgerkrig til en virkelig revolution.

Den adelige historieskriver Arild Hvitfeld siger om denne revolutionstid i sin Danmarks kronike: "Udi om dage var det ikke godt at være eller hedde adelig; jævnlig lod de ord: Man skulle slå ulvene ihjel, så blev der ingen unger efter dem. Mange fruer og frøkenar forklodte sig som bønder, og sagde på denne måde at frelse sig." Han forstår nok, at adelens pengeførere har sagt et udslette mindet om Klemmen Andersen og gøre ham til en nidding og udådsmænd. Men selv om Klemmen blev slettet af Danmarkshistorien, står hans skikkelse med veldige konturer. Han er den første mand i det danske folks historie, som ganske bevidst har rejst klassekampen. Han er i den danske almues liv en stor og heroisk skikkelse....

Men adelens sejr med holstenske herrer og tyske landsknægte gør ikke Klemmen Andersens politiske tankes mindre stor eller rigtig. Han havde indset, at demokratiet i Danmark måtte nå helt ned til bunden. Det var ikke nok med en reformlovgivning, der sikrede borgerlige rettigheder og byernes selvstyre og til en vis grad satte grænser for herremændenes udbytning af det fattige bondeproletariat. Kun almuenes fuldstændige overtagelse af produktionsmidlerne - og det var jo dengang jorden - kunne sikre et sandt folkeligt demokrati. Klemmen Andersen rejste klassekampen.

Og hvad man kan lære af Klemmen Andersens bonde-revolution er ikke svært at se. Det er den oldgamle kvintessens af al historie, at underklassen kun har sig selv at stole på. Forbundet med andre stønder og med øjeblikkelige politiske magthavere, holder aldrig længere end forbundsfallens interesse rækker.

Hvis Klemmen Andersen havde levet i voro dage, ville han have nikket med sit bistre ulveansigt til de ord:

Arbejderklassens frigørelse må være dens eget værk!

Det var loven for hans egen handling, da han var fører for det danske proletariat."

Og det var ikke så ganske få, som forstod at drage sammenligning mellem skipper Klemmen Anderson og de danske kommunisters kamp mod de store herrer og de fremmede undertrykkere.

4. kapital.Pangermansk kammeratskab.

Dagen efter, at udenrigsminister Scavenius på den samme lede "nationale" regerings vegne havde udtrykt sin og verdens forbavseelse og beundring over de store tyske sejre, gav den tyske rigsleder Alfred Rosenberg i en tale til den udenlandske presses repræsentanter i Berlin, et ganske tydeligt fingerpeg om, hvorledes denne forbavelse og beundring ville være at omsætte i praktisk handling. Alfred Rosenberg udtalte (ifølge danske referater) bl.a.:

"Der er nu engang forskel på store og små folk. Den ligeberettigelse mellem dem, som folkeforbundet prædikede, var falsk; den findes ikke. De små må i det nye Europa give sig ind under de stores beskyttelse. For Norden vedkommende må dette ske i pangermansk kammeratskab.

Det er forståeligt ja rigtigt, når en lille nation ikke vil lade sig styre af en anden, der ikke er større. Men vi er af den overbevisning, at en lille nation intet sætter til af sin eje, når den stiller sig under et stort folks og et stort riges beskyttelse. Her på jorden må man anerkende dette live lov, og livets kendsgerninger viser, at der talimæssigt, geografisk og magtpolitisk findes store og små folk. Det er ikke tegn på et svagt sind eller på en urettselig holdning at anerkende et rige som tyskerne, der efter tusind års prøvelser nu igen står for alle sjue i den gamle styrke; det betyder derimod anerkendelse af en livets lov, af en rummets lov, ja, af den europeiske tilværelses skæbnebud. Lette gælder nu for forholdet mellem det tyske rige o-g det skandinaviske område."

Trods de dunkle vendinger o-g den ejendommelige rangforordning mellem livets lov og den europæiske tilværelses skæbnebud, var det jo ganske klar tale. For dog at bortvejre en hvilken som helst tvivl skrev Berliner

Bergerzeitung's diplomatiske medarbejder Dr. Karl Negerle nogle dage senere:

"De små demokratiske stater har hidtil levet i den fiktion, at der var lighed mellem de mindre og de små stater på den ene side og de ledende nationer på den anden. Dette er en outreret nationalism".

Negerle opstillede dermed med germansk grundighed visse betingelser, der måtte opfyldes, for at de små folk kunne blive led i det nye Europa. Disse høje betingelser var:

- "1. Årlig og dybtgående forståelse af, at forholdene har forandret sig.
2. Opgiveelse af overspundt politisk og økonomisk nationalism og anerkendelse af det princip, at det helt igennem er forenligt med en lille stats øre at betro sig til et stort riges ledelse og beskyttelse."

Hvorledes skulle nu disse gentagne tilkendegivelser om det store riges opgave som leder og beskytter for de små og mindre stater - og de ovenfor citerede var ingenlunde de eneste - forstås?

Man måtte have lov at tage dem som udtryk for de vanskeligheder den nazistiske ideologi havde ved at finde fodfaste i de okkuperede lande og altså som en ansporing til at yde modstand mod ethvert forsøg fra besættelsesmagtens side på at antaste de ved "overenskomsten" af 9. april som "grundlaget for den nu bestående tilstand" trufne aftaler. Det ville utvivlsomt have medført adskillige og alvorlige kontroverser med besættelsesmagten, men det ville under alle omstændigheder have været en ærlig, dansk politik.

Den "nationale" regering foretrak imidlertid at opfatte disse udtalelser som alvorligt mente trusler, og hvad værre var, den pågav på forhånd ethvert forsøg

på at sætte sig til modværge, at yde modstand. I den socialdemokratiske redegørelse for besættelsestidens politik erkender Kartvig Frisch åbent:

dog

"Disse trænende o-/nedladende ord til den lille nation, der lige havde gjort sit skrabud, danner den rette baggrund for de følgende ugers begivenheder i Danmark. Hele vor politik var i skred." (Bind I, s. 92).

Endelig var der indflydelsesrige krese i befolkningen, som i Alfred Rosenbergs udtalelse om, at "Vesterhav-Osterss-rummet og Ønsu-rummet må træde i gensidig levende økonomisk-kulturel forbindelse, og det er kun muligt over Tyskland", anede muligheder for store økonomiske eventyr. Indenfor det store landbrug havde L.S. agitationen utvivlsomt skabt lydhørhed for tanken om Tyskland som den store, rige kunde og mangen geschäftig direktør eller psælefabrikant så i det tyske storrum et marked, som kunne ikke give uanede fortjenester, om blot man skaffede sig den rette forbindelser. For disse krese var den "nationale" regerings stadige påleg om "tilpasning" og "indordning" derfor en velkommen opfordring til at pleje omgang med besættelsesmyndighederne, og de ikke alene støttede regeringen i dens tilpasningsbestrebelser, men animerede den ved enhver given lejlighed til at fortsætte udbygningen af det pangermanske kammeratskab.

Og regeringen sparede sig ingen anstrengelser for at opfylde de af Karl Megerle stillede betingelser og anerkende det princip "at det helt igennem er forenligt med en lille stats øre at betro sig til et stort riges ledelse og beskyttelse."

Eftersom Alfred Rosenberg i sin tale den 9. juli havde erklæret folkeforbundets lue for falsk, faldt det den danske "nationale" regering naturligt i et ministermøde den 11. juli at beslutte, at trække Danmarks repræsentation ved folkeforbundet tilbage og ophøre med betaling af bidrag. Ligeså naturligt faldt det samme ministermøde at anerkende den af Hitler skabte stat Slovakiet samt at beslutte at sende udenrigsministeriets direktør Mohr til Berlin for sammen med den danske gesandt at overrække 8. juli erklaringen for derigennem ligesom at understrege den danske forbavelse og beun- dring for de store tyske sejre. Man har ganske vist senere fra udenrigsministeriets side hævdet, at denne ejendommelige sendelse hovedsagelig var ment som en courtoisie uden andet praktisk formål end det, at uden- rigsministeren omgående kunne få et mundtligt referat af udtalelser af betydning, der kunne falde fra tysk side."

Og der faldt virkelig udtalelser af betydning fra tysk side. Ganske vist lykkedes det ikke direktør Mohr som planlagt at få foretræde for selve den tyske uden- rigsminister v. Ribbentrop. Han mitte affinde sig med den 17. juli at aflevere erklæringen til statssekreter von Weizsäcker. Dagen efter aflagde direktør Mohr imid- lertid besøg hos ambassador Ritter, på hvem noten havde gjort så dybt et indtryk, at han direkte fore- spurgte den danske udsending, om erklæringen var udtryk for, at Danmark var rede til at drofte (besprechen)

det fremtidige økonomiske samarbejde med Tyskland allerede inden fredsslutningen og ikke først efter denne.

Direktor Mohrs svar på dette spørgsmål, som må være kommet ham aldeles overraskende, og som han ingensom helst bemyndigelse havde til at drøfte med de tyske myndigheder, er karakteristisk for den ånd, der rådede indenfor den "nationale" regering. Mohr svarede, at der efter alt foreliggende for han ikke kunne være tvivl om Danmarks villighed til en droftelse før fredsslutningen, da det selvsagt lå i Danmarks interesse at blive taget med på råd, inden Tyskland lagde sig fast på bestemte standpunkter.

Når man inviterer fanden til middag, så kommer han. Den 30. juli indfandt ambassader Ritter sig i København medbringende et forslag om Danmarks indtræden i; hvad han kaldte told- og montrunion med Tyskland. Han havde fra tysk side endnu ikke gjort sig enkelthederne i denne klar, man havde nærmest som forbillede tænkt sig den belgisk-luxemburgske told- og montrunion. Hovedspørgsmålet var, om Danmark i principippet ville erklares sig rede til at indtræde i forhandlinger om en sådan union, og svar herpå ville ambassadoren gerne kunne medbringe, når han den fulgende dag rejste tilbage til Berlin.

Seavenius forslagde spørgsmålet for regeringen og anbefalede, at man både af politiske og økonomiske grunde optog forhandlingen i første omgang om en "rammeoverenskomst" senere om en eller flere "udfyldningsoverenskomster".

Skønt det vel næppe krever nogen stor forklaring, at når et lille land slutter told- og mentunion med en stormagt, vil det sige, at det lille land lader sig incorporere i det store, at det opgiver sin egen økonomiske politik, sit erhvervsliv og sin selvstændighed, sin egen handelspolitik og som en naturlig konsekvens deraf også sin udenrigspolitik, kunne Scavenius alle rede den 31. juli - dagen efter ambassadør Ritters ankomst til København - efter forhandlinger i reringen, i samarbejdsudvalget og efter at sagen havde været forelagt kongen til godkendelse, overrække ambassadoren et memorandum, hvilс indledning lød:

"Den danske regering erklærer sig i princippet rede til straks at optage forhandlinger med den tyske regering angående afslutelsen af en overenskomst med hensyn til erhvervsfællesskab under bibeholdelse af fuldkommen politisk selvstændighed for Danmark.

Regeringen havde af let forståelige grunde erstattet det ildevarslende "told- og mentunion" med det mere uskyldigt klingende "overenskomst med hensyn til erhvervsfællesskab" og derudover haget sig fast ved, at det skete "under bibeholdelse af fuldkommen politisk selvstændighed for Danmark" og at kronen skulle være eneste lovlige betalingsmiddel i Danmark. Med dette i lommen og løfte om, at en dansk forhandlingsdelegation ville indfinde sig i Berlin, således at forhandlingerne kunne begynde den 5. august, drog ambassadør Ritter af gärde.

Da den danske forhandlingsdelegation, som bestod af trafikminister Gunnar Larsen, (formand) nationalbank-

direktør Bramness, generaldirektør Korst, direktør Styhr, afdelingschef Wassard og kontorchef Sveinbjørnsson, kom til Berlin bekræftedes påny sandheden i det gamle ord, at når man rækker fanden en lillefinger, tager han hele hånden. Det viste sig, at tyskerne havde været mere end utilfredse med det memorandum, som Ritter hjembragte fra København og i mellemtiden havde udarbejdet et udkast til "rammeoverenskomst" af en sådan art, at selv denne delegations medlemmer fandt det påkrævet næste dag at meddele Ritter, at forslaget end ikke kunne benyttes som forhandlingsgrundlag. Udkastet indeholdt bl.a. bestemmelse om fri og lige adgang såvel for personer som for selskaber til at drive erhvervsvirksomhed i begge lande, samt en bestemmelse om, at kontraktens gennemførelse skulle ledes af et forvaltningsråd med en tysk formand samt et dansk og et tysk medlem, hvor formandens stemme var afgørende samt endelig en bestemmelse om, at alle handelsforhandlinger med fremmede magter på begges staters vegne skulle føres af Tyskland.

Der afholdtes en række møder, hvorunder ambassader Ritter bl.a. fremhævede, at ville Danmark gå ind i fellesskabet, måtte dette uvægerligt medføre en del af de konsekvenser, som havde fundet udtryk i udkastet. Sagde Danmark omvendt Nej, måtte Tyskland tage sin beslutning, om det med magt ville twinge Danmark ind i fellesskabet eller simpelthen lade det ligge og passe sig selv. Med denne besked og anmodning om at give svar inden den 15. august forlod delegationen Berlin den 8. august.

Efter delegationens hjemkomst fortsattes drøftelserne i ministerium og samarbejdsudvalg og efterhånden sivede de "strengt fortrolige" forhandlinger ud og vakte almindelig opmærksomhed i befolkningen. Fra dette tidspunkt daterer sig egentlig Danmarks kommunistiske Partis illegale pressevirksomhed, idet partiet lod fremstille og udbrede små duplikerede blade, hvori resumeredes det væsentlige af de tyske forslag. Det indtryk disse illegale meddelelser gjorde, ikke mindst blandt erhvervslivets mænd, som her pludselig så deres nyopdunkede store chancer vedrørende hon, blev sandsynligvis bestemmende for forslagets videre skubne.

Fra den 15. til den 17. august opholdt den uholdige delegation sig for anden gang i Berlin for at bede om at få fristen for den endelige stillingtagen forlænget. Da man noget senere opførte, at der på tysk side var opstået en vis uenighed, idet der navnlig fra den tyske bondefører Darres side var lagt betenkelskheder for dagei tog regeringen under indtryk af den almindelige stemning i landet så meget mod til sig at delegationen den 23. august - hvilken dato fra tysk side var fastsat som termin for det danske svar - påny drog til Berlin for samme eftermiddag "på en sådan måde, at det gav mindst årsag til misstening" (Scavenius s. 81) at meddele den danske regerings afslag, idet man dog - for at mildne gemytterne - forpligtede sig til "i Danmark at fortsætte en detailundersøgelse af de grundlæggende økonometiske problemer de to lande imellem i den hensigt at skaffe

klarhed over, hvilke lettelser og forbedringer i samhandelsforholdet mellem de to lande de andrede forhold nødvendigge".

Her var et klart eksempel på, at det kunne nytte at sige nej - endog i et tilfælde, hvor man selv havde rakt hånden frem. Desværre tog regeringen ikke ved lære heraf. Den gjorde sig tvertimod alle anstrengelser for i de følgende måneders hændelser at spore tegn på de bebudede tyske modforholdsregler. Blandt andet har man villet se de danske nazisters i den følgende tid forstærkede aktivitet som en direkte følge af dette forskrænkte nej. Det vil dog vist være rimeligt at antage, at dersom den dengang endnu satte tyske regering virkelig havde villet "havne" sig på den opsatcige danske lydregering, da havde den haft mulighed for at gøre det på mere effektiv måde end gennem Fritz Clausøns ulovlige demonstrationer og uleselige proklamationer.

Man kommer sikkert sandheden nærmere ved at slutte, at der var ret svære grænser for, hvad nazisterne selv på daværende tidspunkt kunne tåle af uroligheder i de besatte lands, og man var derfor i Berlin mere tilbøjelig til at give eftét, når det ikke drejede sig om krigsvigtige foranstaltninger, end den danske regering turde og ville tro.

Bet skal dog siges, at mens Stauning og hans ministre i spørgsmålet told- og montunion, tvunget af omstændighedern, groft svigtede det pangermanske kammeratsekab, så udfoldede de på en række andre områder et særdeles sprudlende initiativ.

Det var kun få måneder siden, De samvirkende Fagforbunds forretningssudvalg havde udsendt sit opråb til forbundene og fællesorganisationerne om "at blive på pladserne og gøre dagens gerning under de givne vilkår"

Næppe mange blandt de hundredtusinder af medlemmer, som opråbet var rettet til, havde haft det indtryk, at "dagens gerning" i virkeligheden ville sige tilpassning til det pangermanske kommersatskab. Men sådan var det.

Herom siger bl.a. den dansk-tyske forbindelsesmand Henning Dalsgaard:

"I sommeren 1940 fik jeg en henvendelse fra Ernst Berg, le samvirkende Fagforbund (Laurits Hansens sekretær) og Alex Christiansen, statsministeriets pressesekretariat (fra Stauning).

Jeg kendte den begge fra tidligere. Jeg udtalte som min private mening, at hvis arbejderbevægelsen viste vilje til samarbejde med tyskerne, ville disse næppe gøre Fritz Clausen til statschef. Efter aftale med Stauning skabtes derefter kontakt mellem Laurits Hansen og Meissner og Fritz Clausens stormøb afblæstes."

Henning Dalsgaard fortsætter:

"Den første rejse (delegationsrejse til Tyskland - red.) har jeg ikke haft noget at gøre med, Stauning bad ved den næste rejse om at få denne på et bredere grundlag, hvorfør repræsentanter for rigsdag, kommunalråd, kooperation og presse blev inviterede med. Stauning bad mig om at få Bolle-rup-Hadsen (socialdemokratisk folketingsmand - red.) og Alex Christiansen med som sine personlige observatører på disse to rejser. Alex Christiansen var hele tiden i forbimelise med Stauning, der blev holdt underrettet om alt via Alex Christiansen, der havde garantieret ham for sin loyale holdning. Til genyld havde Alex Christiansen garantieret for, at Stauning ønskede et fuldt loyalit samarbejde med tyskerne, som den eneste redning for arbejderbevægelsen i den daværende situation."

Om, hvorledes kontakten mellem Laurits Hansen og Meissner kom i stand, har den tidligere nazistiske presseattache, dr. Gustav Meissner selv til en politi-rapport i 1946 udtalt:

"at han engang i sommeren 1940, da han lå på landet i Asperbo, blev ringet op fra København, om at en fremstående personlighed ønskede at tale med ham. Det viste sig at være Laurits Hansen, der ved Staunings udtrykkelige billigelse på fagbevægelsens vegne skulle øsge kontakt med tyskerne, hvorfed han forvrigt også var i overensstemmelse med Axel Olsen (formanden for Dansk Arbejdsmandsforbund red.) Neissner mente, at en sådan kontakt stortaget henhørte under den tyske arbejdsfront, men da det var denges forbudt at besøgte sig mod medlemmer af II Internationale, blev kontakten etableret gennem det tyske udenrigsministerium, og heraf kom bl.a. arbejderdelegationernes Tysklandsrejser og kontaktfrokosterne hos Henning Palsgaard.

Efter Frankrigs fald deltog Neissner i en middag hos Niib, hvor fagbevægelsen var repræsenteret. Han bemærkede, hvilket dybt indtryk krigsbegivenhederne havde gjort, og at man fra dansk side givetvis regnede med, at krigen var tabt for de allierede. (xxxhingx Sammenlign daværende forsvarsminister Brorsons udtalelse, som findes gangivet side....) I den følgende tid orienterede fagbevægelsens ledelse sig i konsekvens heraf mere og mere henimod Tyskland, men ganske vist på neutral basis, mens Socialdemokratiet, der i Tyskland ansås for kompromitteret (Matteottifonden), nglende fulgte bagefter."

Også i dette tilfælde svæde sprællemanden Fritz Clausen den øhskede virkning som det fugleskræmself, der drev danske politikere på flugt fra modstandens slagmark. Ja, det er vel endda et gøre Fritz Clausen og hans sammenhængne nazistiske bevegelse for megen wre at sige, den drev politikerne på flugt. Sandheden er snarere den, at de greb denne trusel med begejrlighed som undskyldning for at virkeliggøre deres inderste hensigter og ønsker.

De ledende politikeres og fagforeningsfolks optreden i spørgsmålet om hvervningen af arbejdskraft til Tyskland er lige så kompromitterende som den er karakteristisk for den "nationale" samarbejdspolitik.

Så tidligt som i maj måned 1940 havde tyskerne i Vesterport i København inddrøttet et kontor for arbejdsanvisning i Tyskland. Kort efter oprettedes tilsvarende kontorer i en række andre byer. Den 24. maj udsendte Statens Udvandringskontor en meddelelse om anvendel...

af dansk arbejdskraft i Tyskland. Der gaves oplysning om hvilke fag, der særlig var brug for samt om indkvarterings- og lønforhold, men henvistes isvrigt til det tyske kontor i Vesterport.

Allerede den 25. maj trækkede Laurits Hansen op i spidsen for De samvirkende Fagforbund med nedenstående cirkulære til samtlige forbund og arbejdernes lokale fællesorganisationer:

"Efter henstilling fra udenrigsministeriet og socialministeriet har I.s.F. deltaget i forhandlinger med udvandringschefen om arbejdskraft til Tyskland. Fra tysk side er det blevet stillet som en absolut betingelse for at levere Danmark 3 mill. tons kul og 1 mill. tons koks, at vi selv sender Tyskland det antal arbejdere, der kreves til kulleneos fremstillingse.

Under forhandlingerne er det ikke imidlertid lykkedes at udvirke, at den danske arbejdskraft ikke skal beskæftiges i kulminerne eller brunkulslejrene, men på andre områder for at frigøre tyske arbejdere, som derved kan indsættes i kulproduktionen."

Det var begyndelsen til den eksport af danske arbejdere til Tyskland og senere Norge, som snart tog så stort et omfang. Den 3. august kunne Berliner Borsenzeitung i et særnummer "Nabo Danmark" oplyse, at der indtil den 20. juli var indrojst 9 534 danske arbejdere, deraf alene 7 153 fra København. Den 5. oktober oplyser udvandringschefen overfor Berlingske Tidende, at antallet pr. 1. oktober 1940 udgør 17 151. Den 30. november var tallet 20 000, den 1. februar 1941 24 000 og så fremdeles. Den 5. maj 1942 oplyste formanden for De samvirkende Forbund, Laurits Hansen, at der indtil da havde været 77 477 danske arbejdere i Tyskland, og at ca 42 000 på daværende tidspunkt opholdt sig dernede. I december 1942 var tallet 35 000, i december 1943 23 000 i december 1944 var

var tallet på grund af de vedvarende bombeangreb dalet til 7 000 og i marts 1945 til 6 000.

Det var en indirekte støtte, man på den måde ydede den tyske krigsførelse. For hver dansk arbejdef, som tog arbejde i Tyskland, frigjordes en mand til det tyske militær. Danmarks Kommunistiske Parti tog da også fra første færd det standpunkt at ekskludere medlemmer, som tog arbejde i Tyskland eller Norge samt at negte sådanne personer optagelse i partiet, som havde arbejdet i Tyskland og Norge.

Når eksporten af arbejdskraft til Tyskland fik et så relativt stort omfang som foranstående tal viser, skyldes det hverken eventyrtrang eller udpræget lyst hos flertallet af danske arbejdere til at hjelpe tyskerne med deres krigsførelse, men simpelthen, at den "nationale" regering sultede arbejderne til at tage afsted. Dette forhold belyses sørdeles grelt af Arbejds- og Socialministeriets skrivelse af 29. juli 1940 til et socialudvalg om virkningerne af vagring ved at spore arbejde i Tyskland:

(indføjes)

(se Besættelstidens Fakta, 2. bind, 2. del.
side 1144).

Hvis man ger sig den uløjighed at vikle meningens ud af det omstændelige kansellisprog, er den ikke til at misforstå. Arbejds- og Socialminister K. Johs. Kjærhol fejrer her en ny triumf, idet han i skrivelsen giver socialkontorerne fuldmagt til at tvinge ledige arbejdere til at tage til Tyskland. Vil en mand ikke

rejse, nægter man ham understøttelse, eller han sættes på fattighjælp. Og det er en kendsgerning, at tusinder af arbejdere ved hjælp af Kjærbsls skrivelse er tvunget til Tyskland.

Før afrejsen mitte arbejderen på det tyske arbejdskontor underskrive en kontrakt, hvorved arbejdsperiodes varighed og lønforhold bestemtes, og han erkendte, at han var underkastet de i Tyskland gældende bestemmelser vedrørende arbejdsdisciplin og arbejdsordning.

I de nærmere specifiserede bestemmelser stod der, at

"alvorlige brud på arbejdsdisciplinen er strafbare. Arbejdere, som bryder kontrakten ved at rejse tilbage til Danmark, udelukkes fra arbejdsstedsunderstøttelsen i Danmark, samt fra enirer hjælp gennem "Die deutsche Arbeitsfront."

Med andre ord, den som først var havnet i Tyskland, var retsles, derfor sorgedes af arbejds- og socialminister Kjærbsl i godt og fordrageligt samarbejde med de tyske myndigheder. Erik Scavenius siger herom:

"Arbejds- og socialminister Kjærbsl og den han underlagte administration udviste et stort arbejde for at gennemføre, at danske arbejdere frivilligt gik til Tyskland og bidrog herved til, at dette for forhandlingspolitikkens videreførelse betydningsfulde spørgsmål blev løst." (s. 41)

Vi har i det foregående belyst de metoder, hr. Kjærbsl anvendte, for at få danske arbejdere til at gå "frivilligt" til Tyskland. Yderligere skal blot anføres, at det oprindelige tyske tilbuds om, at de danske arbejdere ikke skulle besættes i kulminerne eller brunkulslejerne, naturligvis var af lige så luftig art som alle øvrige tyske tilbuds.

Den 1c. oktober agterede Laurits Hansen ivrigt i

et cirkulære til samtlige forbund og fællesorganisationer for at skaffe 1000 danske arbejdere til den tyske kulkoncern Hugo Stinnes, og han anførte, at der i Stinnes kulminer i forvejen beskæftigedes hollandske arbejdere, "som er lige så ukendt med minedrift som danske arbejdere."

Den 6. november forelå et nyt cirkulære fra De samvirkende Fagforbund. Denne gang gjaldt det 5000 arbejdere til Ruhrs kulminer. Denne plan blev dog åbenbart opgivet, for den 24. november kan Laurits Hansen meddele, at de 5000 arbejdere ikke skal i kulminerne, men i brunkulslejerne, "der som her er åbne lejer".

Begejstringen blandt danske arbejdere var dog ikke stor. I nyt cirkulære af 16. december meddeler Laurits Hansen, at der hidtil kun har meldt sig nogle få hundrede til dette arbejde, og da man fra tysk side har gjort opmærksom på, at man "antagelig vil se sig nødt til at standse leverancerne (af kul og koks til Danmark) medmindre der snarest muligt skaffes det fornødne antal frivillige/arbejdere, nemlig 5000", retter De samvirkende Fagforbund "en indtrængende henviselse til vores tilsluttede forbund om gennem opslag på kontrolsteder og anvisningskontorer, bl.a. ved at gøre de arbejdssølle medlemmer bekendt med nærværende cirkulære og på anden hensigtsmessig måde, at virke for, at det størst mulige antal arbejdere, så hurtigt som muligt melder sig til dette arbejde". Efter at have pålagt fællesorganisationerne "af hensyn til de uorga-

niserede arbejdslødige" at tilstille socialkontorerne et eksemplar af klageribet, gøres der elegant opmærksom på, at "hvervningen foregår isvrigt som sædvanligt på frivilligt grundlag."

Når vanskelighederne med at fremskaffe arbejdere til Tyskland, trods de metoder der anvendtes, trods den uhyre store arbejdsløshed i Danmark og de meget dårlige kår, hvorunder de arbejdsløse levede, var så store, skyldtes det i første række en sund og naturlig modvilje hos den danske arbejder, som uden større forklaringer forstod, at arbejde i Tyskland var ensbetydende med at understøtte besættelsesmagten i dens krigsførelse. Men det skyldtes givetvis også de skildringer, der gik mand og mand inellem om arbejdsforholdene i Tyskland, og som ingenlunde svarede til de fra nazistisk hold udspredte lyst farvede beskrivelser.

For at vende stemningen blandt arbejderene arrangeredes i ugen fra 16. til 22. august 1940 en rejse til de danske arbejdere i Tyskland, hvori blandt andre deltog sekretær i De samvirkende Fagforbund, Einar Nislsen. Efter sin hjemkomst skildrede Einar Nielsen i De samvirkende Fagforbunds officielle medlemsblad Arbejderen sine indtryk. Han skriver bl.a.:

"Så uonsartet de danske arbejdere end er i deres sammenstning, siger kammeratskabet mellem dem at være godt. Det var for os besøgende et uforglemmeligt syn at se dem, f.eks. i Hamburg foran "Haus der Arbeit", onsdag eftermiddag i hundredvis komme over pladsen til indgangen, børnovede - som unge mennesker bruger hjemme - eller med blidte hatte, ranke og ruske i bevægelserne, et lille udnit af de tusinder, som ikke er bange for at rejse ud i verden og tage fat, når lejlighed bydes.

Deres antal i Tyskland er i sig selv en tilstrækkelig tilbagevisning af visse bladets påstande om "arbejdsskyhed" og "arbejdsulyst" blandt de arbejdsløse."

Der foreligger også andre skildringer af danske arbejdernes kår i Tyskland, skildringer som ikke rummer noget som helst af den glade søndagsstemning, som prægede Einar Hjelsens artikel. Ud af ruinerne af det danske gesandsskabs bygning i Berlin blev bl.a. reddet en række dokumenter vedrørende danske arbejdere i Tyskland, som FRIT DANMARK i 1944, og som vi her gengiver til skam og skændsel for de danske politikere som, skønt de var bekendt med forholdene, ikke alene intet foretog sig for at andre dem, men anstrengte sig af yderste evne under anvendelse af trusler, tvang og bevidst logeagtige skildringer for at drive stadigt flere danske arbejdere ind i dette helvede - med det ene formål at støtte den tyske nazismes krigsforelse og dermed undertrykkelsen af vort land. Gesandskabets indberetninger til udenrigsministeriet lyder:

(FDs særnummer, februar 1944, fra side 2 til stjernen side 12.)

Forsendelsen af danske arbejdere til Tyskland var kun et enkelt led i fuldbyrdelsen af det pangermanske kammeratskab! Det omfattede trods alt kun en ringe del af den samlede danske arbejderklasse. Tyskerne og den "nationale" danske regering sorgede i fullesskab for, at heller ikke de, som blev hjemme, fik for gode kår.

Ikke mindst var trafikministeren, Gunnar Larsen, særlig ivrig efter at gøre sig bemærket. Søndag den

21. juli valgte han således til en storpolitiske tale.

Efter bedste tyske monster holdtes talen til en kreds af arbejdere, og han valgte at holde den på feriehjemmet Olsbek, som tilhørte Gunnar Larsens eget firma, Valby Maskinfabrik og Jernstøberi. Arrangementet var upåklageligt. Pressen var informeret. Fællestillidsmanden på fabriken mobiliseret for at svare på ministernas tale, og dagen efter bragte den samlede regeringspresse under store overskrifter trafikministerens ~~kommentarer~~ "betydningsfulde udtalelser"!

Gunnar Larsen sagde bl.a.:

"Jeg har fået overdraget et overordentligt stort ansvar, idet det er klart, at der indenfor ministriet for offentlige arbejder er mulighed for at skaffe beskæftigelse af forskellig art, herunder også på en række områder, hvortil der enten kreves en meget ringe mængde udenlandske råmaterialer, eller hvortil råmaterialerne kan fremskaffes fra Tyskland. På dette punkt er vanskelighederne imidlertid meget store, idet det er begrænset, i hvor vid udstrækning staten kan finansiere sådanne arbejder, hvis de skal udføres og finansieres på normal vis, men her kan vi måske også lære noget af Tyskland.

Hvis vi skal prøve på at skue lidt ud i fremtiden, så er det jo klart, at der gennem det samarbejde, der nu etableres med Tyskland, vil opstå store muligheder og flere betingelser for visse grupper af vort økonomiske liv.

Jeg tanker naturligvis her først og fremmest på landbruget, og af den grund er det sikkert ønskeligt og rigtigt, at vi her arbejder hen mod planer af den ene eller den anden art, der har til hensigt dels at standse flytningen af arbejdskraft fra landet til byerne og dels at vende strømmen den anden vej. Betingelserne for at gennemføre noget sådant skulle være til stede på grund af de bedre økonomiske kår, som landbruget i fremtiden vil komme til at arbejde under.

Men under alle omstændigheder er det givet, at en omlægning må finde sted indenfor erhvervslivet, og det vil sikkert også blive nødvendigt på anden måde at tilpasse vores sociale og politiske forhold på en sådan måde, at det bedst mulige samarbejde kan etableres med Tyskland ud i fremtiden."

Arbejderbladet kommenterede denne tale med følgende ord:

"Det, de ferierende ~~arbejdere~~ arbejdere på Olsbek her fik at vide, var, at hr. Gunnar Larsen er

tilkaldt i regeringen for at bryde bane for, at arbejdet ikke længere skal "udføres og finansieres på normal basis", hvilket på godt dansk vil sige, at tvangsarbejdet skal sættes i system, og tariferne brydes. Det er kampen mod fagforeningerne, der videreføres under reaktionens egen ledelse. Mr. Gunnar Larsens højre hånd i dette værk er Johs. Kjærholz.

Vel som en logisk konsekvens af denne linie begrundede trafikministeren, at denne omlegning ville medføre en "tilpassing af vores sociale og politiske forhold", og hvad dette vil sige, er der nogen, der idag er i tvivl om.

Mr. Stauning har åbnet vejen for reaktionen, og idag lever han i skyggen af reaktionens forstemand, managemillionären Gunnar Larsen, der i stormtempo realiserer reaktionens ønskedrone.

En trost må det være, at hr. Stauning til syvende og sidst ikke er identisk med arbejderklassen, og det kan formodes, at den vil sige et ord med i laget, før alt er tabt."

Gunnar Larsens ønske om at standse flytningen af arbejdskraft fra landet til byerne og "vende strømmen den anden vej" var for så vidt allerede opfyldt af arbejds- og socialminister Johs. Kjærholz, som sendte den 14. juli 1940 indledede klapjagten på landarbejdere gennem udsendelsen af et ministeriel cirkulære, hvori det meddeltes, at arbejdsgivere, der beskæftigede landbrugsknyttige arbejdere ved f.x. tsrvegravning, stodoptagning, vejarbejder, større jordarbejder o.l. kunne forvente en henvendelse fra arbejdsanvisningskontorerne med opfordring til at afskedige disse arbejdere, for at de kunne overføres til høstarbejde, hvorefter de straks ville blive erstattet ved anvisning af ikke-landbrugsknyttig arbejdskraft.

Dette dekret om tvangsarbejde, stavnsbånd og kastevæsen på landet blev hr. Kjærholzs første bedrift som "arbejdsmindster" i Danmark. Det betød kort sagt, at dersom det var lykkedes en fattig landarbejder at skaffe

sig et efter hans tidligere forhold bedre betalt arbejde, selvom det blot var rent midlertidigt, så skulle han nu ifølge Kjerbels cirkulare afskediges fra dette arbejde og påny stilles til rådighed for de storbonder, hvis sulteregimente han var flygtet fra, og tvinges til at arbejde for dem på de vilkår, de måtte finde for godt at byde ham. Negtede han dette, kunne han og hans familie sulte ihjel eller ds på hvilken anden måde, det passerede dem. Således talte socialdemokraten Johs. Kjerbel. Det faktiske forhold var nemlig, at der ikke i nævneværdig grad mangede arbejdskraft indenfor landbruget, hvilket bekräftedes af alle de ledende folk indenfor landbrugsorganisationerne, men man ønskede et middel til at presse lønningerne yderligere ned. Her var det alle Danmarks storbonder og kapitalister tiljublede den socialdemokratiske minister deres bifald.

Også i den socialdemokratiske presse mædtes man i disse dage af en lys og frejdig optimisme. Det var statistisk departements offentliggørelse af arbejdsløshedsstallene for juni måned, som havde stent sindene til glæde og taknemlighed. Årsagen var den, at det samlede antal arbejdsløse ved udgangen af juni måned var opgjort til 96 777 mod 115 856 ved udgangen af den foregående måned. Man så ganske bort fra, at arbejdsløshedstallet for juni lå 32 000 højere end for juni måned 1939, ligesom man undlod at optale de mange arbejdere, der som nævnt allerede på dette tidspunkt havde måttet forlade landet for at søge arbejde i Tyskland og de mange, som

var på arbejdsfordeling.

Om de herrer socialdemokratiske provinsredaktører havde løftet den bebrillede næse fra statistikens torre talkonner og brugt deres øjne og øren til at iagttage, hvad der virkelig skete rundt om i landet i disse dage, ville de have opdaget, at den optimisme, de gav udtryk for og de lyse farver, de malede med, aldeles ikke dækkede de faktiske forhold.

Den 30. juni udløb loven om ekstra tilskud til vanskeligt stillede arbejdsløshedskasser i henhold til hvilken 18 arbejdsløshedskasser omfattende over halvdelen af samtlige arbejdsløshedskassers medlemstal. Et faldt helt i tråd med regeringens almindelige nedskæringspolitik og Gunnar Larsens bebudede "tilpasning af vores sociale forhold", at denne lov ikke blev forlænget. Den umiddelbare følge heraf var, at Arbejdsmændenes arbejdsløshedskasse måtte meddele sine medlemmer, at kontingenget fra 1. juli forhøjedes med 50 øre pr. uge.

Under ledelsen af den socialdemokratiske borgmester i Kolding ved ^{MW} Kolding byråd at afskedige alle under kommunens ansatte gifte kvinder (med undtagelse af kommunens rengøringskoner) pr. 3. december 1940 og fremtidig at ville afskedige enhver kvinde, som giftede sig med 3 måneders varsel, hvilket fremkaldte en skarp protest fra Dansk Kvindesamfund.

I det hele taget syntes det som om de reaktionære krafter mente at kunne betvinge iafald en del af krisens og krigenes virkninger ved at fortrænge flest muligt kvinder

fra erhvervslivet. Angrebet på de gifte kvinder på Gummi-fabriken i Køge er tidligere omtalt. Her kan yderligere anføres, at socialminister Ludvig Christensen, umiddelbart før han afledtes af Kjærholz, nædte at gennemføre en diktatorisk skarpelse af arbejdsløshedsloven, hvorefter medlemmer af Husassistenternes fagforening for at kunne modtage understøttelse hvert år den 31. marts skulle godtgøre at have haft arbejde 150 dage. Oplydte de ikke denne betingelse, frøtges de understøttelsesretten, men havde adgang til endnu et år at betale fuldt kontingent. Kunne de heller ikke det følgende år opvise 5 måneders arbejde, overførtes de til kategorien bidragydende medlem, hvilket i realiteten ville sige, at de udelukkedes af arbejdsløshedskassen. De, der ramtes af denne bestemmelse, var i første række sådanne arbejderkvinder, der antages til daglænnaarbejde i hjemmene, forretninger o.l. altså kvinder, som måtte ernære sig ved løssarbejde fra dag til dag.

Ordringen modtoges selvfølgelig med tilfredshed i den borgerlige presse. Således hilste Frederiksborg Amtsavis den som en "lille begyndelse til sanering (selvfølgelig hilst med forbitrelse af Arbejderbladet), og den kan uden skade føres videre."

At den "lille begyndelse" var et klart brud på organisationens love, og at den ramte nogle af de dårligst stillede arbejderkvinder, blev aldrig bemerket af de glade optimister i den socialdemokratiske presse. De bemerkede knapt, at under det almindelige forbud mod at

handle med korn, som herskede i begyndelse af juli, måtte husmændene og landarbejdernes så deres dyr ned, for at de ikke skulle dø af sult, mens det store landbrug formelig frådsede i korn.

Det forbigik også stort set deres opmærksomhed, at arbejderne i landets torvemoser sled og slebte under de usleste betingelser, mens spekulanter af alle slags skovlede guld ind som torvebaroner, de anede vel ikke engang hvorledes det ene store firma efter det andet - med statsbanerne i spidsen - udnyttede luftværnsforordningerne til at pålægge arbejderne 20 til 30 timers overarbejde om ugen - som vel at mørke ikke blev betalt, men noteret på den store "nationale" konto til senere hæning, eller at arbejdsgivernes "nationale" sindclag fandt udtryk bl.a. derved, at Dansk Arbejdsgiverforening gennem et cirkulare til samtlige sine medlemmer dekretede, at arbejderne ikke havde krav på betaling for den tid, i hvilken de opholdt sig i beskyttelsesrum, for så vidt beskyttelsesrum overhovedet fandtes, hvilket ingenlunde altid var tilfældet.

Efter lange hemmelige forhandlinger mellem regeringen og landbrugsorganisationerne kunne Landbrugminister Bording omsider den 17. juli om aftenen forelægge rigs-dagen sit forslag til kornlov. Det skete bl.a. med følgende bemerkninger:

"Enkelte vil måske mene, at da i lovforslaget foreslæede priser er for lave, mange vil utvivlsomt mene, at da er for høje."

Det må erkendes, at priserne ligger betydeligt over det, vi er vant til her i landet under normale forhold. Jeg skal heller ikke benægte, at priserne

ligger i overkanten af det, man kalder produktionsprisen, men også i overkanten af udnyttelsesprisen, og overfor denne stigning kan man også med en vis ret usikre, at det i nogen grad vil forrykke det prisgrundlag, som var til stede ved pristalsreguleringers bortfald for arbejdslønningerne for et par måneder siden.

Det er derfor regeringens hensigt, når disse priser for den nye kornhøst slår igennem for vigtige fødevarers vedkommende, at øsge gennemført en vis tilpasning mellem arbejdslønningerne og de nye priser. Det er ligeledes hensigten at begrænse brødprisernes stigning for den økonomisk allerdårligst stillede del af befolkningen."

Loven fastsatte afleveringspligt af al avl af råg og hvede, samt på landejendomme med 10 000 kr. grundværdi en nærmere bestemt mængde foderkorn. Den betød, at det kornproducerende - d.v.s. det store landbrug - hurtigt fik sine indtagter forsøgt med 500 millioner kr., hvilket behold måtte udredes af hele den arbejdende befolkning i form af højere priser på brød, mel, gryn, melk, smør, kød, flæsk og øg. Rugbrød f.x. steg i København fra 93 til 145 øre pr. 4 kg, franskbrød steg fra 31 til 38 øre pr. 300 gr.

På rigsdagen var kommunisterne de eneste, som gik imod dette forslag. Man anerkendte principippet, men fastslog, at det i det foreliggende forslag havde fået den dårligst mulige udformning. For at råde bod herpå stilte kommunisterne to ændringsforslag, der begge tog sigte på at komme det arbejdende folk, det store antal forbrugere til hjælp. Det forstørre angik brødprisen, og gav ministeren behyndigelse til at træffe fornødne foranstaltninger til at sikre, at priserne på rugbrød, sigtebrød og franskbrød såvel som på mel og gryn ikke i lovens gyldighedsperiode oversteg priserne på disse varer ved lovens vedtagelse. Udgifterne ved disse

foranstaltninger skulle afholdes af statskassen. Forslaget blev stemt ned af de "nationale" partier - og priserne steg som allerede nævnt,

Det andet forslag angik landarbejderne. Fra kommunistisk side krævedes, at der sikredes landarbejderne en rimelig løn afpasset efter den betydelige indtægtsstigning landbruget allerede havde haft og efter lovens vedtagelse yderligere ville få. Den konservative pastor Amby sluttede sig hertil ved at erklares: "Det er et helvede at være landarbejder i Danmark".

Landarbejdernes forretningsforer, den socialdemokratiske folketingsmand Levinsen krævede også, at landarbejderne fik en indtægtsstigning, så meget mere som de ved de seneste overenskomstafslutninger stedse var blevet holdt udenfor. Kommunisterne stillede følgende forslag: "Enhver landmand, der i henhold til foranstændende bestemmelser skal aflevere korn, forpligtes til at betale sine arbejdore en løn, der ikke må ligge under de tariffer, der er fastsat ved overenskomst mellem Dansk Arbejdsmands forbund og landbrugets arbejdsgiverforeninger med et tillæg på 20%". Forslaget blev stemt ned ned alle stemmer mod kommunisternes. Hr. Amby lod landarbejderne i stikken i deres helvede, og Levinsen foretrak i praksis at følge den "nationale" nedskæringsparole efter i smukke ord at have talt sine medlemmers sagz.

Den "tilpasning" af lønningerne, som landbrugominister Bording havde vinket befolkningen om næsen ned ved lovens foreleggelse, blev indfriet i september. Det viste

sig dog endnu engang, at det var fra arbejdernes side, der forstredes tilpasningsevne. Mens pristalsreguleringens bortfald havde berøvet arbejderne ca 6-7 kr. om ugen, gav dette såkaldte bredtillæg 3 kr. til mænd, 2 kr. til kvinder og 1,25 kr. til ungarbejdere. Tilsægget kom dog kun til udbetaling, såfremt lønnen ikke oversteg 80 kr. om ugen - og dette til trods for, at pristallet, ~~xixiakxx~~ uanset alle love og løfter, fortsat steg. Juli pristallet således 11 point til 233 og oktober pristallet yderligere 15 points til 248.

Heller ikke dette tillæg måtte landarbejderne få, og når byarbejderne overhovedet fik løftet fra juli indfriet skyldtes det utvivlsomt i afgorende grad, at der rundt omkring i fagforeninger og på arbejdspladser stilledes krav om nu, da der var lukket af for lønforhøjelser, at få forbundskassernes og strejkekassernes midler stillet til rådighed. Det var ikke alene et udtryk for, at kapitalisterne havde grebet for dybt i arbejdernes lønner, det var også et resultat af loven om tvungen voldsgift, ved hvilken strejkeretten likvideredes, og det var endelig udtryk for en vis håbloshed, en desperat laden-stå-til stemning indenfor dele af arbejderklassen, som er forklarlig, når man betanker, hvad danske arbejdere, hvorfaf flertallet var dybt forbundet med socialdemokratiet, så skø omkring sig, og erindrer, hvem der var drivkraften. Lønstop, prisstigninger uden ende, tvangsarbejde, attentater mod fagbevægelsen, knæfald for undortrykkerne - og altsammen gennomført af socialdemokraten Stauning.

"nationale" regering, under bourgeoisie's lydelige bifald. Betygnde er en artikel udsendt af den konservative generalkorrespondance i dagene efter regeringsdannelsen den 2. juli. Det hedder heri om den rolle, Stauning har spillet for gennemførelsen af reaktionens planer:

"Statsminister Stauning har været forende i en reconstruction, der har stillet meget store resignationskrav til de valdige kræse i folket, han repræsenterer. Det er tvivlsomt, om nogen anden end netop han kunne skabe forståelse i disse kræse af tidens krav, der har bragt deres repræsentation i regeringen ned fra 9 til 4 ministre."

Når det i betyndelsen af besættelsen lykkedes ~~nsdik~~
socialdemokratiet - ikke at skabe forståelse, for derom
var der aldrig tale udenfor den allersmørreste social-
demokratiske lederkres - men at få arbejderklassen til
uden altfor voldsonne mishagstilkendegivelser at affinde
sig med, hvad der skete, så er forklaringen dels den
lammelse, som fulgte umiddelbart efter 9. april og dels,
at mange arbejdere en overgang virkelig troede på de
mange af H.I.P.A. med stor flid udsprede rygter om
"tyske krav". Men end ikke dette sparsomme figenblad
tillod reaktionen den socialdemokratiske regering at
smykke sin skænsel mod.

Gennem radioen og hele den danske presse kundgjordes
den 12. juli 1940:

"I anledning af at der i den senere tid i den engelske radio i forbindelse med ømtalen af danske indre-politiske spørgsmål, særlig regeringens omdannelse, er fremkommet udtalelser, som bestrider, at den danske regering har bevaret sin selvstændighed, har radioavisen orienteret sig på kompetent sted og derved brugt i erindring, at den danske regering, som i Danmarks interesse ønsker et forstillesfuldt samarbejde med den tyske regerings repræsentanter, har ledelsen af alle forhold her i landet og således har bevaret sin handelfrihed

Såvidt hensynet til de tyske troppers sikkerhed under deres ophold her i landet kræver det, er den selvagt blevet truffet aarstaler med de tyske myndigheder, men dette er sket på en måde, hvormed Danmarks stilling som selvstændig stat er blevet respekteret fra tysk side.

I denne tid, hvor forholdene i Europa er under omdannelse, er det den danske regerings sagt-påliggende i overensstemmelse med den linje, der blev fastlagt i Kongens og regeringens proklamation den 9. april d.a., at bestrebe sig af al cyne for at skabe bedst mulige forhold for Danmark og det danske folk.

Ensidige og urigtige fremstillinger af forholdene her i landet kan kun virke skadeligt for disse bestrebelser."

Der kunne altså ikke være nogen tvivl mulig. Det, som skete, skete på Staunings og hans "nationale" regerings bud. Den og den alene var ansvarlig, den havde "ledelsen af alle forhold", og den havde "bevaret sin handlefrihed" - og den benyttede denne sin ledelse af forholdene og sin handlefrihed til - som det ved enhver lejlighed fremhævedes af den "nationale" presse, - at agitere for det 2loyale samarbejde med undertrykkerne og udnytte den nationale undertrykkelse til først og fremmest for egen regning at undertrykke og udplyndre befolkningen.

De eneste, som i denne situation brøvede deres rost, ikke alene mod undertrykkelsen og udplyndringen af befolkningen, men også, hvor og når lejlighed gives og i den udtryksform som besættelsen nødvendiggjorde, mod undortrykkelsen af landet, var kommunisterne, dels på rigsdagen og dels gennem deres presse, dagbladet Arbejderbladet og ugebladet Ugens Ekko.

Lige siden finlandskrigens dage havde den kommunistiske presse været utsat for en i dansk presses historie

ganske enestående forfølgelse og hætz fra alle, som havde muligheder for på den ene måde eller den anden at chikanere eller direkte skade bladene. Annoncerne inddrog deres annoncer og brød alle aftaler, postvæsen og Bladkompegni lagde alle tunkelige hindringer i vejen for bladenes udbredelse, politiet forsøgte at stemple indsamlinger til bladene som ulovlige, for derigennem at bringe den kommunistiske stemme til tavshed. Men de voldsomme angreb, som udadtil syntes at svække pressen, idet f.x. Arbejderbladet fra at udkomme med 8 til 12 sider daglig mitte indskrænke til 4 og 6 sider, betod i virkeligheden en styrkelse ikke alene af den kommunistiske presse, men tillige af det kommunistiske parti og en udvidelse af de kære, som uden at være medlemmer sympatiserede med den kommunistiske politik. Arbejderbladets oplag voksede fra januar/februar 1940 dag for dag. Ugens Ekko viste for hver uge, der gik, en stigning på et eller flere tusind eksemplarer. Nye medlemmer sluttede sig til partiet, stadigt flere bidragydere skrev sig på de indsamlingslister, hvis belob i året 1940 måtte erstatte det tab, annoncboykotten påførte bladene. Og jo mere reaktionen konstaterede sine angrebs afmagt, des mere voldson blev den i sit sprog mod kommunisterne, des mere hadefuld blev dens forfølgelse af det kommunistiske partis medlemmer.

Hetop som rådvildheden og selvopgivelsestrangen i arbejderklassen var størst få dage efter regeringens forsmadelige 8. juli erklæring med knæfaldet for de

større tyske sejre, forkynede Danmarks kommunistiske parti overfor hele det danske folk som sin absolute tro: Der er en vej fremad. Det skete i en henvendelse fra centralkomiteen til det danske arbejdende folk. Klart og tydeligt placerede denne henvendelse ansvaret for Danmarks ulykkelige situation, der ~~hvor~~ det skulle placeres i Socialdemokratiet hovedløse udenrigspolitik og i den socialdemokratiske regerings kapitalistiske indenrigspolitik. Efter sammenrotningen mellem de borgerlige stod Danmarks kommunistiske Parti som det eneste parti overhovedet der både havde folkets nationale og sociale fremtid angik var i stand til at sige de forjættende ord:
Der er en vej fremad!

Alene heri lå en kolossal styrke. Den rolige påvisning af, at ikke alt var tabt, den nogenrne opregning af, hvad der i den givne situation var nødvendigt for det danske folk, og hvad hensigten og målet for dansk politik måtte være, gav genlyd i vide kredse udenfor partiet. Det var en appell, som i forste række henvendte sig til arbejderklassen. Dens berende ide var denne, at den sociale kamp er uløsligt forbundet med den nationale befrielseskamp, thi det er de samme krefter, som nationalt og socialt undertrykker folket. "Når Danmarks arbejdere står sammen" hed det, "når de kender deres uhyre kraft og bruger deres faglige organisationer efter disse hensigt, da kan de i spidsen for hele det arbejdende folk knuse enhver modstand og føre en politik til gavn for folk og land." og Appellen sluttede: "Vi stiller

hele vor kraft i denne sags tjeneste og erklærer, at vi kun har eet mål: Danmarks og det danske folks økonomiske, politiske og nationale frihed - kun een hensigt med vort arbejde: at forene det danske folk til fælles kamp for denne fælles sag. Vi ved, der er en vej frem."

(Den fulde ordlyd findes i bilag.....)

At stemningen langsomt var ved at slå om, at viljen til modstand langsomt var ved at modnes i befolkning, derom vednede også de alsangsstevner, der som en pruric-brand bredte sig over landet. Ideen og navnet stammede fra Sverige, men det danske initiativ udgik fra Ålborg, hvor det første alsangsstevne afholdtes den 4. juli - på årsdagen for den amerikanske uafhængighedserklæring og menneskerettighedernes erklæring.

Den "nationale" regering var ikke længe om at gibe ideen. Snart arrangeredes alsangsstevner i hver eneste landsby og hver eneste flække. Sit højdepunkt nåede denne bevægelse den 1. september, da der på samme tid på 208 steder i landet holdtes alsangstevne med efter sigentalt 739 000 deltagere. Radioen transmittere rede sangen fra det største stevne - i fælledparken i København, og da Rådhusklokkerne slog timeslag kl. 13 sang man efter aftale over hele landet "Gudors navn er en himmelsk lyd". Hensigten var åbenbar. Kunne Folnets utilfredshed finde udlossning gennem alsang - senere gennem algang 9 var ingen større skade sket. Det var, fandt man, en både smuk og med kongens bud om ro og orden nydeligt stemmende måde at give udtryk for sine

nationale følelser. Den kunne ikke på nogen måde gribe forstyrrende ind i udviklingen af det pangermanske kammeratskab.

Men mere fuldttonende og mere inciterende end alsangen klang i folkets sind de manende ord fra Danmarks kommunistiske Parti: Der er en vej fremad! Det var ikke alsangens vej, men handlingens. Det var ikke den ydmige vej til pangermansk kammeratskab, men modstandens vej til et frit og uafhængigt Danmark.

Og lidet anede de "nationale" politikere, som animerede til alsang i håb om nærmest at have skabt sig selv arbejdsar - at de i virkeligheden pustede til en glas, som en dag skulle flamme op og blive ikke det bål, der for stedss udelukkede Danmark fra det pangermanske kammeratskab.

Nordahl Griegs storladne digt "17. maj 1940" kom netop på denne tid til Danmark. Det fandt rig grobund:

Idag står flaggstangen naken
 blandt Lidsvolls grønnde trær.
 Men nettopp i denne timen
 vet vi hva frihet er,
 Der stiger en sang over landet
 seirende i sitt språk,
 skjsnt hvisket med lukkede leber
 under de fremmede h.

5. kapitel.

"Tvangsopportunister" og "lystopportunister".

Mens opmarchen til den endelige styrkeprove mellem modstandspolitiken og eftergivnehedspolitiken langsomt forberedtes i Danmark gennem kampen om sindelaget, fandt en tilsvarende opmarch sted i verdensmilestok.

Den 19. juli rettede Hitler "en sidste appell" til England om at slutte fred. Få dage i forvejen havde Churchill erklæret, at England ville kæmpe, selvom London lagdes i ruiner, og den 22. juli afviste Halifax Hitlers fredsappell: England var fast besluttet på at fortsætte krigen.

Da Sovjetunionens øverste Sovjet mødtes til sin 7. samling den 1. august 1940, karakteriserede Sovjetunionens regeringschef og udenrigskommisær V. Molotof den engelske beslutning med følgende ord:

"Det betyder, at Englands regering ikke vil give afkald på sine kolonier, som England ejer i alle verdensteile, og erklærer sig rede til også fortsat at føre krig for verdensherredømme uden hensyn til, at denne kamp er blevet betydeligt vanskeligere for England efter Frankrigs nederlag og Italiens indtræden i krigen på Tysklands side."

Om de almeno perspektiver for den internationale udvikling sagde Molotof, at de ikke lovede en hurtig afslutning på krigen:

"Styrkelsen af den ene krigsfrende part og svækkelseren af den anden har alvorlige følger ikke blot i Europa, men også i de andre verdensdele. Til de lande, der har lidt nederlag, hører foruden Frankrig også Belgien og Holland med deres store kolonibesiddelser, som de nu ikke længere kan forsvare med den tidligere kraft. Men følge deraf antager spørgsmålet om en nyopdeling af kolonierne en stadig skarpere karakter. Den imperialistiske appetit vokser ikke blot i det fjerne Japan, men også i Amerikas forenede Stater, hvor der findes ikke så få, der ynder at tilsløre deres imperialistiske planer med en mariskrigerisk "omsorg" for hele den "vestlige halvkugle", som disse herskaber er rede til at gøre til deres ejendom med alle dens talrige republiker og andre landes kolonibesiddelser på serne i nærheden af det amerikanske kontinent. Alt dette medfører fare for, at krigen yderligere breder sig og får ny ræring, således at den forvandler til en verdensomfattende imperialistisk krig."

Med sin bemerkning om den amerikanske "omsorg" henstodde Molotof utvivlsomt til den pan-amerikanske konferences beklutning i Havana den 29. juli., som fastslog, at besiddelser på den vestlige halvkugle ikke må overdrages nogen anden ikke-amerikansk stat.

Vard er det i denne forbindelse også at bemærke sig en udtalelse af daværende president Roosevelt, som 1940 i forordet til sin bog Public papers and addresses skrev:

"Den moderne krig har givet os en ny definition af ordet "angreb": et angreb idag begynder så snart en base er blevet oprettet, hvorfra vor sikkerhed er truet. Denne base kan være tusinder af miles fra vores strande."

Molotof redejorde videre i sin tale for, hvorledes Sovjetunionen havde udnyttet den frist, den havde vundet gennem afsluttelsen af ikke-angrebspagten mod Tyskland til skabelsen af en mod hitleraggressionen rettet østfront fra Østersøen til Sortehavet.

Gennem freden med Finland var som allerede omtalt Sovjetunionens forsvar forberedt i nord omkring Lenigrad, forsvarslinjen var skubbet 150 km nordpå fra

Leningrad og forlagt til Viborg.

Allerede i september-oktober 1959 var der mellem Sovjetunionen og de baltiske lande, Estland, Letland og Lithauen afsluttet gensidige bistandspagter, men da de borgerlige grupper i de tre lande viste sig ude af stand til erligt at gennemføre de afsluttede gensidige bistandspagter, ja, tværtimod yderligere forstærkede den fjendtlige virksomhed overfor Sovjetunionen, stillede sovjetregeringen krav om, at der i de tre lande blev dannet regeringer, der var i stand til i praksis at gennemføre pagterne, ligesom man forlangte, at der blev givet sovjettropper adgang til disse landes territorium. Efter valgene den 14. og 15. juli trådte de tre landes parlamenter sammen den 21. og 22. juli og vedtog i deres samlinger eenstemmigt deklarationer om sovjetmagtens indførelse i disse lande og om de nye socialistiske sovjetrepublikkers tilslutning til Sovjetunionen.

Den 26. juni havde Molotof endvidere tilskrevet den rumenske gesandt i Moskva og gjort opmærksom på, at "Sovjetunionen anser det i retfærdighedens interesse for nødvendigt og tidssvarende sammen med Rumænien ufortsøvet at tage fat på at løse spørgsmålet om Bessarabiens tilbagegivelse til Sovjetunionen."

Bessarabien var blevet frarøvet Sovjetunionen uindelbart efter den første verdenskrig, og Sovjetunionen havde i de mollemiggende år gentagne gange erklæret, at det bessarabiske spørgsmål fremdeles stod åbent, og at Sovjetunionen ikke kunne anerkende den voldelige annektsion af dette område.

Den 28. juni 1940 gik den rumænske regering ind på Sovjetunionens forslag om straks at afstå Bessarabien og den nordlige del af Bukovina til Sovjetunionen.

Samme dag overskred sovjettropper den tidligere rumænske grænse og marcherede ind i Kisjinej, Czernowitz og Akkermann.

Dette i forbindelse med den i 1939 gennemførte befrielse af Vesthviderusland og Vestukraine var Sovjetunionens side et led i organiseringen af sejren over Hitlertyranniet. Heron skriver Sovjetunionens Informationsbureau i sin redegørelse: Historieforfalskning:

"Hvad var der sket, om USSR ikke allerede før Tysklands overfald langt vestligt for den gamle grænse havde rejst en østfront, hvis denne østfront ikke havde løbet langs linien Viborg-Kaunas-Bialystok-Brest-Litowsk-Lwow, men langs den gamle grænse Leningrad-Marva-Minsk-Kief?

Det havde givet Hitlers vormagt muligheder for at vindt et 100 km dybt rum og at rykke den tyske front 2-300 km nærmere til Leningrad, Moskva, Minsk og Kief. Det havde fremstykket tyskernes fremmarsch i det indre USSR og hurtigere medført Kiefs og Ukraines fald, haft en tysk besættelse af Moskva til følge, besættelse af Leningrad gennem de forenede tyske og finske krefter og tvunget USSR ud i en langvarig forsvarskamp, så tyskerne havde haft mulighed for at rrigere ca 50 divisioner fra øst til en landgang på de britiske øer og forstærkning af den tysk-italienske front ved Egypten. Det er meget muligt, at den engelske regering, da havde måttet evakueres til Canada, og at Egypten og Suezkanalen var faldet i klørne på Hitler. xxx

Men det er dog ikke alt. USSR ville have været tvunget til at flytte en stor del af sine tropper ved den manchuriske grænse over til østfronten, for at forsterke denes forsvar, og dette havde gjort det muligt for Japanerne at lægge op mod 30 divisioner i Manjuriet og sende dem mod Kina, mod Philipinerne, iudest hele taget mod sydøst-asien og til sidst mod de amerikanske stridskrefter i det fjerne østen.

Alt dette ville have ført til, at krigen i det mindste havde været 2 år længere, og at den 2. verdenskrig ikke var endt 1945, men først 1947 eller senere.

Sådan ligger det med spørgsmålet østfronten."

Men dette forstod de "nationale" danske samlingspolitikere ikke - eller de ville ikke forstå det. Mens de fandt det ganske i sin orden, at den engelske regering under krigen sendte sine tropper ind i Egypten, skænt Egypten protesterede og mange elementer i Egypten endda gjorde modstand, og skænt de ikke havde et ord at indvende mod, at de Forenede Stater landsatte tropper i Casablanca, selvom Marokkanerne protesterede og Rødearmeenes regering i Frankrig, hvis magt også strakte sig til Marokko, ydede direkte militær modstand, så kendte deres forargelse ingen grænser i anledning af Sovjetunionens handlinger, skænt dennes handlinger var ligeså nødvendige og fuldt så berettigede som senere Englands og Amerikas.

For samarbejdspolitikerne var det en kærkommunen anledning til under den groveste fordrejelse af konge- og regnighederne at bagvaske Sovjetunionen. I deres mest henvnevne øjeblikke så de vel den gamle ønskedrem om Englands, Frankrigs og Tysklands forenede kamp mod Sovjetunionen vågne til nyt liv. Og endelig gav det dem en billig og kærkommunen lejlighed til at forsterke deres angreb på de danske kommunister, hvis politik indebar den største fare for at deres i bund og grund udanske handlinger skulle blive afsløret i al deres usselhed. Som så mange gange tidligere anvendte man kommunistheden som middel til at bortvende befolkningens opmærksomhed fra det, som egentlig foregik.

Fra samarbejdspolitikernes side har man naturligt nok aldrig villet erkende, at deres optreden var

udansk, d.v.s. stridende mod såvel landets som folkets dybeste nationale og sociale interesser. Længere end til som Hartvig Frisch at erkende, at

"hele den danske politik i denne periode, da Tyskland var på højden af sin magtudvoldelse, var opportunisme"

har vist ingen drevet det. Men selv denne beskedne indrommelse gøres dog ikke uden forbehold:

"Der bør samtidig billigvis sondres mellem Twangsopportunisterne og Lystopportunisterne"
(s. 103)

mener Hartvig Frisch, og twangsoppunisterne omfatter naturligvis "de mænd, som officielt måtte være byrden af den såkaldte "omstilling". For det jydske folk var folgerne imidlertid ens, hvadenten de var fremkaldt af twang- eller lystopportunisme, og ydermere var det mere end vanskeligt blot rent formelt at drage en grænse mellem disse to kategorier. Oftest gik det jo sådan, at blot den syagste anelse om en eventuelt forestående tysk krav i et eller andet spørgsmål var tilstrækkelig til at få regeringen til selv at foreslå de pågældende foranstaltninger gennemført, ligesom Stauning og hans socialdemokratiske ministerfaller var mere end lydhøre overfor ethvert ønske fra reaktionens side. Efter almindelig dansk sprogbrug ville man imidlertid næppe kalde dette for "twang", men snarere for "betingeloses løs kapitulation uden kamp".

Som eksempel kan tjene de øverste faglige lederes bestandige vigen for reaktionens krav. Den 24. juli 1940 indeholdt Berlingske Tidende en artikel af ingenier

Gustav Kähler under titlen "Port fra de kedelige tariffe og dogmer". Hr. Kähler ordnede først problemet arbejdsløshedsforsorg, idet han gjorde sig til talsmand for principippet "hjælp til selvhjælp" i moderniseret form.

Han skrev:

"Man må gøre arbejderne selv interesserede i at skaffe sig arbejde, hvilket igen vil sige, at understøttelserne ikke må være for store, og at der må føres en omhyggelig kontrol for at begrænse misbrug."

Recepten er enkel og ligetil. Understøttelserne ned, så arbejderne i kampen for det torre brød tvinges til at sprænge alle tariffer!

Om linjen i kampen mod fagbevægelsen skrev hr. Kähler:

"... Fagforeningerne bør ikke have lov til at misbruge deres magt, hverken politisk eller beskæftigelsesmæssigt, og det ville sikkert få stor betydning for beskæftigelsen, hvis der i den nuværende nedsituation kunne ses bort fra nogle af de hellige tariffer og dogmer. Det synes heller ikke urimeligt, om fagforeningerne brugte en del af deres krigsfond, der drejer sig om mange, mange millioner, til at skaffe arbejde. Det synes umuligt at opretholde disse fond, der i mangfoldige tilfælde betyder en trusel mod samfundet, i tider som disse, hvor der er brug for alle de midler, der rådes over....

Fagforeninger eller tilsvarende korporationer må nødvendigvis bestå, men det gælder om at få dem til at arbejde med og ikke imod, og at få dem til at sætte deres naturnødvendige store magtstilling ind på at fremme beskæftigelsen i stedet for udelukkende et arbejde for højere løn, kortere arbejdstid, større understøttelse og ødelæggelse af kapitalen hos private og aktieselskaber, for i det nuværende samfund er det nu engang kapitalen, der skaber arbejdet."

Det ville være urimeligt at beskynde reaktionen for at mangle perspektiver og slagplan i dens kamp mod fagbevægelsen! Hr. Kähler antydede, at fagforeningerne burde forvandles til korporationer, og den 28. juli kunne Berlingske Tidende i en ledende artikel antyde, hvilke retningslinjer en sådan omformning burde følge. Bladet

begyndte med at slå fast, at vojen var banet for en sådan udvikling og pagede på, at arbejdernes og arbejds givernes organisationer oprindeligt skabtes som kamporganisationer. Den tid er dog forbi, konstaterede bladet og fortsatte:

"... staten begyndte med at standse arbejdskonflikter, der blev ved at være, og fortsatte med at forbyde optrækkende strejker og lockouter. Måten hunden er man da nødt dertil, at organiserede arbejdsstandsninger ikke længere anses for et kampmiddel, hvis anvendelse samfundet vil tolerere!"

Det var Staunings gennem trediverne hyppigere og hyppigere praktiserede strejkeforbudspolitik, som her karakteriseredes som det banebrydende forarbejde til fagforeningernes likvidering som virkeorganisationer for arbejdernes interesser. Og bladet fortsatte:

"Det er sikkert nødvendigt, at det i tide overvejes, om ikke denne naturlige conforming til saglige forhandlinger- og forvaltningsorganer sinkes ved, at der i de gamle strid- og kamporganisationer er inddraget formal, som ligger udenfor det faglige arbejdsfelt, og som derfor også ligger udenfor den faglige mållesinteresse. Der sigtes her til den i Danmark så stærkt fremtrædende sammenblanding af politik og fagbevægelse. Det vil utvivlsomt være gavnligt, om man her endelig bestemmer sig til at adskille ting, der aldrig burde have været koblet sammen. De faglige organisationer bør friges for det politiske element, der kun kan virke forstyrrende og bidrage til at opretholdte strid der, hvor enighed og samarbejde ellers vil sejre."

En sådan adskillelse mellem de politiske partier og de faglige organisationer er en statsopgave på samme måde, som det var en statsopgave at forhindre samfundsskadelige arbejdskonflikter."

En lang række reaktionære blade tog med kyshånd tanken op og uddybade den hver efter sin formåen og sin smag. Jyllandsposten udmarkede sig ved at udtrykke bekydning over det langsomme tempo, hvori fagbevægelsens opstilling foregik. Bladet frygtede, at fagforeningerne derigennem fik tid til at grave sig ned i defensivestil-

6/3 ??)

linger, hvilket antagelig skulle udtrykke, at bladet med uro iagttag den voksende opposition mod nedskæringspolitiken blandt fagforeningernes menige medlemmer.

Men formanden for De samvirkende Fagforbund, Laurits Hansen, havde ikke omsonst på Staunings tilskyndelse plejet forhandlinger og spist "kontaktforkoster" med presseattache Neisener og andre freutredende nazister. Han viste sig fuldt ud opgaven voksen som vogter af kapitalens interesser. Han forstod de antydninger - som rigtignok også var vanskelige at misforstå - som ingenier Kühler og hans presse havde fremsat. Og Laurits Hansen gik til sagen. Han viste sig som en værdig formidler af den "nationale" samlingspolitik".

Lørdag den 17. august talte han på studenternodet i Gerlev. Hele den reaktionære presse karakteriserede talen som "opsigtvækkende", og det var ikke nogen dårlig karakteristik i betragtning af, at taleren fortsat var formand for fagforeningernes centralorganisation, De samvirkende Fagforbund. Laurits Hansen gjorde det først af med fagbevægelsen som klasseorganisation:

"Fagbevægelsen i Danmark er en social institution uden ensidigt klassepræg. Isvrigt omfatter den arbejderbeskyttelse, overarbejdelse, ferielov og loven om arbejdsfordeling. Jeg føler mig altid ilde berort, når man siger, at det er en klassbevægelse. Og så er fagbevægelsen en national organisation. Jeg vil ikke bortforklare, at vi har internationale interesser, men jeg vil straks tilføje, at vi stærkere end nogon anden dansk organisation har plejet det skandinaviske samarbejde og gør det endnu så meget, som vi får lov til. Fagbevægelsen er desuden en folkeopdragende rejsning, vi har vore højskoler - netop nu stirr vi foran et fire måneders kursus på Århus universitet, hvor 12 arbejdere og 12 arbejdsgivere skal mødes for at studere arbejdsforhold ved et surligt lille fakultet; så vidt er Københavns universitet ikke endnu".

Derefter trak han perspektiverne op for De samvirkende Fagforbunds virksomhed i den nærmest kommende tid:

"Vi er i fagbevægelsen klar til fordomsfrit og loyalt at være med til at ordne vor økonomi i samarbejde med den siddende regering...."

Ved hovedoverenskomstens oplyseelse og arbejdssfordelingssloven er ugeførtjenesten reduceret med 20 - 50 kr., samtidig med at vareniveauet er under stigning, og arbejderne har indtil nu affundet sig hermed uden at kny....

Det, vi engang kaldte for dårlige tider, står for os i ny belysning. Vi kunne ønske os den igen. Det værste er uvisheden. Vi tanker ikke i øjne nændør fri, blot hver dag er gæt nogenlunde, så vi være tilfredse. Hvis vi idag blev stillet overfor, hvad iørholdene vil kræve af os om fire måneder, ville vi rimeligt vige tilbage. Men det kommer altsammen til os som den lille døg-lige dosis, ubevist endres vi.

Det er svært at tage denne holdning fra en side-hed til alcidighed, der skal forstås, hvis vi vil have en eksistens. Der findes også danske, som har et godt øje til os, og hvis vi ikke selv vil foretage omstillingen, er der andre, der vil gøre det for os. Den danske fagbevægelse har midler og evner, hvis den tør bruge dem. Lad være, at de hellige doktriner ryger, vor eneste chance er, at vi er rede til at fordele de forhindrerende goder ligeligt til alle borgere. Vi skal nu prove for alvor, hvad solidaritet og kammeratskab betyder, for nu er det ikke rigdommen, men fattigdommen, vi skal dele."

Og Laurits Hansen sluttede sin "opsigtvækkende" tale med følgende uheldsvangre bebudelse:

"Der findes ingen given form hvori fagbevægelsen bør stivne, og snart vil man spørge myt fra arbejdsgiverforeningen og arbejdernes hovedorganisation."

En mere betingelsesløs kapitulation - uden kamp, kan næppe tankes. Giv arbejderne nedskæringen i små doser, så vanner de sig lettere til den. Lad os ledere få tid til at foretage omstillingen, vi har "evner og midler" dertil. I, der har et godt øje til os, bør levne os tid, vi lader gernø de "hellige doktriner ryge" som kravet af ingenior Eshler og understøttet af Berlingske Tidende!

Det var formanden for landets faglige centralorganisation, der talte således. Det var en af "tvangsopportuni-

sterne" en af "de mænd, som officielt måtte bare byrden af den såkaldte "omstilling". Den tvang, han nødte, var ønsker i den reaktionære presse fra danske kapitalister, som ikke var tilfredse med de formuer, de allerede skovlede ind, og anelsen om ubehageligheder og gnidninger indenfor det fordragelige "nationale" samarbejde, dersom de store ikke fik deres vilje.

Laurits Hansen overså imidlertid, at hvadenten han kunne lide klassekamp eller ikke, så består klassekampen som en historisk kendsgerning indtil arbejderklassens endelige sejr, og der fortæs netop i ly af krigen og besættelsen den mest hårdnakke klassekamp fra reaktionens og overklassens side mod arbejderbevægelsen.

Laurits Hansen profeterede, at nu skulle samfundets solidaritet og kammeratskab stå sin prøve, for nu var det fattigdommen, vi skulle dale.

Hvorledes denne deling af fattigdommen praktiseredes havde Statistisk departement redegjort for allerede i begyndelsen af august måned, men herom tav Laurits Hansen formuftigvis, thi ellers havde han næppe fået så god en presse, som han fik.

Af statistiken fremgik, at 350 000 danske statsborgere havde en skattepligtig indtagt af under 800 kr. Af de 1,8 millioner personer, der var ansatte til skat, havde 64% under 2000 kr. i årsindtagt og kun 6,2% havde over 5000 kr. Årlig.

Samme departement havdeiovrigt udregnet, at for at eksistere i den "nationale" samarbejdaregerings Danmark

skulle en familie have en årsindtægt på 4 665 kr. Det havde kun godt 6% af befolkningen. På samme tid var lan det belemret med 532 millionarer, der tilsammen ejede godt 1000 millioner kr. eller gennemsnitlig 2 millioner kr. hver.

Det var på denne måde, fattigdommen var delt, og det var for at bringe millionsrænke endnu større cifre, at Laurits Hansen erklærede sig beredt til at lidvidere fagbevægelsen ikke blot som klasse- og kamporganisation, men også som arbejdernes forsvarsorganisation.

Mens hele den borgerlige presse hyldede Laurits Hansen for hans modige tale, og den socialdemokratiske presse onsorgsfuldt censurerede de værste afenit borg, rejste Arbejderbladet og det kommunistiske ugeblad Ugens Ikko også i dette tilfælde kampens fane mod kapitulanterne. Arbejderbladet erklærede:

"Fagbevægelsens, dansk fagbevægelses frentid vil ikke blive underkastelse og likvidation, men kamp og endelig sejr, den sejr, de gamle drogte os, den sejr, som hver eneste klassebevidst arbejder i dag ved er i syne."

Således og ikke andetledes vil dansk fagbevægelses frentid komme til at forme sig! Og Laurits Hansen og hans fulder vil blive udskilt som slagter, der end ikke er brugbare under en spild-indsamling."

Og det blev Arbejderbladets linje og ikke Laurits Hansens, som fagbevægelsen fulgte i tiden fremover.

Det varede isvrigt ikke længe, før Laurits Hansen som bebudet lod høre nyt fra sig. Allerede den 24. august rettede Ds samvirkende Fagforbund og Dansk Arbejdsgiverforening - arbejdere og arbejdsgivere arm i arm - en fallies henvendelse til arbejds- og socialministeren, hvori det bla. hed:

"De begivenheder, som har rast vort samfund, og som her medfører en så alvorlig begrænsning af landets afaftningsmuligheder, nødvendiger de mest intensive bestrebelser for indenfor de af forholdene afstukne rammer at holde produktionslivet igang og skabe beskæftigelse for det størst mængde antal arbejdere. Alle samfunds faktorer må indstille sig på at yde bidrag til løsningen af denne opgave, uanset om der bliver tale om ofre og om ændring af retningslinjer, som hidtil har bestået deres prøve.

Ud fra denne opfattelse har arbejdsgiverforeningens og De samvirkende Fagforbunds ledelser optaget forhandlinger for at sege at finde en form, under hvilken de i fællesskab kunne gøre en indsats i denne henseende. Men har da i første linje fastet sig ved, at de foreliggende forhold gør det ønskeligt at befri samfundet for den fare for produktionslivets bedst mulige udformelse, der ligger i risikoen for arbejdestandsninger. Dette nødvendiger, at der findes en form under hvilken overenskomstmessige spørsmål om løn og arbejdsforhold, om hvilke enighed ikke har kunnet opnås organisaerne imellem, kan finde deres afgørelse uden anvendelse af det middel, der hidtil har ligget i arbejdskampe, og det er endvidere ønskeligt, at der bliver mulighed for at tilvejebringe ensartede hed i regler om løn- og arbejdsforhold på områder, hvor der hidtil har hersket vilkårlighed i så henseende.

For at tilvejebringe den nødvendige samhørighed er man enige om, at arbejdsgivere og arbejdere med fuld bibe holdelse af deres selvstændighed må indgå i et samarbejde, der tager sigte på i fællesskab at virke til gavn for det arbejdende samfunds faglige, økonomiske og sociale interesser og til fremme af produktionsmessige og erhvervsmessige formål."

For at arbejds- og socialministeren ikke på nogen

måde skulle være i tvivl om hensigten - man forstår ikke rigtig, hvordan det skulle gå til efter ordlyden af henvendelsen - havde de to organisationer medbragt udkast til den lov, som de kunne tanke sig gennemført.

For De samvirkende Fagforbuds repræsentantskab med alle stemmer mod kommunisternes havde vedtaget at gå med til at likvidere fagbevægelsens sidste rest af selvstændighed, var der gået en langvarig debat, hvorunder Laurits Hansen - i strengeste fortrolighed - havde ladet repræsentantskabet forstå, at egentlig var det en mægtig fidus, han her havde udregnet, ja han mente endog, at man kunne tale om en ny "sejr" for

arbejderbevægelsen. Forholdet var nemlig det, at i udkastet var indsat en bestemmelse om, at ~~at~~ det kgl. navn, som fagforeningerne fremtidig skulle indordnes under, kunne udvide overenskomsternes område til også at omfatte områder, hvor der ikke fandtes overenskomst, altså f.x. for landarbejdere. Desuden havde Laurits Hansen regnet ud, at alle landarbejdere fremtidig skulle være medlemmer af en arbejdsløshedskasse, og da forbundeslovene bestemte, at medlemskab i arbejdsløshedskasse som regel betyder obligatorisk medlemskab af fagforening, var det, mente Laurits Hansen, nu muligt ved kongens og statens hjælp at organisere samtlige landarbejdere i landet!

Nen Laurits Hansen tog fejl - hvis hans tale da overhovedet havde været ~~srkig~~ alvorlig og ~~srkligt~~ ment. Naturligvis agtede reaktionen ikke at gå med til gennemførelse af noget, det kunne udlogres som den mindste antydning af en indkommelse til arbejderne. Laurits Hansen og konsorter havde rukt fanden en lillefinger. Nu kravede han hele hånden. Efter 14 dages skænderier i ministriet og 9 mandsudvalget fik Venstre selvfølgelig sin vilje, og den 11. september 1940 kunne arbejds- og socialminister Johs. Kjærhol forslagge rigsdagen det af Venstre - et usælt lille mindretal - diktaterede udkast til forslag om tvunyen voldgift - af formentlig "nationale" grunde kamufleret under betegnelsen forslag til lov om arbejdsforhold.

Ved denne lov likvideredes strejkeretten, og alle

faglige uoverensstemmelser henvistes til afgørelse ved en voldgiftsret, hvis formandskab bestod af 3 af kongen udnevnte personer. Det blev Højesteretsdommer Victor Hansen, direktør Erik Dreyer og professor Thorkil Kristensen, som af kongen udpegedes til i tiden fremover at have hånd- og halsret over dansk arbejderbevægelse.

Før lovens endelige vedtagelse afgav Aksel Larsen på Komunisternes vegne følgende erklaring:

"Vi konstaterer, at det kommunistiske parti er det eneste parti, der principielt er modstander af en lovgivning som den, der nu gennemføres mod fagforeningerne. Alle andre partier har i principippet tilsluttet sig tanken, selvom de har været modstandere af enkeltheder i forslaget. Og så Clausens parti har principielt erklaaret sig enig med lovens hensigt, et forhold, som sør, at vi naturligvis må være modstandere af disse principper.

Social-Demokraten har fornøjlig i en diskussion med Clausens organ punkt for punkt bevist, at loven opfylder de af Clausen stillede principielle fordringer. På denne baggrund har kommunistisk parti ikke blot ret, men overfor arbejderklassen pligt til at stemme imod denne lovgivning."

Når de såkaldte "tvangsopportunister" bolterede sig på denne måde, kan det ikke undre, at "lystopportisterne" også kastede alle hæmninger over bord.

På studentermødet i Gerlev talte foruden Laurits Hansen også den gamle radikaler, højesteretssagfører Leif Gamborg, som i en drabelig tale angreb parlamentarismen og kravede en forfatningsændring, der stillede vort land på række med de totalitære stater.

Ifølge referat i Borlingske Tidende den 16. august udtalte hr. Gamborg bl.a.:

"Systemets mænd kan ikke fortsætte. De, der har bygget systemet op, har ikke evner til at bygge det om efter tidens krav.

Det politiske system, der til idag har behersket Danmark, er ikke egnert til at fortsætte. Tagten er

brugt til fremme af deres interesser på samfundets bekostning. Forudsætningen for opretholdelsen af dette system, er en klassedeling, som Danmark ikke har råd til at opretthalde, hvorfor ikke undrager visse af de evidente fordele, diktaturet har, og fastholde ansvaret overfor folket?

... ministrene skal være forvaltningschefer og udføre den allervigtigste del af det, der nu er rigsdagens opgave. Folkerepresentationen, et halvt hundrede mænd, skal udvælge statslove, finanslove, skatteleve og lignende og ellers være kontrollerende.

I Danmarks styre er der kun brug for dem, der hver på sit område har kvalificeret sig som dygtigere end andre. Kun de skal træde sammen for at bestemme Danmarks skabne. Mand, der har lurt at tanke og handle på deres felt og har vist, at de kunne udrette noget.... Det er erhvervens mænd, der nu skal udvælges. Systemet vil komme af sig selv."

Disse tanker modte dog en ikke ringe modstand i forsamlingen, og da den ledende senior, fuldmagtig Higtved på modet gav Gamborg tilslutning, udtalte dette en sådan opposition, at han mitte nedlægge som ledende senior.

Demokrati og folkestyre var i det hele taget ikke højt i kurs den gang blandt "samfundets stetter" og "rigets bedste mænd" "Ingeniererne" forsøgte påny at få luft under vingerne. Den 7. august fremsatte ingenior Knud Højgård overfor dagbladet Borgen sin mening om folkestyre og demokrati. Han sagde bl.a.:

"Forholdene har jo ført med sig, at danske arbejdere ligesom store dele af den øvrige befolkning ikke mere har den ansvarsfølelse og den personlige fremdrift udadtil som før..."

Det er umageligt en svaghed ved systemet, at man her i landet tror, at man fødes til at have ret til visse goder, uden hensyn til, om man yder en tilsvarende indsats. I andre lande er det jo i mange henseender, når det var her i landet, for vi fik den altfor udvidede sociale forsorg..."

Enhver bør altid have drifter i sig til at forsøge at klare sig ved egen hjælp, men det er der under det gældende sociale understøttelsessystem ikke tilstrækkelig tilskyndelse til..."

Hos os derimod kan man høre ellers skikkelige og fornuftige folk stille sig selv det spørgsmål, om det kan betale sig at arbejde for differencen mellem understøttelsen og lønnen..."

Derfor tror jeg, man må regne med den mulighed, at når forholdene skal ordnes på formuftig vis, så må forfatningen og valgloven laves om. Der er ingen mening i, at folk, som ikke kan klare sig selv, skal være medbestemmende om landets ledelse. Når man er gammel eller hjælpeleg, har man selv-følgelig krav på samfundets hjælp, men man må give afkald på at have intet skyldige på forhold, som man ovrer forudsætninger for at bedømme - ligesom man dog ikke i gamle dage ville have set afgørende folk til at bestemme, hvordan gærdene skulle drives.

Også de helt unge og uerfarne menneskers valgret er meningsløs. I alle forhold er det jo ikke de unge, og uundvige, som bestemmer, helst ikke i et formuftigt arbejderhjem, derfor er det ikke så underligt, at når man indfører et sidst princip i samfundshusholdningen, så skal det føre til uholdbare tilstande...

Ber tales så meget om folkestyre i denne tid, men man skal dog vist være lidt forsiktig med at bringe et så godt ord i miskredit. Man bør ikke gøre det synonymt med det nuværende parlamentariske styre. Det samme gælder et ord som demokrati...

Hvis man mener, at det system, vi i den sidste menneskealder har haft, er folkestyre, så gør man sig efter min mening skyldig i et misbrug af ordet..."

Knud Højgaard havde ligesom skibsreder A.P. Møller af Stauning fået prædikatet "en god dansk mand". De ovenstående betragtninger sammenfattede han i en resolution, som indeholdt en klar forudsætning af parlamentarismen og krævede denne erstattet af et nyt, forfatsningspolitiske system med statsautoriteten som ledende princip. Den 20. august indbød han og ingenier Per Kampmann en større kreds af "gode danske mænd", hos hvem man mente at disse tanker ville finde grobund, til et møde i Ingeniørhuset. Efter at resolutionsudkastet havde gennemgået nogle ændringer, fik det tilslutning fra bl.a. dr. phil. Vilhelm la Cour, skibsreder A.P. Møller, fhv. minister Host, ingeniererne Saxild, Percy Ipsen og Johs. Hansen, og fhv. minister Host begav sig dernest til kongen for anmode om, at der på denne politiske platform dannedes et ministerium af politisk uafhængige,

frit stillede mand, samt at der gaves et sådant ministerium så stor handlefrihed som muligt. Kongen gav hen vendelsen videre til Stauning, som senere forelagde den i samarbejdsudvalget. Den var den både dengang og senere en kirkoument bevis for nødvendigheden af at være "tvangsoportunist". Rasonnementet var det ganske enkle: *Hør*
Gør vi det ikke, så går andre det, og *hvorfor* skulle vi så ikke ligeså godt gøre det!

Også præsten fra Vedersø, forfatteren Kaj Hunk, fandt tiden inde til at lufte sine synspunkter. Han glente ikke den succes han i sin tid havde haft indenfor visse kredse med sit "åbne brev" til Mussolini, der var bæret af himmelfalden beundring. Søndag den 28. juli talte han ved et elevmøde på Ollerup gymnastikhøjskole om Hitler:

"Det er uundgåeligt idag at navne Hitlers navn. Der er ingen tvivl om, at han er en af verdenshistories største rikk skikkelsor..."

Der tales om, at demokratiet vil overleve denne krise, men jeg siger, at demokratiet ligger på lit de parado. Det gør mig ikke ondt, for jeg har ikke haft børn med demokratiet..."

"Tvangsoportister" eller "lystopportister".

Hverfor strides om ord? Hensigten var den samme. Bevidst eller mindre bevidst: Knæfald for nazismen. Tilpassning. Indordning. Underkastelse. Midlet var det samme: Mistænkliggørelse af demokratiet og folkestyret, som blev ansvarlig for alle de ulykker, der veltede ned over befolkningen.

En uvurderlig støtte for tyskerne og opportunisterne
- af hvad kategori de/end var - i deres bestrebosser
for at få "omstillingen" til at slå igennem i folket,

var pressen. Den frie, uafhængige, ubestikkelige demokratiske, danske presse.

Allerede den 6. maj 1940 havde regeringen gennem et statsministerielt cirkulære skaffet sig en sådan kontrol over pressen, at man selv ikke med den bedste vilje kunne sige, at grundlovens § 84 om pressefrihed var uantastet. Ifølge dette cirkulære skulle "enhver omtale af kriges-
sige begivenheder indenfor dansk område, alt udenlandsk telegramstof, skibsfartsmeddelelser om omtale af besættel-
sestroppers bevegelser og forden" godkendes af udenrigs-
ministeriets pressebureau, som endvidere kunne stille krav om censur af meddelelser om løbende handelsforhand-
linger og andre specielle nuje angivne handels- og forsy-
ningsforhold. Overtrædelser kunne dog ikke indankes for domstolene, men sager, der rejstes af udenrigsministeriet,
skulle pådømmes af et femmandsøvn, nedsat af pressen.
Den 22. juli forstærkedes denne mundkurv gennem stdfastel-
sen af en ændring til straffeloven gænde ud på, at den,
der ved trykt skrift giveð meddelelser, der er egnede til
at skade landets interesser i forhold til udlandet, straf-
fes med fængsel indtil 1 år eller under formildende om-
stændigheder med høfte eller bøde. Det tilføjes dog, for
ligeson at mildne den altfor ramme smag, at tiltale kun
kunne rejses, efter at pressenøvnet havde haft lejlighed
til at udtales sig! Man hævdede dengang og hævder fortsat
at dette grove indgreb i grundlovens bestemmelser om
trykkefrihed nærmest var fremkaldt af en dansk interesse

Hvorfor denne interesse kan have bestået udeover at talkes tyskerne er vanskeligt at se. Denne opfattelse understøttes ivrigt af den ivrighed hvormed en række af pressens organisationer og fremstående enkeltpersoner sagte at skabe personlig og selskabelig kontakt med nazisterne. Tidligere er omtalt Danske Dagblades Fallesrepr sentations middag for dr. Meissner med selveste Stauning som gæst, der ifolge Meissners udtalelse endte som "et stort s sslug mellem vikinger og varede til ud på de små timer".

Erling Foss forteller i sin bog "Knefaldet efter 9. april 1940" om en anden siden sammenkomst:

"Pressemiddagen hos Berlingske Tidendes chefredaktor var til m re for den tyske presseattach  Gustav Meissner, som var ene tyskor til middagen. Iovrigt var en halv snes danskere til stede med Erik Scavenius, formand for Politikens bestyrelse, i spidsen, sammen med chefredaktor A. Hassager, dertil formanden for Berlingske Tidende, direktør Aage Linsen, redaktør Egebjerg fra samme blad og H.P. Sørensen fra Socialdemokraten med flere andre. Gæsterne var uden fruer.

Efter middagen udsprandt der sig en stor vanskelig diskussion om dansk-tyske forhold.

Danskerne var nervøse for de rygter, der var i onlob om, at Danmark skulle bliver erk ret for et tysk protektorat.

Dr. Meissner kunne forsikre, at dette ikke var p tan t. Han forklarede i denne sammenheng, at Danmark i modsætning til andre besatte lande, lå under det tyske udenrigsministerium i Berlin. Her var man ked af, hvad der var sket i Norge, og her overfor cirkelde man som modvegt en god udvikling i Danmark.

Dr. Meissner blev senere indirekte, gennem Renthe-Fink, af Erik Scavenius komplimentert for den behagelige m de, han havde fået denne aften til at forløbe på. I det gode forholds  nd - "

Bevarelsen af denne det gode forholds ånd synes at have varet rettesnoren for den legale danske presses arbejde under hele besettelsen."

I de fem lange Aar (Cyldental) har formanden for journalistforbundet, redaktør Gunnar Nielsen skrevet

en artikel, der er et defensorat for den danske presse under besættelsen. Han fortæller om "den knugende byrde" der lå over de danske pressefolk i de fem lange år, og den stigende længsel og utålmodighed, hvormed de så hen til den dag, da landet atter var frit, og pressen igen kunne arbejde i frihed. Men trods de hårde vilkår, henvender hr. Gunnar Nielsen, skete det i virkeligheden helt even-tyrlige, at bladene alligevel ikke mistede deres ansigt overfor befolkningen, som hurtigt lærte at skelne mellem det, der bar preg af de tyske censorsers sorte fingre, og det, der var udtryk for journalistens egen sjæl og håb.

Bortset fra de tvangsinlagte artikler, "lykkedes det ikke tyskerne at tvinge danske blade til at skrive mod deres overbevisning," udtales Gunnar Nielsen. "Det lykkedes aldrig tyskerne at få bladene selv til at skrive ting de ikke mente, på "lederens" plads. Det var en positiv vedtagelse i Danske Dagblades Føllesrepræsentation, at "den dag tyskerne lagde beslag på ledorpladsen, ville chefredaktørerne gå, og journalisterne have gjort det samme."

Gunnar Nielsens milde bedommelse af den danske presse under besættelsen og hans påstand om, at den optrædte mod en heroisk modstandsvilje støttes imidlertid ikke af kendsgerningerne. Tvertimod var pressen i det store og hele villig til at skrive netop som tyskerne ønskede det, og gang på gang forekom i avisernes ledere, som ikke kunne være skrevet bedre, set fra et tysk synspunkt, hvis det henvede varer dr. Meissner personlig, som havde dikteret dem.

Tyskernes bestrebelser gik ud på at ensrette den danske presse så behandigt, at læserne ikke merkede det. Ligesom man i politik ikke ønskede - trods alle samarbejds politikernes onde anelser - at lade nazisterne komme til magten som i Norge, og dermed åbne sluserne for den åbne modstand, ønskede man tilsyneladende at bevare presseens frihed, mens man ved underhåndsmønster fik den derhen, hvor man ønskede den. Og i det store og hele lykkedes det. Flertallet af danske blade og journalister blev propagandister for den tyske politik, og mens læserne ville have reageret, hvis de havde haft følelsen af, at bladene blev skrevet efter tysk ordre af nazistiske penne, gled de tyskorienterede synspunkter nu med. Aviserne havde jo ikke ændret tone eller udseende. Det var stadig de gode, gamle, tillidsvækkende blade.

Men lederen holdt, siger Gunnar Nielsen. Det lykkedes aldrig tyskerne at få bladene til at skrive ting, de ikke mente.

Et eksempel fra Gunnar Nielsens egen avis, Politiken, vil stjem til at belyse denne påstand. I en leder den 28. april 1940 skrev Politiken om den tyske hvidbog:

"Vi behøvede ikke her i landet den tyske hvidbog for at fortælle os, at det var vestmægternes holdning og handlinger, som satte begivenhederne i skred i korden.

Det lykkedes, først og fremmest ved hjælp af den tilbageholdenhed Finland viste, at hindre, at den finsk-russiske konflikt bredte sig ud over de nordiske lande. Men der var skabt en urolig atmosfære. I denne krig, som sagte sin valplads, havde man fra vestmægternes side i visse kreser sat sig fast i den opfattelse, at de skandinaviske lande ognede sig som operationsbasis mod Tyskland. I pressem og i tåler gjorde man fra disse kreser den betragtning gældende, at der var ingen grund til, at de neutrale lande ikke skulle tvinges til at tage standpunkt for eller imod.

Der er meget, som tyder på, at Churchill delte disse betragtninger. Ie er i hvert fald ikke uforenelige med de taler, han har holdt om de neutrale lande. Det var også ham, der som Marineminister havde ansvaret for de to alvorlige kriser af Norges neutralitet, Altmark-affæren og udlegningen af miner i de norske farvande, som førte til den katastrofe, der overgik Danmark og Norge.

Det har næppe været Churchills eller i svrigt den engelske regerings ønske, at begivenhederne skulle få den gang, de fik. Man havde ikke i London regnet med den hurtighed og dristighed, hvormed Tyskland handlede. Et stykke politik slo galt - men fejlen fik i forste omgang ud over to neutrale lande. Hvis den italienske presse har ret i sin bedømmelse af de engelske modoperationer i Norge, og den engelske landgang viser sig at være Gallipoli-ventyret om igen, vil inland for anden gang i en stor krig høste den lære, at Winston Churchill er en farlig mand."

Hvis Gunnar Nielsen har ret, var altså denne forudsætning af Churchill, hvori han pålægges ansvaret for "den katastrofe der overgik Danmark og Norge" skrevet lige ud af Politikens hjerte. Men efter befrielsen, hvor der ikke fandtes censur, og hvor bladet formodelst eventyrlige summer erhvervede sig eneretten til offentliggørelsen af Churchills krigserindringer, var tonen en ganske anden, fuld af overstrømmende beundring for Churchills geniale feltherreevner og forudseenhed.

Vil det herefter være unaturligt at slutte, at artiklen den 28. april 1940 har fået sit særlige præg netop af hensyn til tyskerne, af hensyn til bevarelson af det gode forholds and.

Eller et eksempel fra Nationaltidende. Den 23. juni 1941, dagen efter at Tyskland havde ~~betryndt~~ overfaldet på Sovjetunionen, skrev bladet i en ledende artikel:

"Da krigen mellem vestmagterne og Tyskland begyndte i 1939, føltes det i Norden som en stor smerte. Det var europæiske kulturmagter, stater og folk, som var vores gamle forbindelser, som her havde vibenene mod hinanden. Som neutrale magter kunne vi kun føle

sorg over krigen mellem folk, som vi syntes burde have fundet hinanden i et stort europæisk folkeskab. En sådan folclse besjaler ikke Nørdens folk i den krig, som er brudt ud mellem Sovjetrusland og en række østrønske Magter. Ikke blot har de nordiske folk følt, at Ruslands higen mod havet altid var en trusel mod Skandinavien. I endnu højere grad har de følt, at den politiske ideverden, som har taget myten over det store russiske bondefolk og tyranniseret Rusland siden tsardommet omstyrtelse, er en dødsfjende af de menneskelige, politiske og kulturelle idealer, som nordboerne sætter højeste pris uden hvilke de ikke finder livet verd at leve. Overfaldet på Finland og krigen imod det lod Norden se et ansigt, hvis cecitistiske henslighed forførerede. I forvejen havde Nørdens lande set, hvorledes hjemlige kommunistiske grupper overvægtede deres land, gjorde laksjtjene for herrerne i Moskva, håndte Nædrolandets idealer og symboler og uden opkør sorte at forgifte samfundene med klassekampens lognagtige tale. Sej, med kommunismens verden og ned det russiske folk - tilslænne det repræsenterer denne verden - kan intet af Nørdens folk føle nogen sympati. De kan kun føle, at enhver tilbageværende af kommunismen betyder mere sikkerhed for Europas kultur og større risikum for den frihed og respekt for det enkelte menneskets ret og verdighed, som de Nordiske lande vil bevare og bygge på, uanset hvordan udviklingen former sig."

Hvis Gunnar Nielsen havde ret, var altså denne hyldest til det tyske kulturkorstog imod øst frivilligt skrevet lige ud af Nationaltidendes varmt bankende hjerte. Men den 5. november 1945, altså efter befrielsen, da der ikke fandtes nogen censur, skrev bladet følgende:

"Da de tyske hære i vinteren 1941 komsten havde sluttet ringen om Moskva skævede hele den frihedselskende verden for Ruslands skæbne. Vi vidste, at med den stod og faldt alt det, der for os gjorde livet verd at leve. Og da de helteudige, russiske hære begyndte at trænge tyskerne tilbage i det store vinterfejttog, brød de snatidig den første breche i nyten om nazitysklands uovervindelighed. Sandig led den tyske propagandanaskine sit forste afgørende nederlag."

Den 23. juni 1941 fandt Nationaltidende det ikke var at leve, hvis den russiske ideverden ikke blev omstyrtet og den 5. november 1945 åbenbaredes bladet, at det havde "skalvet" for Sovjetunionens skæbne, og at med dens fald ville også alt det falde, som hidtil havde gjort livet verd at leve på Nationaltidendes redaktion. Det

syngs herefter ikke uberettiget heraf at slutte, at artiklen den 23. juni 1941, selv når man tager Nationaltidendes i forvejen højt udviklede afsky for kommunismen i betragtning, har fået sit særlige præg af hensyn til tyskerne, af hensyn til bevarelsen af det gode forholdsånd.

Når tyskerne ikke anvendte et hårdere pres, end de gjorde overfor den danske presse, var det, fordi det ikke gjordes nødvendigt. Den danske presse fra den konsernative til den socialdemokratiske var så redobon, bortset fra ganske enkelte tilfælde, at tvang var fuldstændig overflodig.

Tyskerne opnåede i det store og hele det, de ønskede: en presse, der så ud til at være uncensureret, som det smmede sig i et monaterprotectorat, men som samtidig i alle væsentlige retninger marcherede, som man ville det i Berlin. Praktisk talt hele pressen stod samlet om regeringens samarbejdsplistik, og i utallige ledere blev kongens bud om "ro og orden" indprentet.

Men man gik langt videre. Da tankerne om Neuropa efterhånden blev formuleret, sluttede ikke blot Stauning sig til dem, men også hele pressen - med det forbehold, at man ønskede "folkestyret" bevaret. Et folkestyre, som ikke ville være blevet andet end en kulisse i et nazistisk domineret Europa.

Allerede den 17. juli 1940 skrev således Politiken:

"Det er på forhånd givet, at Danmark - og det vil også gælde for de øvrige nordiske lande - er rede til et loyalt og aktivt medarbejde i Europa, hvor de urimelige told- og pasgrænser afslæses af en

planøkonomisk ordning. På det punkt vil der ikke opstå vanskeligheder. Ikke alene fordi det før den er livet om at gøre at være med i det nye arbejde, men også fordi Danmark i adskillige år ligesom de fleste andre små stater har levet i et slags invenmandsland mellem økonomiske vestvolde og maginotlinjer. I denne henseende er afgørelsen taget.

Hen der er noget, som ligger danskerne endnu mere på sinde., og det er det, rigsleder Rosenberg berører i et andet afsnit af de citerede udtalelser - om respekten for de nordiske landes "kulturneelse".

Bet danske folkestyre, vor ret til at lade os styre af de mænd, vi selv valger at vise tillid, svarer til det danske og nordiske væsen. Det har ikke noget at gøre med "plutokrati" og "kapitalisme", thi under den for os naturlige form har folket selv taget ledelsen, mænd og kvinder af alle klasser, på lige fod, med lige verd. Under denne form for folkestyre er alle modsetninger i folket slettet ud. Nationen er enig.

Nedenfor er dens velse til at få aktuelt og positivt ind i medarbejdet på en ny politisk-økonomisk ordning på det europeiske kontinent så sterk. Hele nationen står bag. En den står også enig bag sin ret til at være sig selv og bevare sin sjæl."

Keningen er så tydelig, så selv den dumeste tysker kunne tage og føle på den: Hvis I bare vil lade os slippe fri for Fritz Clausen, er vi parat til at gå med til den økonomisk-politiske Europaordning. Hvad vil I også mod ham? Lad os blot få lov til at lade os styre af de mænd, vi selv valger at vise tillid. I er jo dog altid i stand til at gøre det klart for os, hvor de skal styre os hen.

En artikel i Social-Demokraten den 17. juli 1940 går i ganske samme retning:

"Altstå, vil Danmark og det danske folk fortsat leve - og det skal jo leve - må det indordne sig under et loyalt og forstående samarbejde med Tyskland og den nye Europaorden.

Men det vil vi gernere understrege, et sådant resultat mås bedst, når Tyskland på sin side respekterer vor gamle nation og dens særlige kultur- og livsforhold. Man har vist sig, at samarbejdet mellem de tyske myndigheder og de danske i de tre forløbne måneder er gået for sig så gnidningslæst som i intet af de andre lande. Tyskland har besat. Danskerne er et loyalt folk, som altid bedst taget med det gode."

Var det Hitlers ønske, at gøre Danmark til et

mønsterprotektorat, så var det til gengold de danske myndigheders og den danske presses ønske, at gøre det danske folk til et mønster for, hvor "gnidningsløst" et folk kunne lade sig undertrykke.

Selvfølgelig var den danske presse ikke i eet og alt efter tyskernes hoved. Der var adskilligt at rette både her og der, og en del pressemænd fjernedes på tysk forlangende fra deres arbejde - men det bidrog sandsynligvis kun til at styrke pressen i dens opfattelse af, hvilken "knugende byrde" den bar.

Allerede to dage efter besættelsen blev det Franz v. Jessen og Nic. Blædel forbudt at skrive i deres blade, henholdsvis Nationaltidende og Berlingske Tidende. I 1941 måtte chefredaktør Gunnar Helweg-Latson - hvis causeri om Bogenonnelarven som ifølge oplysninger i et leksikon var kommet fra Tyskland, var gronne, optrådte i masse og fortærede alt, hvor de kom frem, havde vandret landet rundt og overalt vakt forstenede smil - forlade Kristeligt Dagblad. Samme år fratrådte H.P.Sorensen som chefredaktør ved Social-Demokraten. Anledningen var nogle sterkt nazistiske artikler af Harald Bergstedt, som H.P.Sorensen nægtede at trykke. Dr. Neissner forlangte dem i bladet, og man bajede sig - selvfølgelig - men mente at reservere sig ved i en manchet at tage afstand fra "forfatterens politiske og ideologiske betragtninger". Dette udlagdes af tyskerne som tegn på, at H.P.Sorensen ikke var "positivt" inddstillet, og han forlod chefredaktørstillingen for at blive Københavns

overborgmester. Den 1. marts 1942 kom turen til chefredaktor Aage Schoch, Nationaltidende, Ebbe Munch, og Ejnar Black, Berlingske Tidende, samt enkelte andre.

Således var pressen i den første, overrumpelingens tid. Således vedblev den at være. så sent som i december 1943 indeholdt Frit Danmark en artikel om Den legale presse og dens ansvar, hvori det bl.a. hix hed:

"På få undtagelser nær har den danske presses folk været altfor mangstelige for at sætte noget afgørende ind på modstanden, f.eks. deres eget blads chistens eller deres egen stilling. havde der virret enighed om en sådan håndig og modig optreden, havde den ikke danske presse i heldigt fald bevaret en vis indflydelse, og var det giot verst, havde den ophørt at udkomme i sin nuværende form, og begge dele havde virret bedre end de legale aviser, vi har i dag, hvor bløge, invaliderende sandheder krybber henad spalterne, og fede, fulde logne bæder sig tværs over siderne."

Dette forhold vedblev at bestå under hele besættelsen - og for så vidt også efter besættelsen, men det er en anden historie.

Journalistisk virksomhed siges som bekendt at kunne føre til alt. For chefredaktør ved Berlingske Tidende, Svend Aage Lund, førte det blandt andet til, at han blev den elegantlige fader til Dansk-tysk forening, en sammenslutning af "tvangs"- og "lystopportunister" i broget mængde.

Ved en af de talrige og altid særdeles vellykkede frokoster, som dansk presses dignitarer indtog sammen med dr. Meissner og andre fremtrædende tyskere på Skovridderkroen, og som Stauning ikke sjeldent kastede glans over ved sin nærværelse, nævnte dr. Meissner overfor Svend Aage Lund, at der burde skabes en dansk-tysk forening. Canske vist eksisterede der allerede en dansk-tysk forening, men dette

skulle være noget ganske andet, noget danskerne selv tog initiativet til

Nogle dage senere nedskrev Svend Aage Lund idéen og sendte den til direktør K. Styhr, der under forrige verdenskrig havde været knyttet til udenrigsministeriet, senere havde fulgt Glückstadt gennem landmandsbankskanalen og sidst havde været direktør for cementcentralen, der var salgskontor for cementfabrikerne i Aalborg og Mariager, men nu påny var knyttet til udenrigsministeriet uden lænning for at bistå ved forhandlingerne med Tyskland.

Styhr gik straks ind for édeen og sendte den videre til generalkonsulen i Hamburg, Marius Yde, som netop da var hjemme for at hjelpe til i udenrigsministeriet. Han havde benyttet lejligheden, da general Kaupisch den 31. maj afleste som overstkommanderende i Danmark af general Lüdke til at blive kaldt hjem for at assistere i udenrigsministeriet. Han kendte Lüdke fra gammel tid og mente formentlig at kunne øve en vis indflydelse.

Yde gik straks igang med opgaven at skabe en dansk-tysk forening. Efter at borgmester Kaper, hvem man havde tiltænkt det ærefulde hverv som formand, var død og bl.a. professor P.O. Pedersen havde betakket sig af tren, tog Yde telefonen og fik statsbanernes generaldirektør P. Knutzen til at påtage sig opgaven. Han medbragte ydermere en sekretær, nemlig daværende trafikassistent Hedegaard.

Den 24. juli afholdtes et forberedende møde, hvori deltog generaldirektør Knützen, direktør Styhr, chefredaktørerne Svend Aage Lund og Niels Hasager, generalkonsul Yde samt overretssagfører Ahlefeldt-Laurvig, der havde været Ydes rådgiver i sagen. Man godkendte de foreslæde love og diskuterede emner til repræsentantskab.

Og så bar det fremover for fulde sejl.

Foreningens start kundgjordes gennom følgende meddelelse fra Ritzaus Bureau:

"København 6. august (FB). Bestyrelsen for et i disse dage i København stiftet selskab, "Den dansk-tyske forening" kaldet, har tilstillet Ritzaus Bureau følgende meddelelse:

Hil videre fremme af det århundredsgamle samarbejde mellem Danmark og Tyskland har en kreds af personligheder fra alle sider af samfundet anset det for naturligt, at der skabes et organ, som praktisk kan tage til løsning en lang række opgaver med hensyn til forbindelserne mellem de to lande på det forretningsmæssige, tekniske, kunstneriske, litterære, videnskabelige og sociale område. Udviklingen har vist, at et sådant organ bør have en fasthed og en overbygning, der ligesom opgaverne selv rækker ud over den øjeblikkelige ekstraordinære situation til den fremtid, hvor Danmark og Tyskland kan arbejde ved siden af hinanden under fredens frie vilkår. Foreningen har et repræsentantskab, der består af følgende..... Repræsentantskabet har til bestyrelse valgt.... Bestyrelsen er bemyndiget til at supplere sig med 2 medlemmer, repræsenterende provinsen.

Indmeldelse kan ske til foreningens formand eller et af bestyrelsens svrigte medlemmer"

(Navnene se Besiddelsesstidens Fakta side 316 og 317).

Foreningen fik den hydligste modtagelse. Politiken ofrede stiftelsen en hel ledet, hvori man blandt andet fastslog, at "det er meget betydningsfulde opgaver, der er givet den nystiftede dansk-tyske forening at løse... vil de endelige grænsedragninger blive utsat kortere eller længere, så vil krigens gang så langt fra hindre, snarere fremme den økonomske opbygning gennem det

intereuropæiske samarbejde, hvis rammer allerede har fået deres formulering fra autoritativ tysk side. Til fremme af Danmarks deltagelse i dette samarbejde er den dansk-tyske forening på initiativ af det danske udenrigsministerium blevet stiftet."

Endelig udsendte indenrigsminister Knud Kristensen den 29. august 1940 efter forhandling med udenrigsministeren sin berømte cirkulæreskrivelse til landets antænd om sankven ned detyske myndigheder. Forholdet var jo nemlig det, at kun i de øverste, regerende krese eller i sådanne krese, som kunne tække sig at overtage regeringen, viste der sig vedholdende og kendelig trang til udfoldelse af opportunisme, lyst- eller tvangsbetonet, alt efter den position den pågældende i det givne øjeblik inåtog.

Ude omkring i befolkningen var/opportunismen, men den "kolde skulder" dengang kriteriet for det rette nationale sindelag. Dette gjaldt også hovedparten af landets embedsmænd, som i embedsaadfor havde med tyskerne at bestille. De optrådte med korrekt hoflighed, men uden hjertelighed. Der var ingen trang det være sig til "boslag mellem vikinger" eller mere stilige "kontakt-frokoster" e eller middage. Man ønskede ikke at fraternisere med fjenden.

Cirkulæreskrivelsen af 29. august anbefaler selskabelig kontakt med tyskerne som et middel til opnåelse af det gode forhold mellem befolkningen og vernomagten, som tilstrebtes såvel fra dansk som fra tysk side.

Det hedder heron i skrivelsen blandt andet:

"Det vil derfor være naturligt, at ikke blot et visitter, der aflyses af tyske officerer eller civile embedsmænd i chefstillinge, besvares med genvisitter af vedkommende danske embedsmænd, men også den tyske embedsmands højere eller lavere grad, men også at der i et vist omfang tilstræbes selskabelig omgang mellem danske og tyske embedsmænd.

Det henstilles derfor, at eventuelle indbydelser fra tysk side modtages, medmindre der mitte føreligge lovlig forfallsrund, som i givet tilfælde bør meddeles de indbydende... Ligesom det ønskes, at danske embedsmænd i et vist omfang modtager indbydelser fra tysk side, vil det også være rimeligt, at antmandene i beskedent omfang er vært i sammenved med tyske officerer og civile embedsmænd, idet det vil være ønskeligt at føre tyske sammen med danske, således at vorneagtenske officerer og civile embedsmænd samt borgmestre kommer i forbindelse med hinanden. For så vidt sådanne arrangementer overskridter de til rådighed varende beløb, vil man med velvilje bedømme ønsker om midlertidig forhøjelse af representationstilleggene."

Det tjener antmandene til øre, at de protesterede mod dette krav om at omgås tyskerne selskabeligt. Overpræsidenten i København og antmandene sagde simpelthed nej, og en måned senere, den 30. september, så indenrigsministeriet sig nedsaget til at udsende en ny, temmelig ynkelig cirkulæreskrivelse, hvori man overlod det til de pågældende embedsmænd selv at skonne over, om de ville omgås tyskerne selskabeligt eller ikke, men man gjorde dog opmærksom på, at "man fremdeles må anse de i den formenvnte skrivelse af 29. f.m. givne retningslinjer for at være de rette."

Det tjener det danske folk til øre, og det overfor denne gangeside og uafladelige påvirkning fra de ledende i landet, fra dem, småfolk var opdraget til at se op til, og hvis anvisninger de var vant til at følge, ikke forfaldt til hverken "tvangs"- eller "lystopportunisme", men bevaredes hovedet koldt og den sunde, nationale følelse ubesmittet.